

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

1961-1965 : DE WORDING VAN EEN GRONDWETSHERZIENING

Inleiding.

In het Belgisch Staatsblad van 17 april 1965 verschenen de verklaringen tot herziening van de Grondwet. De Wetgevende Kamers, door de algemene verkiezingen van 23 mei 1965 aan te duiden en, die op 10 juni 1965 voor het eerst moeten bijeenkomen, zullen de grondwetgevende macht bezitten, om eventueel de bepalingen in de herzieningsverklaring aangeduid, te wijzigen (1).

De voorbereidende fase van de herziening is ten einde gekomen. Zij is de eerste noodzakelijkheid en een uiterst belangrijke stap op de weg van sommige grondwetswijzigingen.

Gedurende gans deze legislatuur van 1961 tot 1965, heeft men aan het opmaken van deze vijf-en-veertig verklaringen geijverd. Door het aannemen van de regeringsverklaringen van 2 mei 1961, werd deze herziening een clause van het «politiek contract», die uitvoerende en wetgevende machten bindt (2).

Verskillende voorstellen van verklaringen werden in Kamer en Senaat ingediend. Het grootste deel nochtans van de voorbereidende werkzaamheden die moesten leiden tot herziening van de Grondwet, greep buiten het Parlement plaats.

Een «politieke werkgroep», gevolgd door een «Driepartijencommissie voor de hervorming van de instellingen» wijdde zich, gedurende bijna twee jaar, aan deze vraagstukken (3).

Dit alles leidde tot het neerleggen, door de Regering, van een ontwerp van verklaring (4). In bijlage tot dit dokument, vond men — wat uitzonderlijk is — de synthese van de werkzaamheden van de politieke werkgroep, een boodschap van de Eerste-minister aan de traditionele partijvoorzitters, het verslag van de driepartijencommissie en zelfs de besluiten van de afgevaardigden van de Belgische Socialistische Partij en van de Christelijke Volkspartij nopens de werkzaamheden van voornoemde driepartijencommissie. De processen-verbaal van deze politieke partijdiscussies en de teksten van hun akkoorden werden dusdoende als parlementaire bescheiden gedrukt en rondgedeeld (5).

Het louter parlementair aspect van de grondwetsherziening kon pas daarna beginnen. Het verliep vlug (6). De hoofdlijnen ervan waren echter belangrijk. «De

harmonisering der betrekkingen tussen Vlamingen en Franstaligen en de modernisering van de Staat zijn — schreef de Eerste-minister aan de Voorzitters van de drie traditionele partijen — de objectieven van de Grondwetsherziening» (7).

Men nam ook het basisonderwerp uit de herzieningen van 1954 en 1958 over: de aanpassing van onze Grondwet aan de werking der supranationale instellingen.

* * *

De strakke lijnen die het net weven om onze grondwettelijke bepalingen, maken de herziening ervan een langdurig en belangrijk feit.

De vooropgestelde modernisatie van de Grondwet — «une constitution du temps de Louis-Philippe» (8) — lijkt eerder een terugkeer naar een zekere orthodoxie dan de grondslag voor nieuwe hervormingen. De beknoptheid van onze basiswet, de buitengewone macht die zij verleent aan de wet en de soepelheid van haar interpretatie, hebben fundamentele aanpassingen mogelijk gemaakt zonder dat tot grondwetsherziening werd overgegaan (9).

Daar waar de koningsmacht wordt beperkt door de Grondwet (art. 78) en de uitvoerende macht door de wet (art. 107), «zijn er aan het optreden van de wetgever geen perken gesteld» (10). De afwezigheid van een grondwettelijk hof en de diep gewortelde rechtspraak die het argument van de ongrondwettelijkheid steeds heeft verworpen, verhogen voor zover nog nodig, de vrijheid van optreden van de wetgever.

De reeks «ongrondwettelijke» bepalingen die zich in onze wetgeving bevinden is omvangrijk, terwijl sommige belangrijke wetten toestanden hebben geschapen die moeilijk verenigbaar zijn met de Grondwet in haar huidige vorm (11).

Fundamentele instellingen, zoals de Raad van State, werden door de wet opgericht (12).

Zelfs op het belangrijk gebied van de harmonisatie tussen de taalgemeenschappen — hoofdbekommernis van deze grondwetsherziening — werden de bijzonderste vraagstukken reeds door de wet beslecht (13).

Men kan zich afvragen wanneer zich dan met kans op welslagen, de noodzakelijkheid voordoet de Grondwet te herzien.

De twee geslaagde herzieningen die in 1890-1893 en

1919-1921 plaats hadden, waren niet het gevolg van een regularisatiedrang. Zij bezaten een psycho-sociologische inslag. Misschien lag daar de reden van hun welslagen.

De grondwetsherziening van 1893 — die reeds in 1870 startte — betrof hoofdzakelijk een betere tegenwoordiging van het kiezerskorps, de stemplicht, de samenstelling van de Senaat en de beperking alleen uit vrijwilligers bestaande troepen naar koloniën en overzeese bezittingen te sturen (14).

Zij was het gevolg van tientallen jaren betrachtingen om nieuwe rechten te doen gelden. In 1921 gebeurde er, technisch gezien, wel een aanpassing van de Grondwet aan het door de wet van 10 april 1919 toegekend algemeen stemrecht. De samenstelling van de Senaat werd gewijzigd en de Hoge Vergadering bekam dezelfde algemene bevoegdheid als de Kamer.

Beide grondwetsherzieningen vonden hun oorsprong in een groter wordende behoefte om nieuwe oplossingen te vinden voor de noodzakelijke verruiming van het kiezerskorps. Deze laatste verzuchting steunde op een reeks volks- en opiniebewegingen, die het bestaan van het wezen zelf van ons land in het gedrang zouden gebracht hebben, indien hun geen voldoening was geschonken.

Men mag zich afvragen of de sedert dien geplande grondwetsherzieningen in dergelijk licht kunnen geplaatst worden. In 1953-1954, toen na de goedkeuring van het verdrag houdende instelling der Europese Kolen- en Staalgemeenschap, door de Raad van State opmerkingen over de ongrondwettelijkheid van deze Verdragen werden geopperd, besloot de Regering, in voorbereiding tot de besprekingen over de oprichting van een Europese defensie-gemeenschap, de procedure tot grondwetsherziening in te leiden (15).

Het feit dat naar het advies van de titularissen van de leerstoel van staatsrecht uit de vier universiteiten werd gevraagd is typerend (16). Het bewijst dat het vraagstuk zich eerder op grondwettelijk vlak bevond. De soevereiniteitsoverdrachten welke deze internationale verdragen inhielden, werden door de vooraanstaande publicisten uit ons land als ongrondwettelijk beoordeeld (17).

Terzelfdertijd, wou men een nauwkeuriger vastlegging der regelen voor de parlementaire goedkeuring van internationale overeenkomsten uitwerken. De versoepeling van dergelijke goedkeuring werd ook overwogen (18).

De geplande grondwetsherziening werd niet doorgevoerd onder de constituanten van 1954-1958. In 1958 (19) werden dezelfde verklaringen van herziening gestemd (20). De constituanten van 1958-1961 bracht het ook niet verder.

De politieke en sociologische stuwkracht, onontbeerlijk om tot werkelijke grondwetsherziening over te gaan, ontbrak.

Kenmerken van de herzieningsverklaringen

Twee bepalingen, artikels 131 en 84 van de Grondwet, regelen de eventuele herziening ervan.

Een drievoudige verklaring van Koning, Kamer en Senaat, is nodig om de te herziene bepalingen, voorafgaandelijk aan te duiden. Daarop volgt een Kamerontbinding. De nieuwe Kamers bezitten dan de mogelijkheid om met een tweevoudige speciale meerderheid, de aangeduide bepalingen te wijzigen. Artikel 84 verbiedt echter elke herziening gedurende een regentschap.

Deze beknopte hoofdprincipes werden door een

reeks empirische regelen, geboren uit de geslaagde herzieningen van 1890-1893 en van 1919-1921 verduidelijkt (21).

De verklaringen tot herziening van 1965 luiden, voor de vijfde maal, de mogelijke wijziging van de grondwet in. Bij de eerste herziening werden deze verklaringen, voor sommige artikels en bepalingen, in beschrijvende vorm afgelegd. Dit was echter niet het geval in 1919-1920, waar men eenvoudig de te herziene punten aanduidde.

Welke zijn de kenmerken van deze verklaringen ?

Deze verklaringen zijn geen wetten.

Zij moeten, na door de Kamer en door de Senaat, in gelijkaardige vorm te zijn afgelegd, niet door de Koning bekrachtigd worden.

De drie takken van de wetgevende macht bezitten het volle initiatiefrecht ter zake, en kunnen ingediende voorstellen of ontwerpen van verklaring amenderen. Indien het een regeringsontwerp betreft, moet het niet voor advies aan de Raad van State overgemaakt worden.

Er bestaat geen eigenlijke algemene bespreking (22) bij de behandeling van deze verklaringen, die in beide Kamers eerst aan een bijzondere commissie worden onderworpen (23).

De verklaringen, eens in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd, treden aanstond in werking (24).

Voor de laatste elf jaren, beschikken wij nu over drie verklaringen tot herziening van de Grondwet.

In 1954 legden twee takken van de Wetgevende Macht een reeks gezamenlijke verklaringen af — tweeëntwintig in het geheel. De goedkeuring gebeurde veel vroeger in de Kamer dan in de Senaat.

De Koning, gaf in zijn Koninklijk Besluit, een opeenvolgende lijst van de te herziene artikelen of hoofdstukken. Zij waren niet genummerd. Alle leden van de regering hadden de Koninklijke verklaring mede ondertekend.

Formalistisch gezien, verschilde de verklaring van 1958 lichtjes van de voorgaande (25). Kamer en Senaat legden bijna terzelfdertijd het zelfde aantal verklaringen af. Het Koninklijk Besluit van 1958 volgde de regel van 1954: een algemene verklaring, onderverdeeld in tweeëntwintig artikelen.

Nochtans was het Koninklijk Besluit *niet* door alle ministers medeondertekend (26).

Voor de huidige herziening verklaarde de Koning, bij een besluit van 16 april 1965 (27), dat *vijfenvoertig* (28) bepalingen van de Grondwet herzien moesten worden. Dit Koninklijk Besluit werd medeondertekend in naam van alle ministers (29). Uitzonderlijk vindt men hier dat dhr. Brasseur, die op 16 april 1965 *geen* minister meer was, voor zijn departement en dit van twee andere collega's, tekende!

De verklaringen waren niet genummerd. Deze van beide Kamers werden telkenmale afzonderlijk teruggegeven.

De Voorzitter en Secretarissen van de vergadering, die het eerst een aangegeven verklaring in haar definitieve vorm aannam, ondertekende die het eerst. Dit was elf maal het geval voor de Senaat en vierendertig maal voor de Kamer (30).

1961 - 1965 :

Het tot stand komen van de herzieningsverklaringen

De voorafgaandelijke herzieningsverklaringen illustreren de beperkende macht die door de gewone wetgever aan de toekomstige grondwetgever wordt verleent (31).

De grondwetgever moet zich uitspreken over al deze herzieningsverklaringen. Bij de tweevoudige speciale meerderheid mag hij wijzigingen aanbrengen terwijl hij, bij eenvoudige meerderheid, een herzieningsverklaring kan verwerpen (32). Dit betekent dat de titels, hoofdstukken of artikelen die niet door een herzieningsverklaring zijn aangeduid, ook niet gewijzigd kunnen worden. Nochtans kan de beperkende keuze, door de gewone wetgever aan de constituanten opgelegd, verminderd worden door het afleggen van algemene verklaringen, die titels of hoofdstukken aan herziening onderwerpen.

Dusdanige verklaringen gaan echter gepaard met een korte beschrijving van het vooropgestelde doel. Het bindend of niet bindend karakter van dergelijke bijkomende richtlijnen zal verder worden besproken.

* * *

De regeringsverklaring was het eerste document van deze legislatuur dat sprak over de mogelijke herziening van de Grondwet, in het licht van de modernisering van de Staat en van de Vlaams-Waalse verhoudingen (33). Het parlementaire initiatief deed zich echter ook vlug in de Kamer van volksvertegenwoordigers gevoelen.

Op 2 mei 1961 reeds (34) legden de vijf communistische volksvertegenwoordigers een voorstel tot herziening van artikelen 1, 31, 48, 53, 54, 56 ter, 56 quater, 108, 110, 113 en 129 van de Grondwet neer.

Het voorstel bezat een federalistische inslag. Men wenste de oprichting van gewestelijke economische, sociale en culturele Raden mogelijk te maken, één voor Wallonië en één voor Vlaanderen, gekoppeld aan een speciaal statuut voor de Brusselse agglomeratie. De Senaat zou een «paritaire Kamer van gewesten» worden, terwijl voor de Kamer, men de nationale lijstbinding zou invoeren.

Twee andere voorstellen tot verklaring hadden insgelijks een zeker federalisme tot hoofddoel; zij werden op 13 juli 1961 (35) en op 9 januari 1962 (36) ingediend.

Het eerste voorstel werd door zes socialistische volksvertegenwoordigers uit Wallonië ondertekend (37).

Het tweede was door de vijf vertegenwoordigers van de Volksunie neergelegd. Deze twee voorstellen besloten tot de herziening van dezelfde artikelen. De stellers van het laatste voorstel schreven in de toelichting ervan: «reeds werd van Waalse zijde een voorstel van verklaring tot herziening van de Grondwet in federalistische zin ingediend. Het komt ons gepast voor dat ook van Vlaamse zijde een initiatief genomen wordt dat overigens gelijklopend is met dit van onze Waalse collega's» (38). Een ander voorstel van de Volksunie (39) wilde de ouderdom tot verkiesbaarheid van 25 tot 21 jaar brengen voor de Volksvertegenwoordigers terwijl de ouderdom om te kiezen van 21 tot 18 jaar zou worden herleid (40).

Ten slotte werd door de communistische fractie nog een voorstel tot herziening van artikelen 21, 43, 46 en 48 van de Grondwet ingediend. Het doel ervan was het invoeren van de nationale appartering, het inrichten van nationale volksraadplegingen en de uitbreiding van de rechten van onderzoek en controle van de Wetgevende Kamers in het bijzonder over de werkzaamheden van de commissie voor het indexcijfer van de kleine handelsprijzen (41).

Bij de Senaat werden er gedurende deze legislatuur vier voorstellen tot verklaring van herziening van sommige artikelen van de Grondwet ingediend.

Drie ervan werden door de P.V.V.-fractie voorgesteld. Het eerste ging over de herziening van artikelen 50, 3^e en 56, 4^e van de Grondwet.

Het behelsde de verlaging van 25 jaar op 21 jaar, voor de verkiesbaarheid tot volksvertegenwoordiger en, van 40 tot 35 jaar voor deze tot senator (42). Het tweede voorstel voorzag de herziening van artikel 6, 2^e van de Grondwet door toevoeging van de woorden «zonder onderscheid van geslacht» (43). Het derde voorstel van de P.V.V.-fractie wilde artikel 20 van de Grondwet voor herziening vatbaar zien verklaren.

De stellers ervan wensten dat de Grondwet de vrijheid niet tot een vakbond te moeten toetreden zou beschermen (44).

Twee socialistische senatoren, de heren Troclet en Dehousse, stelden ten slotte de herziening van titel II voor door invoeging van een artikel 24 bis waarbij de economische en sociale rechten van de burgers worden gewaarborgd (45).

Buiten de periodische verklaringsvoorstellen tot grondwetsherzieningen in federalistische zin, vindt men zeer weinig voorstellen tot herziening onder deze tamelijk lange legislatuur.

De werkzaamheden van de politieke werkgroep en in het bijzonder deze van de Driepartijencommissie voor de hervorming van de instellingen zijn er waarschijnlijk niet vreemd aan: de Parlementsleden hebben de besluiten van die extra-parlementaire studiegroepen afgewacht.

Ofschoon de verklaring tot herziening geen wet is en men dus niet kan spreken over «amendementen», hebben wij de verklaringsvoorstellen van Parlementsleden die na de indiening van het regeringsontwerp werden neergelegd als dusdanig betiteld. Wij denken dat deze verklaringen — in rechte voorstellen van verklaring — in feite, verschillen van deze ingediend in de loop van de legislatuur.

Sommige ervan hernoemen reeds vroeger ingediende voorstellen. Dit was namelijk het geval met de «amendementen» van dhr. *Moulin*, communist, die terug de oprichting van een nationaal kiescollege bepleitte, en het invoeren van volksraadplegingen (46), terwijl de controle machten van het Parlement en van het Rekenhof zouden verhoogd worden.

Voor de Vlaams-Waalse verhoudingen moest een ruimere autonomie voorzien door wijziging van artikel 31 van de Grondwet. Ten slotte, zouden bijkomende onverenigbaarheden met het ministerambt moeten gepaard gaan (47).

Dezelfde «amendementen», in andere termen uitgedrukt, werden door dhr. *Moulin* nogmaals neergelegd (48). De bijzondere Kamercommissie nam uiteindelijk twee «amendementen» van dhr. *Moulin* over: de herziening van artikel 47 tot verlaging van de ouderdom om te kiezen, en deze van artikel 116 ter uitbreiding van de controle macht van het Rekenhof tot alle parastatale instellingen met machtiging ter plaatse onderzoeken in te stellen (49). Deze laatste verklaringen werden uiteindelijk in gelijkaardige bewoordingen in de eindverklaringen overgenomen maar zonder aanduiding van de hoger voornoemde doelstellingen (50).

Twee «amendementen» door dhr. *De Coninck*, Volksunie, ingediend, werden verworpen. Indiener wou de beraadslagingen van de wetgevende Kamers versoepelen door het aanwezigheidsquorum te verlagen en de bevoegdheid van de grondwetgevende Kamers uit te breiden tot punten niet voorzien in de voorbereidende verklaring (51).

Anderzijds legde dhr. *De Coninck* nog een «amendement» neer nopens de grondwettelijke controle van

de wetten en besluiten alsook over de mogelijkheid om volksraadplegingen te houden ⁽⁵²⁾.

Dhr. Pierson diende een «amendement» in tot het invoegen van een artikel 25 bis. Beide Kamers namen het aan ⁽⁵³⁾.

Dhr. Moyersoen, C.V.P., stelde de invoeging van een artikel 90 bis voor om aan publiekrechtelijke instellingen machtiging te verlenen voorstellen bij de Kamers aanhangig te maken ⁽⁵⁴⁾. Dit «amendement» werd door de Kamer gewijzigd: dergelijke voorstellen zouden ook bij de regering mogen worden ingediend.

Het «amendement» van dhr. Parisis, C.V.P., om een nauwkeuriger beschrijving te geven aan het begrip «de toestanden die een uitzonderingswetgeving» veroorloven, werd niet aanvaard ⁽⁵⁵⁾.

Nochtans was het een der besluiten van de driepartijencommissie.

De regering echter vond «dat men aldus een zeer gevaarlijke weg zou opgaan» en verwees naar de grondwettelijke traditie als zijnde een voldoende waarborg ⁽⁵⁶⁾.

Dhr. Saint Remy diende een «amendement» in tot herziening van artikel 99 van de Grondwet, met als doel politieke lichamen — Senaat en provinciale raden — niet meer bij de voorstelling van kandidaten voor het ambt van raadsheer bij het Hof van cassatie of bij de Hoven van Beroep alsook voor het ambt van voorzitter of ondervoorzitter van de rechtbank, te betrekken ⁽⁵⁷⁾.

Een «amendement» op artikel 56 bis, voorgesteld door dhr. Wigny, C.V.P., werd door de bijzondere Kamercommissie aangenomen. De driepartijencommissie had ideeën naar voor gebracht nopens de kwalificaties aan dewelke de provinciale en gecoöpteerde senatoren moesten voldoen ⁽⁵⁸⁾.

De regering had, bij haar ontwerp van herziening van artikel 56 bis, geen commentaar gevoegd. Het voorstel van dhr. Wigny richtte zich tot de eventuele afschaffing of wijziging van de voorwaarden van verkiesbaarheid waarvan de rechtstreeks gekozen senatoren moesten voldoen ⁽⁵⁹⁾.

De Kamer nam het over en voegde bij de herzieningsverklaring van artikel 56 bis dit besluit van de Driepartijencommissie ⁽⁶⁰⁾.

De Senaat verklaarde zich akkoord met de geest van de verklaring maar vroeg zich af of het mogelijk was in dit artikel verkiezingsvoorwaarden voor andere categorieën van senatoren te voorzien, daar het artikel 56 bis alleen maar sprak over de rechtstreeks gekozen senaatsleden. Daarom hield de Senaat zich aan een algemene verklaring ⁽⁶¹⁾.

* * *

Bij de tweede navette had de bijzondere commissie van de Kamer een bondig verslag uitgebracht over zes gewijzigde verklaringen ⁽⁶³⁾. Een dubbele navette had plaats: de Senaat keurde deze punten nu goed ⁽⁶⁴⁾.

Vier verklaringen, eerst door de Senaat afgelegd, werden door de Kamer niet aangenomen. Het betrof de invoeging van een artikel 39 bis en de herziening van artikelen 54, 59 en 99 van de Grondwet ⁽⁶⁵⁾. Deze laatste zullen dan ook ongewijzigd blijven.

De bespreking van de inhoud der verschillende verklaringen tot herziening van de Grondwet, kan volgens verschillende methodes gebeuren.

Het regeringsontwerp ⁽⁶⁶⁾, in zijn memorie van toelichting, bespreekt de herziening per onderwerp: het Parlement, de Regering, de justiciële en administra-

tieve rechtscollages en de Raad van State, de aanpassing van de Grondwet aan de volle evolutie van de internationale betrekkingen en aan de oprichting van supranationale instanties, de taalgebieden en het gebruik der talen, de decentralisatie en de deconcentratie, de openbare vrijheden, de Grondwetsherziening en schorsing ervan, terwijl een hoofdstuk «diverse bepalingen», een vijftal punten behandelt.

Het regeringsontwerp volgt dus van dichtbij de voorstelling van de besluiten der «Driepartijencommissie voor de hervorming van de instellingen». Deze laatste commissie, alsook de besluiten van de afgevaardigden van de Belgische Socialistische Partij en van de Christelijke Volkspartij ⁽⁶⁷⁾, hadden het omvangrijk vraagstuk van de hervorming der instellingen onderwerpsgewijze aangesneden ⁽⁶⁸⁾.

Het is belangrijk op te merken dat de eerste extra-parlementaire studiegroep, die zich gedurende deze legislatuur, met de hervorming der instellingen heeft ingelaten, een gans andere optiek bezat ⁽⁶⁹⁾.

Vier grote hoofdstukken behandelden er de «harmonisering van de Vlaams-Waalse verhoudingen», de «modernisering van de Staat», de «problemen in verband met de herziening van de Grondwet», en ten slotte de «aanpassing van de Grondwet aan de internationale toestand». Allen stonden in verband met de Vlaams-Waalse verhoudingen.

De evolutie in het stellen van de problematiek van de herziening is kenmerkend van de geest waarin men heeft gewerkt.

Toen de politieke werkgroep zijn besluiten neerlegde, was maar amper de goedkeuring van de verschillende taalwetten gebeurd ⁽⁷⁰⁾, terwijl de zetelaanpassing ook niet was gestemd ⁽⁷¹⁾.

De regeringsverklaring van 2 mei 1961 ⁽⁷²⁾ had eveneens de nadruk gelegd op de Vlaams-Waalse verhoudingen. Dit alles verklaart dat de politieke werkgroep, die alleen maar uit vertegenwoordigers van de meerderheidspartijen bestond, en waarvan de twee secties door leden van de regering waren voorgezeten ⁽⁷³⁾, het grootste deel van zijn werkzaamheden op dit knelpunt had gericht ⁽⁷⁴⁾.

De dubbele herzieningspoging van 1954 en van 1958 speelde ook een grote rol in de belangrijkheid gehecht aan de aanpassing van de Grondwet aan de internationale toestand.

Toen enkele maanden later ⁽⁷⁵⁾ de driepartijencommissie voor de hervorming der instellingen samenkam, werd bijzondere aandacht besteed aan de hervorming van het Parlement en van de Regering. «Het Harmoniëren (sic) der relaties tussen de Gemeenschappen» werd op de procedurale wijze van speciale meerderheden voor sommige stemmingen, behandeld ⁽⁷⁶⁾. Verder werd dit vraagstuk onrechtstreeks besproken in de lange studie gewijd aan de administratieve en economische decentralisatie. Men vond het echter nogmaals terug, in meer beperkte aangelegenheden, zoals de vooropgestelde oprichting van een «Vaste Commissie voor de verbetering van de communautaire relaties», de «culturele autonomie» en de verhoging van het aantal Hoven van Beroep ⁽⁷⁷⁾.

Het regeringsontwerp dat kort na de besluiten van de Driepartijencommissie voor de hervorming der instellingen, werd neergelegd, volgde getrouw de methode door deze laatste gebruikt.

Nochtans voor wat de decentralisatie en de deconcentratie betrof, was de regering van mening dat om deze doelstellingen te bereiken, er geen Grondwetsherziening nodig was.

«De meeste conclusies — zo leest men in de memorie

van toelichting — waarin de werkzaamheden van de driepartijencommissie resulteren, zijn vatbaar voor verwezenlijking langs de gewone wetgevende weg om, of zelfs bij wege van regeringsveroordeelingen (sic) » (78).

De driepartijencommissie had het belangrijk vraagstuk van de groepering der kleine gemeenten en het probleem van de grote agglomeraties niet voldoende belicht. Deze aangelegenheden moesten volgens de Regering, in een Grondwetsherziening worden behandeld (79). Ook op het stuk der « openbare vrijheden » volgde de Regering maar gedeeltelijk de besluiten van de driepartijencommissie (80).

De evolutie is dus belangrijk. Daar waar de werkzaamheden van de politieke werkgroep bijna uitsluitend in het licht der Vlaams-Waalse verhoudingen stonden, zien wij dat de driepartijencommissie zich met een reeks vraagstukken heeft ingelaten, waarvan een belangrijk deel niet meer in verband stond met een eventuele Grondwetsherziening en ook niet met de Vlaams-Waalse problemen (81).

De Regering echter, verplicht in haar ontwerp, de Grondwet van dichterbij te volgen om de te herziene artikelen te beschrijven, refereerde voor wat de Vlaams-Waalse problemen betreft, eenvoudig naar de afgesloten politieke overeenkomsten van de driepartijencommissie, zoals deze werden gepubliceerd in de gemeenschappelijke verklaring van de twee meerderheidspartijen (82).

De synthese van de politieke werkgroep had zeer weinig artikelen van de Grondwet voor herziening aangeduid. Het lag ook niet in de bedoelingen van deze groep die, zoals trouwens de Eerste Minister het in zijn boodschap aan de voorzitters van de traditionele partijen mededeelde, als taak had... « de problemen te onderzoeken en een inventaris ervan op te maken, weleer dan een definitieve oplossing voor te leggen » (83). Buiten de bespreking van de mogelijke herziening van artikelen 25 en 68 van de Grondwet, vindt men er een korte verwijzing naar artikel 104 (het aantal Hoven van Beroep), naar artikel 131 (de procedure tot Grondwetsherziening), naar artikel 47, al. 3 (het stemrecht voor vrouwen) en artikel 84 (het verbod van Grondwetsherziening tijdens een regentschap) (84). Buiten de besprekingen over het aantal Hoven van Beroep, waren de andere punten reeds twee maal tot herziening voorgesteld geworden, namelijk in 1954 en 1958.

De besluiten van de driepartijencommissie voor de hervorming der instellingen, verwezen eveneens naar een beperkt aantal artikelen. Zij stelden nochtans voor een artikel 3 bis en een artikel 38 bis aan de Grondwet toe te voegen, voor wat de goedkeuring van sommige wetten betreft, terwijl artikel 33 zou gewijzigd worden (85). Artikelen 92 en 93 werden ook besproken en moesten, volgens de driepartijencommissie voor herziening vatbaar verklaard worden (86). In een hoofdstuk III Bis, onder titel III der Grondwet, zou men de Raad van State opnemen.

In titel II van de Grondwet, moest volgens de driepartijencommissie, een aanvulling gebeuren door aan het advies van de Raad van State (sectie Wetgeving) alle wetsontwerpen voor te leggen die behoren tot de stof, door deze titel behandeld (87). Zoals trouwens de politieke werkgroep, drong de driepartijencommissie aan op de herziening van artikelen 131 en 84 van de Grondwet.

De herziening van artikel 68 en het inlijven van een nieuw artikel 25 bis werd aanbevolen tot aanpassing van de Grondwet aan de nieuwe omstandigheden van het internationaal recht (88).

De driepartijencommissie wenste nochtans een onderscheid te maken, voor wat de voorrang betreft van verdragen op latere wetten, tussen het Europees gemeenschapsrecht en het overige publiek recht (89). Deze houding is kenmerkend voor de invloed van het Europees gemeenschapsrecht jegens hetwelk men een zeker prijsgeven van souvereiniteit gemakkelijker schijnt te aanvaarden (90).

Voor de rest droeg de driepartijencommissie aan de Regering de taak op deze artikelen voor herziening vatbaar te verklaren die het best de vooropgestelde akkoorden zouden kunnen vertolken. Het regeringsontwerp tot herzieningsverklaring van sommige artikelen vormde de spil tussen het extra-parlementair werk en de behandeling in het Parlement.

« Ingevolge die werkzaamheden (van de politieke werkgroep en van de driepartijencommissie) heeft de regering de eer thans aan het Parlement een ontwerp van verklaring te onderwerpen, waarin, overeenkomstig artikel 131 van de Grondwet, de Grondwetsbepalingen die blijken te moeten worden herzien zijn aangewezen » (91).

Alle leden van de regering in Raad vergaderd, ondertekenden mede het Koninklijk Besluit van 1 maart 1965, dat negenendertig verklaringen omvatte (92).

Ontleding van de inhoud van de herzieningsverklaringen

Bij ontleding van de soms moeizame voorbereiding van deze voorgestelde herziening van de Grondwet, komt men tot de vaststelling dat de politieke akkoorden reeds buiten het Parlement de biezonderste knelpunten hadden ontzenuwd. De voorgaande herzieningsbeachtelingen zijn echter ook niet zonder gevolg gebleven. Het loont de moeite na te gaan in welke mate de twee mislukte verklaringen tot herziening van de Grondwet toch vruchten hebben afgeworpen (93).

Een eerste opmerking komt naar voren: de artikelen die bij deze twee voorgaande herzieningsverklaringen waren aangeduid, vindt men nu bijna voltallig terug en in gelijkaardige vorm. Een belangrijke uitzondering wordt nochtans opgemerkt: de twee voorgaande herzieningsverklaringen hadden een reeks bepalingen willen invoeren om in de vervanging van afwezige parlementsleden te voorzien. Titel III, hoofdstuk I zou in die zin worden gewijzigd. Deze verklaring vindt men niet meer terug in 1965 (94). In de besluiten van de politieke werkgroep evenals in deze van de driepartijencommissie voor de hervorming van de instellingen, werden deze vroeger voorgestelde verbeteringen, om het zo te zeggen, automatisch aanvaard. Vele verklaringen uit 1954 en 1958 werden door de Regering, in haar memorie van toelichting tot de herzieningsverklaring, als argumenten voor deze bepalingen herhaald. Vier bepalingen werden echter door de Regering niet hernomen. Het artikel 25 bis, betreffende de uitoefening van de bevoegdheden van supranationale of internationale gezagsorganen vond men hier niet terug (95).

Hetzelfde gold voor het opheffen van de overgangsbepalingen van artikelen 47, 52, 53 en 56 bis.

De Regering legde geen verklaring af nopens de opheffing van artikelen 132, 135 en 136 van de Grondwet (96). Zij sprak ook niet over de invoering van een bepaling die de vervanging van rechtmatig belette parlementsleden zou mogelijk maken. Deze vier « leemten » werden echter gevuld door verklaringen in de Kamer of in de Senaat afgelegd (97).

Men mag dus gerust voorhouden dat, al had de regering niet al de in 1954 en 1958 voor herziening vat-

baar verklaarde artikelen in haar ontwerp weergegeven, de Kamer en de Senaat de ontbrekende artikelen of de reeds vroeger geplande bepalingen terug, op één uitzondering na, in deze van 1965 hebben ingelijfd. Wanneer de toekomstige grondwetgevende Kamers ten minste dezelfde opdracht zullen kennen, als de twee voorgaande, zal hun taak nochtans veel breder en veel omvangrijker zijn.

Daar waar in 1954 en in 1958, tweeëntwintig verschillende bepalingen voor herziening werden voorgesteld, stelde de Regering er nu negenendertig voor, terwijl Kamer en Senaat het eens werden over vijfenvierzig⁽⁹⁸⁾. En dit aantal, steeg namelijk met de verklaringen nodig voor de opheffing van sommige artikelen, terwijl de Regering ter zake niets had ondernomen⁽⁹⁹⁾. De herziening in 1965 ingeluid bezit dus een *zeer ruim* karakter.

Ten gronde zelf, werden belangrijke nieuwe punten in het Regeringsontwerp voor herziening vatbaar verklaard⁽¹⁰⁰⁾.

Het eerste belangrijk verschil met de verklaringen van 1954 en van 1958, is de invoeging van een artikel 3 bis, betreffende de taalgebieden. Het bezegelt de territorialiteitsprincipes, reeds in de wet van 8 november 1962 volledig geformuleerd⁽¹⁰¹⁾.

Laat ons opmerken dat deze verklaringen niet werden geamendeerd, noch in de Kamer noch in de Senaat. Het politiek akkoord van de driepartijencommissie, ten slotte alleen maar door twee partijen — de C.V.P. en de B.S.P. — op dit punt overgenomen, geeft een uitvoerige beschrijving van de inhoud van artikel 3 bis⁽¹⁰²⁾. Het partijpolitek karakter van deze verklaring wordt nog meer onderstreept wanneer men in de verslagen van de bijzondere commissie van de Kamer, zoals in deze van de Senaat, leest dat een fractielid (van de P.V.V.) terzake, een identieke protestnota neerlegde. Dit protest werd als een soort «minderheidsnota» aan het verslag gehecht. De voorgenomen officiële verklaring tot herziening, is eerder beperkt op dit gebied. Zij geeft de uitgewerkte tekst van artikel 3 bis *niet terug*. Zou dit, in feite, meer vrijheid aan de Grondwetgevende macht laten? ⁽¹⁰³⁾. Verder komt artikel 6, waarin men een trouwe weergave tracht te geven van sommige ideologische denkbeelden: de gelijkheid der Belgen voor de wet, zal nu worden beschreven, in concrete en traditioneel geworden formules⁽¹⁰⁴⁾.

De Kamer, gelet op de houding van de Senaat, amendeerde dit artikel en voegde er de woorden «met name» bij, om het limitatief karakter van de regeringsverklaring te verzwakken. De Senaat echter, amendeerde dit laatste voorstel opnieuw en verklaarde eenvoudig: «artikel 6 is vatbaar voor herziening». Dit vertolkte het brede karakter dat de Senaat aan gans de herziening wilde geven en de volstrekte vrijheid, welke hij aan de grondwetgevende vergadering wenste te laten⁽¹⁰⁵⁾. De Kamer amendeerde deze geamendeerde verklaring. Het werd ten slotte: «artikel 6 wordt vatbaar voor herziening verklaard door toevoeging van een derde lid betreffende het weren van elke discriminatie». Dusdanige verklaringen zijn eerder symbolisch en geven aan een louter juridische tekst een ideologische en politieke inslag, kenmerkend voor onze tijd⁽¹⁰⁶⁾.

Het invoegen, onder titel II van de Grondwet, van bepalingen betreffende de economische en sociale rechten, ligt ook in de lijn van het opnemen van politieke verklaringen in de Grondwet, die eerder juridisch en algemeen trachten te blijven⁽¹⁰⁷⁾. Noteren wij dat, in het domein van de bescherming der fundamentele vrij-

heden, artikel 22 — dat het briefgeheim waarborgt — voor de derde maal voor herziening vatbaar werd verklaard. Het geheim van mededelingen moet aan de moderne technieken worden aangepast⁽¹⁰⁸⁾.

Aan titel III van de Grondwet, wilde de Regering een artikel 26 bis toevoegen, betreffende de eventuele delegatie, door elk der Kamers, van bepaalde bevoegdheden, aan hun commissies en afdelingen⁽¹⁰⁹⁾.

Deze zeer interessante mogelijkheid, die een verbetering van de werkzaamheden van het Parlement met zich kan brengen, en die in andere landen sukses kent, werd door de Kamer verworpen⁽¹¹⁰⁾. Het bewijst dat Kamer en Senaat aan hun openbare vergadering een volle bevoegdheid wensen te behouden. Misschien zullen dusdanige verbeteringen de procedurale weg inslaan, zoals het reeds is gebeurd voor de goedkeuring van de begrotingen door grondige wijziging van het huishoudelijk reglement van beide vergaderingen⁽¹¹¹⁾.

Een andere zeer belangrijke nieuwe invoeging staat rechtstreeks in verband met de Vlaams-Waalse verhoudingen. Artikel 38 bis, door de Regering voorgesteld in de herziening van titel III, hoofdstuk I, geeft de bijzondere procedure weer, die moet worden in acht genomen voor wetsontwerpen of -voorstellen die de betrekkingen tussen de taalgemeenschappen ernstig in gevaar zouden kunnen brengen⁽¹¹²⁾.

Deze verklaring werd zonder voorgaande besprekingen door Kamer en Senaat bijna automatisch overgenomen⁽¹¹³⁾.

Zoals met artikel 3 bis, vindt men, in de officiële herzieningsverklaring, niet de richtlijnen terug die, aan dit artikel door het politiek pakt, tussen de twee grootste traditionele partijen afgesloten, werden gekoppeld.

Ter zake, zijn de bedoelingen van de Eerste Minister echter duidelijk.

De politieke akkoorden moeten de partijen binden, na de verkiezingen «ongeacht de positie — aan de macht of in de oppositie — welke zij in de Grondwetgevende vergadering zullen innemen»⁽¹¹⁴⁾.

Het inzicht artikel 39 te herzien, vond men reeds terug in de verklaringen van 1954 en 1958. De Regering had enkel de herziening van de eerste zin van het artikel voorzien. Het werd echter door de Kamer verworpen omdat men van oordeel was dat de stemming, artikelgewijze, verplichtend moest blijven⁽¹¹⁵⁾.

De Kamer, in haar verklaring, beperkte, op uitdrukkelijke wijze, de herziening tot de nieuwe technische procédés, waarvan de parlementsleden gebruik maken bij het uitbrengen van hun stem.

De Senaat, die alle beschrijvende verklaringen wenste te vermijden, wou eenvoudig artikel 39, in globo, voor herziening vatbaar verklaren. De Kamer amendeerde dit voorstel en kwam dan terug tot het oorspronkelijk voorstel van de Regering, alleen voor wat artikel 39 betreft. De Regering was van mening dat het invoeren van individuele delegatie van stemrecht onder Parlementsleden — voorgesteld in 1954 en in 1958 — door herziening van artikel 39 mogelijk was.

De Senaat stelde echter de toevoeging aan titel III van een artikel 39 bis voor. Dit laatste artikel zou het mogelijk maken van een, in bepaalde omstandigheden verhinderd parlementair, te laten vervangen door een collega⁽¹¹⁶⁾. Deze verklaring kende een bewogen ogenblik in de Kamer, waar, na verworpen te zijn geweest in de bijzondere commissie, ze terug voorgesteld werd. De Voorzitter, de Heer Van Acker, besteedde voor de eerste maal in deze legislatuur, het spreekgestoelte⁽¹¹⁷⁾, om dit punt hardnekkig te bestrijden. De Kamer volgde haar «voorzitter» en verwierp dit voorstel met 108 stemmen tegen 38⁽¹¹⁸⁾. De Senaat gaf

niet toe en diende het opnieuw in. De Kamer volgde uiteindelijk deze zienswijze niet en, na navette, stelde zij deze verklaring niet meer voor. De driepartijencommissie, van haar kant, dacht dat de praktijk van het «paireren», zonder opgelegd te worden, in geval van wettelijke afwezigheid, zou kunnen volstaan (¹¹⁹).

In de Kamer, waar deze handelwijze maar zeer zelden meer voorkomt, had de voorgestelde herziening van nut kunnen zijn (¹²⁰).

Wij hebben reeds aangehaald dat het regeringsontwerp geen overbodig geworden overgangsbepalingen of zonder nut zijnde artikelen, voor opheffing had voorgesteld. Beide Kamers deelden deze zienswijze niet. In hun verklaringen tot herziening namen zij deze elementen over, zoals in de verklaringen van 1954 en 1958 voorzien (¹²¹).

Ofschoon artikel 56 bis reeds tweemaal voor herziening vatbaar werd verklaard (¹²²), was de Kamer hier eens te meer zeer precies.

Te dezer gelegenheid wou zij aan de toekomstige wetgever de taak opdragen de voorwaarden voor de rechtstreeks gekozen senatoren te wijzigen of af te schaffen en stelde zij voor zekere vereisten van kiesbaarheid aan provinciale en gecoöpteerde senatoren op te leggen (¹²³). De Senaat reageerde en veralgemeende deze verklaring. Men sprak niet meer over de voorwaarden voor de rechtstreeks verkozen senatoren, terwijl men alleen het invoeren van nieuwe voorwaarden voor gecoöpteerde en provinciale senatoren overwoog (¹²⁴).

Het aantal parlementsleden zal niet meer stijgen: artikel 49 werd nu voor de eerste maal voor herziening vatbaar verklaard. Door de Regering voorgesteld, werd het bijna automatisch aanvaard door beide Kamers. Hier vindt men het eenparig akkoord terug van de drie traditionele partijen. «Het aantal leden van elk der Kamers moet worden gestabiliseerd», schreef de Regering in haar memorie van toelichting (¹²⁵). De demografische evolutie ten spijt, zou het aantal volksvertegenwoordigers op 212 worden behouden, terwijl men 178 senatoren zou tellen: 106 rechtstreeks verkozen, 48 door de provincieraden aangeduid en 24 gecoöpteerd (¹²⁶). Artikel 54, voor herziening door de Regering voorgesteld, als gevolg aan het vastleggen van het aantal senatoren, werd door de Kamer verworpen. De Senaat stelde het echter opnieuw voor. De Kamer verwierp het nogmaals (¹²⁷).

Zoals in 1954 en in 1958 werd voorgesteld dat de artikelen 52 en 57 van de Grondwet zouden herzien worden. Deze artikelen bepalen de parlementaire vergoedingen.

De jaarlijkse 12.000 frank voor de volksvertegenwoordigers en 4.000 frank voor de senatoren, zijn sedert tientallen jaren symbolisch geworden. Het bewijst nogmaals dat de strakheid van de grondwettelijke teksten de wetgever niet bovenmate hindert. De Kamer stelde voor, deze bedragen alleen bij gekwalificeerde meerderheidsstemming te wijzigen. De Senaat, getrouw aan het principieel van algemene verklaringen, verwierp deze beperking en verklaarde eenvoudig dat beide artikelen 52 en 57 moesten herzien worden (¹²⁸).

Hier eveneens, zoals trouwens in bijna alle gevallen, namen de Kamer en de Senaat, de verklaringsvoorstellen door hun bijzondere commissie uitgewerkt, over.

Artikel 56 ter, zou herzien moeten worden met het oog op een verhoogde belangrijkheid van de provinciale instellingen (¹²⁹).

Het was op eenzijdig initiatief van de Senaat dat artikel 59 voor herziening vatbaar werd verklaard. De Senaat wilde niet langer meer deze laatste «ongelijkheid» met het Kamerstatuut dulden. De Senaat wilde

rechtmatig kunnen zetelen, ook buiten het tijdperk der zitting van de Kamer. De bijzondere Kamercommissie stelde voor deze verklaring te verwerpen en de Kamer volgde haar advies op (¹³⁰): een kleine prestigetwist die niet in het voordeel van de Hoge Vergadering eindigde. De Regering, de besluiten van de driepartijencommissie volgend, wenste verder te gaan door een artikel 65 bis in te voegen, onder titel III, hoofdstuk II van de Grondwet, nopens het statuut van de verschillende categorieën van ministers (¹³¹).

De Kamer stelde een verklaring voor die een soortgelijk doel had maar een omvangrijke reeks artikelen in overeenstemming wilde brengen met het statuut van de toekomstige staatssecretarissen. De Senaat amendeerde deze lange verklaring en veralgemeende het nagestreefde doel (¹³²).

Artikel 60 kwam ter bespreking in de bijzondere Senaatscommissie ingevolge een reeks verzoeken die, in verband met de troonopvolging, de vrouwelijke afstammelingen op dezelfde voet wensten te brengen met de mannelijke.

De Senaatscommissie besloot niet in te gaan op deze wensen die, ons inziens, wel met artikel 6 overeenstemden (¹³³).

Artikel 70, eerste lid, werd voor de derde maal voor herziening vatbaar verklaard: men wenst de parlementaire zittijd vroeger te doen beginnen, in het bijzonder om de behandeling van de begrotingen voor het eind van het jaar te laten geschieden.

Artikel 84 werd ook voor de derde maal voor herziening voorgesteld. Unanimititeit vond men hier in en buiten het Parlement om het herzieningsverbod, onder een regentschap voorzien, te versoepelen, zonder dusdoende de bepalingen betreffende de kroon te mogen wijzigen (¹³⁴). De Regering stelde ook artikel 92 voor herziening voor, om een einde te stellen aan de veelvuldige bevoegdheidsmoeilijkheden. De beroering die deze verklaring in de gerechtelijke kringen deed ontstaan, had haar uitwerking in de bijzondere commissies van Kamer en Senaat (¹³⁵). Beide vergaderingen verwierpen het voorstel van de regering.

Nochtans sproot het oorspronkelijke voorstel voort uit de besprekingen van de driepartijencommissie, die zelf reeds vervangingsformules voor de artikelen 92 en 93 had uitgewerkt (¹³⁶).

De Regering nam bijna geen enkele der ideeën over van de driepartijencommissie wat de decentralisatie en de deconcentratie betreft. Volgens de Regering kan men deze punten door de wet afhandelen. De lange besluiten van de driepartijencommissie aan de cultuurraden en andere raden gewijd, hadden voor doel een bijkomende verrechtvaardiging aan deze voorgestelde publiekrechtelijke organen en instellingen te schenken, door de mogelijkheid te scheppen hun wensen in concrete vorm te doen kennen. De Kamer stelde een nieuw voorstel tot verklaring voor: een artikel 91 bis zou aan sommige publiekrechtelijke instellingen, zoals de cultuurraden en de economische en sociale raad, machtiging verlenen wetsvoorstellen aanhangig te maken bij de Kamer en bij de Regering (¹³⁷). De voorwaarden hiertoe zouden door de wet worden vastgesteld. Een gekwalificeerde meerderheid was volgens de Kamer, in de schoot van die instelling zelf noodzakelijk. De Senaat verwierp deze verklaring. Volgens de Hoge Vergadering, moest alleen artikel 27 voor wijziging in aanmerking komen. De Kamer aanvaardde de herziening van artikel 27 niet (¹³⁸) en reamendeerde het voorstel van de Senaat.

Titel III zal nu voor herziening open staan om, zonder aanduiding van bijkomende beperkende voorwaarden,

publiekrechtelijke instellingen te machtigen «voorstellen bij de Regering of bij de Kamers aanhangig te maken».

De extra-parlementaire studiegroepen waren verdeeld over deze hervorming. In de politieke werkgroep had dit initiatiefrecht geen bijval. Deze groep adviseerde eerder dat de leiders van diverse belangengroepen, meer moesten gehoord worden door de parlementaire commissies (139). De driepartijencommissie stelde zich tevreden met een breed aanbevelingsadvies tot vermenigvuldigde raadplegingen (140). De Regering, uiteindelijk, vond het hier onnodig tot grondwetsherziening over te gaan (141). De Kamer volgde deze «pre-adviezen» niet, en een verklaring tot herziening, dienaangaande, kwam wel tot stand.

Dit recht op initiatief is ten slotte hetgene wat in, grondwettelijke termen, kans loopt over te blijven van een lange discussie betreffende de oprichting van cultuurraden (142).

Aan de Raad van State zou ook een zeker initiatiefrecht worden verleend. Zijn coördinatiebureau zou wetsvoorstellen tot het coördineren van wetten mogen naar voren brengen. Een versnelde parlementaire procedure zou dan voor de vlotte goedkeuring ervan zorgen (143). De Kamer en de Senaat, ver van dit alles aan strakke grondwettelijke banden te slaan, verhoopden eerder dat hun huishoudelijk reglement zich soepel kon aanpassen aan deze nieuwe wensen. Met dien verstande dat bij de in overwegingneming alleen, Kamer en Senaat reeds kunnen beslissen of dergelijke voorstellen zullen besproken worden.

Artikel 93, dat betrekking heeft op de staatsburgerlijke rechten, werd voor herziening vatbaar verklaard (144), nadat de Kamer, zoals hoger beschreven, op uitdrukkelijke wijze, artikel 92 onveranderbaar had verklaard, door het te schrappen van de regeringslijst der te herziene bepalingen (145). Dit is een voorbeeld van de belangrijke «conservatieve» macht aan de «pré-constituante» geschonken.

Artikel 96 van de Grondwet regelt de openbaarheid van de terechtzittingen der rechtbanken. De wetten op de probatie, het maatschappelijk verweer en de jeugdbescherming, onder meer, vergen een aanpassing van deze bepaling. De driepartijencommissie besprak deze mogelijkheid en verklaarde zich akkoord met een herziening. De politieke werkgroep die de gerechtelijke vraagstukken niet aansneed, gaf geen advies ter zake (146).

Artikel 97 werd, voor aanpassingsredenen met de nieuwe rechtspleging, voor herziening open verklaard. De Senaatscommissie onderstreepte echter dat het principe van de motivering van de uitspraken moest behouden blijven (147). «Behalve op politiek gebied, zouden de regels betreffende de bevoegdheid der jurisdicties, aan een nieuw onderzoek moeten onderworpen worden», las men met betrekking tot de jury in de besluiten van de driepartijencommissie (148). De regering en het verslag van de bijzondere Kamercommissie, nam deze zienswijze over. De Senaatscommissie verwees specifiek naar de permissiedrijven bij de verklaring tot herziening van artikel 98 (149).

Artikel 99 werd voor herziening vatbaar verklaard op initiatief van de Senaat, om de oplossing van sommige vraagstukken in de door de gerechtelijke hervorming voorziene hoven en rechtbanken, mogelijk te maken.

De Kamer, op navette, verwierp deze verklaring (150) in een domein dat eerder een der senaatsprerogatieven uitmaakt.

Noch artikel 104, noch artikel 105, waren voorgesteld geweest in 1954 of in 1958.

Nu stelde de Regering voor artikel 104 te herzien: Kamer en Senaat aanvaardden het. In de memorie van toelichting tot het regeringsontwerp moest nochtans, zoals trouwens in de besprekingen van de Kamer en Senaatscommissies, het argument van de quasi-eenparigheid van de driepartijencommissie gebruikt worden om het idee van een verhoging van het aantal Hoven van beroep te doen goedkeuren (151). In 1953 had de Heer Van Elslande dergelijk voorstel gedaan: het werd toen verworpen (152).

Het aantal Hoven van Beroep, zou nu op vijf worden gebracht. Twee eentalig Nederlandssprekende, twee eentalig Franssprekende en een tweetalig Hof van Beroep te Brussel, met een passend rechtsgebied («une juridiction suffisante», (sic)).

De taalpariteit zou ook op een volledige wijze doorgevoerd worden bij het Hof van Verbreking. Deze oplossing was met algemeenheid van stemmen reeds, door de politieke werkgroep uitgewerkt (153). Zij is dus hoofdzakelijk een politiek gevolg van de taalplitsing.

Bij de overwegingen tot verklaring van herziening van artikel 104, werd ook over de eerste benoemingsmodaliteiten van de raadsheren der nieuwe Hoven, gesproken (154).

Wat artikel 105 betrof, stelde de regering alleen het tweede lid tot herziening voor, om het in overeenstemming te brengen met de herziening van artikelen 92 en 93. De Kamer verwierp deze verklaring, maar de Senaat stelde ze terug voor (155).

Tenslotte reamendeerde de Kamer dit senaatsvoorstel door de herziening van artikel 105 te beperken met de toevoeging van een beschrijvende bepaling betreffende de arbeidsgerechten (156).

De voorgestelde herzieningen van 1954 waren hoofdzakelijk gericht op de aanpassing van ons staatsrechtelijk stelsel aan de internationale rechtstoestand. Er werd echter geen gewag gemaakt van de voorrang die de Verdragen zouden hebben op de interne wetgeving. Weliswaar nam men in 1958, bijna letterlijk de vooropgestelde herzieningen van 1954 over, ofschoon in sommige buurlanden recente wijzigingen waren geschied (157).

Nu echter stelde de Regering een zeer belangrijke verduidelijking voor: een nieuw artikel 107 bis, betreffende niet-toepassing van internrechtelijke wets- of verordeningsbepalingen, die in strijd zijn met het internationaal recht of met het gemeenschapsrecht van supra-nationale instellingen. De politieke werkgroep die veel belang had gehecht aan al deze vraagstukken, was tot een gelijkaardige oplossing gekomen (158).

De driepartijencommissie had dit belangrijk punt ook aangesneden, maar kon geen duidelijke richtlijnen bereiken en wenste dat deze nieuwe soevereiniteitsvermindering alleen maar ten voordele van het Europees Gemeenschappelijk recht, zou gebeuren (159).

De huidige verklaring om artikel 107 bis in te voegen slaat duidelijk de richting in van een absolute prioriteit van de «internationale wetgeving» op de «interne wetgeving».

Zoals reeds gezegd, ontstond de Raad van State, zonder wijziging van de Grondwet. Een voorbeeld te meer van de quasi-almacht die de wetgevende macht in ons publiekrechtelijk systeem bezit. De Raad van State maakte ook niet het voorwerp uit van de laatste twee herzieningsverklaringen. De bijzondere Kamercommissie verklaarde in 1954, uitdrukkelijk dat, gelet op het beperkt karakter van de overwogen herziening, deze de Raad van State niet moest omvatten (160).

Deze maal echter gingen de extra-parlementaire studiegroepen er mede akkoord dat de Grondwet deze belangrijke instelling toch zou moeten «constitutionaliseren». De driepartijencommissie, eenparig, stelde echter voor dat het gemotiveerd advies van de Raad van State verplichtend zou zijn voor al de regeringsontwerpen betreffende de rechten en vrijheden, in titel II van de Grondwet beschreven ⁽¹⁶¹⁾. De Regering nam het eerste idee over en voorzag de invoeging van een hoofdstuk III bis, bij titel III, betreffende de Raad van State en de administratieve rechtscolleges. Dit nieuw hoofdstuk zou volgens de wens van de regering een zeer klein aantal korte bepalingen inhouden: de hoofdbeginselen van de bevoegdheden en van de organisatie van de Raad van State ⁽¹⁶²⁾.

De Regering beweerde dat de driepartijencommissie voor de hervorming van de instellingen, geen voldoende aandacht had geschonken aan de vraagstukken die de federaties van gemeenten en de grote agglomeraties stelden. Zij nam hier echter een minimalistische oplossing aan: de herziening van artikel 108.

In de speciale Kamercommissie, hield men zich niet bij deze eerder theoretische overwegingen.

De Kamerleden van de commissie waren overtuigd dat de eventuele federaties van kleine en middelmatige gemeenten, alsook de grote agglomeraties, niet leefbaar waren indien zij geen eigen belastingsmacht bezaten ⁽¹⁶³⁾. Hiervoor moest men dan verklaringen tot herziening van artikelen 110 en 113 opstellen. Hun aanduiding droeg de beperkende aanwijzing dat dit alleen zou gelden ten gunste van de op te richten federaties van gemeenten en van de grote agglomeraties ⁽¹⁶⁴⁾. De Senaat deelde volledig deze zienswijze maar stelde, uit meer formalistische beweegredenen, een gesplitste verklaring voor: enerzijds artikel 108, anderzijds het invoegen van een artikel 108 bis, om de principes voor deze federaties van gemeenten en de grote agglomeraties vast te leggen. Opgemerkt moet worden dat de Regering, artikelen 110 en 113 niet had voorgesteld voor herziening. Vindt men hier niet het bewijs dat de invloed van het groot aantal gemeentelijke mandatarissen, die in de wetgevende vergaderingen zetelen, zeer belangrijk is? ⁽¹⁶⁵⁾.

Het invoeren van cyclische begrotingen vergt een versoepeling van de regelen betreffende de eenjarigheid van de begrotingen.

De driepartijencommissie besprak dit eveneens. Een wet die soortgelijke cyclische begrotingen wilde invoeren werd nochtans afgeschaft gedurende deze legislatuur ⁽¹⁶⁶⁾.

De Regering bracht ter zake een nieuw voorstel voor, dat de invoeging van een artikel 115 bis, betreffende de financiële problemen en programma's, die over verschillende jaren zijn verspreid, als gevolg heeft. Beide Kamers namen dit zonder commentaar over.

De Kamer stelde ook artikel 116, tweede lid, open voor herziening ⁽¹⁶⁷⁾. De Senaat wenste een breder voorstel en voegde er het eerste lid van dit artikel bij. De gedachtengang van de Hoge Vergadering was gemakkelijk te volgen: wanneer men de macht van het Rekenhof verhoogt en uitbreidt, moet ook het statuut van zijn leden worden herzien. De Kamer reamendeerde dit voorstel: alleen het tweede lid werd voor herziening vatbaar verklaard. De financiële controle van het Rekenhof zal omvangrijker en verscherpt worden. Nochtans zal het Rekenhof, nu lid één van artikel 11 behouden blijft, nog steeds een soort bestendige, administratieve commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers blijven. De Senaat — die geen benoemingsmacht ter zake heeft — wou natuurlijkerwijze de raadsheren van het Rekenhof een meer

onafhankelijk statuut bezorgen ⁽¹⁶⁸⁾. De Kamer liet hier niets van haar prerogatieven ontnemen. De negatieve macht van de pré-constituante speelde eens te meer.

Artikel 126 werd door de Regering om pragmatische redenen, voor herziening voorgesteld: de zetel van de Regering kon, fysisch gesproken, niet in de stad Brussel alleen behouden blijven.

De Kamer ging met de herzieningsverklaring van artikel 126 akkoord, maar deelde hoegenaamd niet de argumentatie van de Regering. Het toekomstig statuut van de hoofdstad Brussel was de werkelijke reden tot herziening van artikel 126.

De politieke werkgroep had dit uitsluitend in het licht van de Vlaams-Waalse verhoudingen geplaatst. De Regering stelde haar hoop in de nog op te richten vaste commissie voor de bevordering van de communautaire betrekkingen ⁽¹⁶⁹⁾, terwijl de Senaatscommissie van oordeel was dat voor de Brusselse agglomeratie een speciale regeling moest worden gevonden ⁽¹⁷⁰⁾.

Een interessante verklaring tot herziening van artikel 129, houdende nadere bepalingen voor de verplichte bekendmaking van de gemeentereglementen, werd door volksvertegenwoordiger Pierre Wigny ingediend. De Kamer deelde deze zienswijze ⁽¹⁷¹⁾, maar de Senaat verwierp ze ⁽¹⁷²⁾.

De Regering, als gevolg van de besprekingen van de driepartijencommissie, stelde de invoeging van een artikel 131 bis voor. Dit artikel zou het verbod inhouden de Grondwet te herzien, in oorlogstijd of wanneer de Kamers zich in de onmogelijkheid bevinden vrij, en op nationaal grondgebied, te vergaderen ⁽¹⁷³⁾.

Deze voorgestelde herziening is een soort compromisoplossing tussen de besluiten van de driepartijencommissie en het regeringsontwerp. De Heer Parisis, die in de bijzondere Kamercommissie de besluiten van de driepartijencommissie terzake hernam, onder vorm van een amendement aan het regeringsontwerp, wenste dat de Grondwet de juiste voorwaarden van de noodtoestand zou aangeven, terwijl ook de rechten en plichten van ambtenaren in oorlogstijd zouden bepaald worden. Buiten een aanbeveling van de commissie, om dit laatste punt voor wetgeving vatbaar te verklaren, bleef alleen de huidige verklaring tot invoeging van een artikel 131 bis over ⁽¹⁷⁴⁾.

Zoals in 1954 en in 1958, werd het toevoegen van een artikel 140 aanbevolen, om aan de Grondwet, in het Frans en in het Nederlands gesteld, rechtsgeldigheid in beide landstalen te schenken. Het Duits werd geweerd, opdat dit geen landstaal was, ofschoon het een der officiële nationale talen is ⁽¹⁷⁵⁾.

De Regering hernam tekstueel het voorstel reeds in 1954 en in 1958 gedaan: de herziening van al de artikelen van de Grondwet, alleen om de Nederlandse versie ervan te bepalen, werd voorgesteld.

De Kamer ging akkoord met deze formulering. Eens te meer gedroeg de Senaat zich als purist en veralgemeende de opdracht voor de komende grondwetgevende Kamers, door eenvoudig te verklaren dat: «er reden staat tot vaststelling van de Nederlandse versie van de Grondwet». Een nieuwe moeilijkheid ontstond tussen beide Kamers. Men stelde het stemmen van deze verklaring, met een dag uit ⁽¹⁷⁶⁾. De Kamer reamendeerde dit *pro forma*. De Kamercommissie had — met oog op de opheffing ervan — artikelen 132, 135 en 136 voor herziening vatbaar verklaard. De Senaat voegde er artikel 139 aan toe ⁽¹⁷⁷⁾. De Senaat veranderde ook de formulering van deze laatste vier verklaringen door alle uitdrukkelijke verwijzing naar hun opheffing te weren ⁽¹⁷⁸⁾.

Het opheffen van de overgangsbepalingen in artikelen

47, 52, 53 en 56 bis werd, op voorstel van de Kamer, ingevoegd. De Senaatsverklaring terzake groepeerde deze bepalingen in één enkele verklaring.

*Wetgevende Kamers tegenover
Grondwetgevende Kamers.*

Artikel 131 van de Grondwet beperkt de herziening tot de voor herziening vatbaar verklaarde bepalingen.

De Kamerontbinding en de algemene verkiezingen vormen, naar de geest en naar de letter van de Grondwet, de spil waarrond het dubbel luik van de grondwetsherziening draait.

Het kiezerskorps, zo leert ons de traditionele doctrine, kan haar wil uitdrukkelijk te kennen geven, want het bezit alle gegevens daarvoor. De grondwetgevende Kamers, uit deze belangrijke souvereiniteitsdrukking gesproten, moeten, per se, het laatste woord hebben ⁽¹⁷⁹⁾.

«De eigenlijke herzieningsbevoegdheid ligt — zo schrijft Professor Mast — bij de Koning en bij de Kamers, waarvan de leden werden verkozen, nadat het Parlement werd ontbonden... en die daarom bijzondere titels kunnen doen gelden» ⁽¹⁸⁰⁾.

Men kan terecht aanvoeren dat de gewone wetgever, die met geen enkele speciale opdracht door het kiezerskorps werd belast, alleen maar een indicatieve bevoegdheid bezit nopens de te herziene bepalingen.

De macht van de gewone wetgever is, o.i. eerder negatief. Hij kan een bepaling van herziening beschermen. Hij is bevoegd om een verklaring te weigeren en aldus zekere artikelen van de Grondwet, ongewijzigd, door de handelingen van de grondwetgevende Kamers, te loodsen.

Dit gebeurde bv. met artikelen 27, 39, 41, 54, 92 en 129, die ofschoon door één van de drie takken der wetgevende macht tot herziening voorgesteld, niet de eenparigheid van Koning, Kamer en Senaat verkregen.

Wanneer het echter gaat om positieve macht te schenken aan de wetgevende Kamers, stelt zich de vraag: welke is de waarde van de richtlijnen, die de herziening van een grondwettelijke bepaling trachten te omschrijven?

Reeds bij de eerste grondwetsherziening ontstond er betwisting ter zake. Bij ordemotie wenste volksvertegenwoordiger Houzeau de Lehaie, dat elke beschrijvende verklaring zou worden geweerd ⁽¹⁸¹⁾. Zekere verklaringen werden echter wel in beschrijvende vorm aangenomen ⁽¹⁸²⁾. Deze werden tenslotte toch aanvaard.

In 1919 verklaarde de Regering, in haar ontwerp, dat de gewone wetgever geen enkele indicatie moest geven aan de grondwetgever, voor wat de formulering van de herziening betrof ⁽¹⁸³⁾. De Minister van Binnenlandse Zaken legde een verklaring af in die zin ⁽¹⁸⁴⁾: «Le Gouvernement n'entend pas indiquer la formule pour la révision de la Constitution». Ook het verslag van de bijzondere Kamercommissie herhaalde dit ⁽¹⁸⁵⁾, terwijl volksvertegenwoordiger Woeste op dit twistpunt leerrijke opvattingen ontwikkelde ⁽¹⁸⁶⁾: «Nous entendons simplement dire qu'il y a lieu, pour les Chambres constituantes, d'examiner si les dispositions qui sont indiquées, doivent être modifiées». Er werden tenslotte geen beschrijvende verklaringen tot herziening afgelegd.

In de voorbereiding van de verklaringen van 1954, werd het punt ook vaak besproken ⁽¹⁸⁷⁾.

Senator Buisseret onderlijnde op juiste wijze de omvang van dit probleem ⁽¹⁸⁸⁾. Hij stelde het belangrijk verschil vast dat de verklaringen van de twee voorgaande herzieningen scheidde van deze in 1954 en later in 1958, afgelegd. Hij was geen voorstander van

beschrijvende verklaringen tot herziening. De gewone wetgever moet alleen maar een soort diagnose opstellen van hetgene herzien zou kunnen worden. Dhr. Moyersoën, nu verslaggever, verdedigde, in zijn hoedanigheid van Minister van Binnenlandse Zaken in 1954, de thesissen van de noodzakelijkheid van beschrijvende verklaringen ⁽¹⁸⁹⁾.

Senaatsvoorzitter *Struye*, hield zich aan de stelling dat de residuaire macht in handen van de grondwetgevende vergadering blijft. Dit betekent — verklaarde hij in zijn openingstoespraak op 10 november 1964 — dat zelfs wanneer wij niet tot overeenstemming zouden kunnen komen omtrent de grote trekken van de door te voeren hervormingen, de herziening daarom niet in gevaar is gebracht en dat de wetgever van na de verkiezingen volledige armslag zal hebben ⁽¹⁹⁰⁾.

De Senaat zou de houding van haar voorzitter bijtreden en trachten dat de verklaringen tot herziening, zo breed mogelijk zouden zijn ⁽¹⁹¹⁾.

Leunt de Staat dichter aan bij de klassieke grondwettelijke leer of betekent dit eerder een soort reactie tegen het feit dat de Kamer — waar het regeringsontwerp eerst werd neergelegd — een zekere neiging tot grondwettelijk imperialisme vertoonde?

In de Kamer van Volksvertegenwoordigers ontspande zich een levendig debat over het bindend of niet bindend karakter van deze beschrijvende verklaringen.

«Het ware strijdig met de democratische regels, de komende grondwetgevende Kamers oplossingen op te dringen, die door ons zijn uitgewerkt» verklaarde dhr. Moulin, communist ⁽¹⁹²⁾.

«Ik ben van mening — verklaarde een der verslaggevers, dhr. Pierson, socialist, dat de taak van destituante erin bestaat het advies van de pré-constituante op te volgen ⁽¹⁹³⁾. Deze laatste houding stond in scherp contrast met de zienswijze van de Senaat ⁽¹⁹⁴⁾.

Dhr. Moyersoën, mede-verslaggever in de Kamer, nam nu een meer genuanceerde houding aan: «Onze taak bestaat er alleen maar in, de materie (tot herziening) aan te wijzen».

Kamervoorzitter Van Acker gaf de compromisoplossing door te verklaren: «Het spreekt vanzelf, dat de Kamer een beperkende opdracht kan verlenen (aan destituante), maar destituante zal ons niet moeten volgen of een formule aannemen die wij aanbevelen» ⁽¹⁹⁵⁾.

Nochtans vond dhr. Merlot, socialist, dat «moesten wij niet zeker zijn dat het zal geschieden in de door ons ontwikkelde zin, wij bedrogen uitkomen».

Men deed ook nog opmerken dat de interpretatie van de Kamervoorzitter in strijd was met deze van de bijzondere commissie ⁽¹⁹⁶⁾.

In de Kamer kwam men tot geen duidelijke houding omtrent de werkelijke waarde van de beschrijvende verklaringen. Nochtans waren vele volksvertegenwoordigers de mening toegedaan dat deze beschrijvende verklaringen een bindend karakter moesten bezitten. «Ik wil — verklaarde de verslaggever in de Senaat — bijzonder de aandacht van de Senaat vestigen op een verschil van opvatting tussen de Senaatscommissie en de Kamer van Volksvertegenwoordigers inzake de wijze van formulering». De Kamer had, naast het te herzien artikel, ook de richting aangeduid waarin de grondwetgever diende te handelen. De Senaat was echter van oordeel dat destituante in de verklarings tekst niet mag worden gebonden ⁽¹⁹⁷⁾.

Wij zijn, principieel voorstander van de volle bevoegdheid van de grondwetgevende Kamers ⁽¹⁹⁸⁾. Nochtans wensen wij dienaangaande twee opmerkingen te maken. De zogenaamde grondwetgevende kamers, zullen

ook met de gewone wetgevende macht worden belast. Daarom loopt de keuze van het kiezerskorps enigszins gevaar, zich niet heel duidelijk over de geplande grondwetsherziening te kunnen uitspreken ⁽¹⁹⁹⁾. Deze opmerking kan echter voor alle punten van de bevoegdheid van de wetgevende macht gelden. De tweede beperking van deze volle bevoegdheid van de constituant, ligt in nauwer verband met de grondwetsherziening zelf.

Wanneer de gewone wetgever soms wat bombastisch « pré-constituant » gedoopt, een ganse titel of een hoofdstuk van de grondwet voor herziening vatbaar verklaart, moet deze herziening volgens sommige richtlijnen gebeuren. Hoe zou men anders de reden kennen tot de herziening van de aangeduide titels of hoofdstukken?

Hoe zou het dubbele luik van de grondwetsherziening rond het scharnier van de electorale raadpleging kunnen draaien, wanneer alle bestanddelen van de mogelijke keuze niet duidelijk worden omlijnd?

In deze gevallen is de grondwetgever niet meer almachtig. Hier moet de gewone wetgever de richtlijnen met juistheid aanduiden, opdat de uitspraak van de volkssouvereiniteit, in de algemene verkiezingen geconcretiseerd, van enige waarde zou zijn. Hetzelfde geldt voor de vooropgestelde invoeging van nieuwe artikelen. Hun doel moet klaar en duidelijk beschreven worden in de herzieningsverklaringen zelf.

De grondwetgevende macht moet dan deze richtlijnen, ofwel volgen ofwel verwerpen, naar gelang de uitslag van de verkiezingen en de samenstelling van de Kamers.

Wij delen dus niet volledig de zienswijze van Professor Mast noch deze van Professor Wigny. De volle bevoegdheid van de grondwetgevende macht is het principe. In geval van invoeging van nieuwe artikelen en bij de herziening van zekere hoofdstukken en titels, vindt men de uitzonderingen ⁽²⁰⁰⁾.

De politieke verbintenissen

Met de ondervinding van twee mislukte herzieningen voor ogen, en steunend op de belangrijkheid van de huidige herziening, heeft de Regering speciaal op de politieke akkoorden beroep gedaan om de herziening van de Grondwet te doen slagen.

« Hoewel het huidige Parlement uit een juridisch oogpunt de grondwetgevende vergadering niet mag binden, is dit niet het geval op het gebied der politieke verbintenissen » ⁽²⁰¹⁾.

De Eerste Minister, in zijn boodschap aan de drie voorzitters van de traditionele partijen, gaf klaar en duidelijk te kennen dat voorafgaandelijke politieke akkoorden noodzakelijk waren: « Nochtans wenst de Regering — zo schreef de Eerste Minister in zijn brief van 7 november 1963 — nu reeds te verklaren dat deze herziening slechts dan tot een gunstig resultaat kan leiden, indien de drie traditionele partijen er zich toe verbinden, dezelfde standpunten te verdedigen betreffende de oplossingen, voorgesteld voor de belangrijkste problemen en zulks ongeacht de positie — aan de macht of in de oppositie — welke zij morgen in de grondwetgevende vergadering zullen innemen. De Regering zal alles in het werk stellen, opdat dit akkoord zou tot stand komen ». ⁽²⁰²⁾.

Men kan, op geen duidelijker wijze, de politieke inslag van deze komende grondwetsherziening weer geven. De Eerste Minister had in andere omstandigheden, reeds zijn voorkeur voor de buiten het Parlement tot stand gekomen akkoorden, verdedigd ⁽²⁰³⁾.

De Eerste Minister ging zelfs nog verder en verklaarde in de Senaat, op 18 november 1964: « Un accord des présidents (des partis) ultérieurement ratifié par les congrès des partis, est la seule procédure susceptible

d'atteindre sans risques l'objectif que nous nous sommes assigné » ⁽²⁰⁴⁾. Zouden wij ons dan volledig, naar de uitdrukking van Marcel Gregoire, in een « partitocratie » ⁽²⁰⁵⁾ bevinden?

De belangrijkste verklaringen tot herziening, o.m. het inlassen van de nieuwe artikelen 3bis en 38bis, het verhogen van het aantal Hoven van Beroep (art. 105), de mogelijkheid gegeven aan sommige publiek-rechterlijke instellingen, om over een zeker initiatiefrecht te beschikken en het bepalen van een statuut voor de staatssecretarissen, vloeien rechtstreeks voort uit duidelijk omlijnde politieke akkoorden.

De aanpassing van de grondwet aan de nieuwe internationale rechtstoestanden, werd zonder meer overgenomen uit de voorgaande herzieningsverklaringen. In dit laatste domein is alleen de invoeging van een artikel 107bis, nopens de voorrang van de verdragen op de interne wetgeving nieuw.

Tenslotte, buiten de « toilette » van de grondwet, door opheffing van overgangsbepalingen en van sommige artikelen, schijnen alleen de verklaringen, aangaande de federaties van gemeenten en de grote agglomeraties, niet een rechtstreeks produkt te zijn van de politieke verbintenissen tot hervorming van de instellingen in ons land.

De verklaringen met betrekking tot het weren van elke discriminatie (artikel 6) of het invoegen van bepalingen betreffende de economische en sociale wetten (Titel II) schijnen ons eerder principiële verklaringen met filosofische inslag, dan belangrijke publiekrechtelijke richtlijnen ⁽²⁰⁶⁾.

De eerste fase van de grondwetsherziening bewijst hoe belangrijk de politieke akkoorden zijn geworden. De Regering acht ze noodzakelijk voor het welslagen van de herziening zelf. In de bijzondere commissie van Kamer en Senaat speelden zij een hoofdrol.

Het formuleren van de tekst der toekomstige artikelen 3bis en 38bis, vindt men niet terug in de verklaringen ter zake afgelegd. Nochtans mag men menen dat, indien deze artikelen ooit in de grondwet worden ingelast, zij het dan zullen zijn in de vorm, voorgesteld door het politiek akkoord, tussen de twee grote partijen uiteindelijk bekrachtigd ⁽²⁰⁷⁾.

De punten waarop duidelijke politieke akkoorden bestonden, werden dus zonder moeilijkheden door beide Kamers geloodst.

De Kamer was eerder geneigd alle verklaringen van een omvangrijke verduidelijking te vergezellen. Tergelijkertijd was de bijzondere commissie van de Senaat, officieus, met de behandeling van het ontwerp belast en speelden leden van de Regering de rol van « verbindingsagent » tussen beide commissies ⁽²⁰⁸⁾. Sommige moeilijkheden rezen op tussen de zienswijze van de Kamer- en de Senaatscommissies.

Officieus werd getracht deze tegenstellingen te overbruggen. De Kamercommissie bleef op de hoogte van de inzichten van de bijzondere Senaatscommissie, die haar « officieus » adviseerde ⁽²⁰⁹⁾. Zelfs met dusdanige samenwerking tussen beide bijzondere commissies, kon men niet vermijden dat de Senaat een belangrijke reeks bijkomende verklaringen aflegde en er een groot aantal andere amendeerde ⁽²¹⁰⁾. Over het algemeen, wilde de Senaat de verklaringen zo algemeen, en zo bondig mogelijk maken, om de grondwetgever volle bevoegdheid te laten ⁽²¹¹⁾.

Besluit

Tenslotte kan men deze eerste fase van de herziening van de grondwet in twee grote delen splitsen. Het eerste

deel omvat de herziening van bepalingen nodig om de grondwet aan te passen aan de huidige werkelijkheid van ons publiek recht. In een tweede deel komen eerder nieuwe bepalingen voor.

In de eerste groep vindt men de verklaring van herziening nopens de internationale rechtstoestand, met de mogelijkheid van zekere soevereiniteitsoverdrachten, alsook deze aangaande de Raad van State.

De aanpassing van de grondwettelijke bepalingen over de vergoeding van de parlementsleden, de technische procedure voor de stemming en dergelijke, mogen hier worden opgenoemd alsook het statuut der staats-secretarissen, terwijl de opheffing van volstrekt nutteloos geworden bepalingen in een zelfde lijn ligt.

Buiten de verklaringen over discriminatie en sociale of economische rechten zijn het de betrekkingen tussen de taalgemeenschappen die de werkelijk nieuwe bepalingen met zich zullen brengen: artikel 3bis, 38bis en 105, alsook het toekomstig initiatiefrecht voor de regionale cultuurraden.

Het andere belangrijk punt vloeit voort uit de nieuwe decentralisatie- en deconcentratie-stromingen: de federaties van kleinere gemeenten en het vraagstuk van de grote agglomeraties. De overige bepalingen die voor herziening vatbaar werden verklaard zijn veel minder belangrijk.

De herzieningsverklaringen van 1954 en de diepgaande voorbereiding die hen vergezelde waren niet nutteloos. Reeds overgenomen in 1958, vindt men deze verklaringen opnieuw terug. De tweespaltigheid van ons parlementair regime kwam klaar tot uiting in de wijze waarop Kamer en Senaat gans verschillend, op het verklaringsontwerp van de regering reageerden.

Het bicameralisme werd min of meer geneutraliseerd door de « officieuze » gelijktijdige raadpleging van de bijzondere senaatscommissie. Tenslotte lag het zwaartepunt van deze eerste fase volledig bij de politieke partijen. De politieke en sociologische stuwkracht, noodzakelijk om de tweede fase van de herziening aan te vatten, kan dus moeilijk in de aanpassingsnood van de grondwet worden gevonden. Deze bekommernis was ook in het verleden niet sterk genoeg om de laatste twee herzieningen tot een goed einde te brengen.

Alleen in de harmonisering van de betrekkingen tussen de taalgemeenschappen en in het oplossen van de problemen van de gemeenten en de grote agglomeraties — met een eventueel statuut voor het Brusselse gebied — zal men voldoende scheppende energie vinden om de herziening te doen slagen. Hier nochtans zal hoofdzakelijk beroep moeten worden gedaan op de politieke verbintenissen. Deze laatste worden gewoonlijk geëerbiedigd wanneer zij tussen de drie traditionele partijen werden afgesloten zoals bij voorbeeld het schoolpakt of het radio en T.V. pakt.

Nu bevinden wij ons tegenover een onvolledige overeenkomst: alleen twee politieke partijen bereikten een akkoord.

Zal het volstaan om de tweede fase van de grondwetsherziening tot een goed einde te brengen? Zullen ook de problemen die zich tussen de twee taalgemeenschappen stellen, niet slijten en hun scherpe snede verliezen? Zal deze derde herzieningsverklaring van onze grondwet dan geen doodgeboren kind zijn geweest?

HERMAN FR. DE CROO,
Advokaat,
Assistent aan de V.U.B.
Navorser bij het Internationaal
Centrum voor Staatsrecht.

(1) Het Koninklijk Besluit van 16 april 1965 roept de kiescolleges van de wetgevende Kamers en de Provinciale Raden bijeen en geeft de datum van bijeenroeping der nieuwe Kamers; Belg. St., 17 april 1965, nr. 76, blz. 4158.

(2) Zie De Croo (H.): « Parlement et Gouvernement », Bruylant, Bruylant 1965, blz. 110.

(3) De Croo (H.) op. cit., Blz. 152 tot 155.

(4) Besch. K. Nr. 993 (1964-1965) 1.

(5) Besch. K. Nr. 993 (1964-1965) 1 en bijlagen A, B, C en D.

(6) Op 3 maart 1965 werd het regeringsontwerp van verklaring neergelegd, op 18 maart 1965 bracht de bijzondere commissie van de Kamer reeds verslag uit; op 24 maart 1965 volgde de bijzondere Senaatscommissie en op 8 april 1965 waren alle definitieve verklaringen — verscheidene navetten ten spijte — aangenomen.

(7) Besch. K. Nr. 993 (1964-1965) 1, bijlage B, blz. 20; de boodschap dagtekent van 7 november 1963.

(8) Naar de titel van een artikel door Professor Mast (A.): Une constitution du temps de Louis-Philippe, Rev. du Dr. Public et de la Sc. pol. en France et à l'Etranger, 1957, blz. 987 tot 1030.

(9) Mast (A.). De geest en de methode van een grondwetsherziening. Tijdschrift voor bestuurswetenschappen en publiek recht, 1953, blz. 75 tot 84 (maart) en 155 tot 164 (mei). Professor Mast onderlijnt terecht: « ons publiek recht heeft die zo ruime grondwettelijke bevoegdheid van de wetgevende macht nog verruimd ». (blz. 155).

(10) Mast (A.); ibid. blz. 164. Misschien is een individuele en parlementaire beperking te vinden in de formule van eedaflegging die eigen is aan de leden van Kamer en Senaat: « Ik zweer de Grondwet na te leven ». Decreet van 20 juli 1831 betreffende de eed, in zijn Nederlandse tekst voorgesteld door het Koninklijk Besluit van 18 september 1894.

(11) Bijv. de wet van 25 juni 1952 over het verdrag van de Europese Kolen- en Staalgemeenschap (zie het advies van de sectie wetgeving van de Raad van State); zie ook Besch. S. Nr. 84, (1951-1952), blz. 60-71; de wet van 2 december 1957 nopens de Europese Economische Gemeenschap; de wet van 19 juli 1945 strekkend tot het voorzien in de uitvoering van artikel 82 der Grondwet, handelend over de hervatting door de Koning van de uitoefening zijner grondwettelijke machten; de wet van 11 februari 1950 over de vermoedelijke troonopvolging.

(12) Wet van 23 december 1946.

(13) Zie de verschillende « taalwetten » van 8 november 1962, 30 juli 1963 en 2 augustus 1963.

(14) In 1881 werd de « ligue de la réforme électorale » gesticht. Van 136.755 kiezers voor de herziening, stijgt het aantal tot 1.381.000 terwijl het meervoudig stemrecht meer dan twee miljoen stemmen aanbracht. Zie Vranckx (A.), Grondwetsherziening, R.W. 1963.

(15) Ontwerp van verklaring Besch. K. Nr. 556 (1952-1953) 25 juni 1953. De Liberale Partij liet door haar vertegenwoordigers in de Kamer de eerste voorstellen neerleggen. Besch. K. Nr. 396 (1952-1953) 26 mei 1953. Ook in de Senaat legde deze fractie de eerste voorstellen tot dergelijke herziening neer. Besch. S. Nr. 281, (1952-1953), 7 mei 1953.

(16) Professoren W. J. Ganshof van der Meersch, Mast, Dor, P. De Visscher. Besch. K. Nr. 696 (1952-1953).

(17) Zie Ganshof van der Meersch (W.J.), La Constitution Belge et l'évolution de l'ordre juridique international in Ann. de droit et de Sc. Pol., T. XII, Nr. 49, 1952, blz. 231 sqq.; De Visscher P., Le Plan Schumann et la Constitution, La relève 1951, nr. 21; Mast A., Premier acte de la révision constitutionnelle in J.T. 1954, blz. 273-277.

(18) Smets P.F., L'assentiment des Chambres législatives aux traités internationaux, Brussel Bruylant, 1964.

(19) Belgisch Staatsblad: 30 april 1958.

(20) Er ontstond een licht verschil voor de verklaring tot herziening van artikel 1, lid 4.

(21) Masquelin (J.) « La Technique des révisions constitutionnelles et droit public belge » in Annales de droit et de Sciences Politiques XII, Nr. 47, 1952, Blz. 89 tot 93.

Wij stellen ons ook de vraag of de woorden « bepalingen » en « punten » in artikel 131 gebruikt, wel degelijk de herziening van ganse titels en hoofdstukken toelaten.

(22) Zie de verklaringen van Senaatsvoorzitter Struye, P.H.S. 1 april 1965, (1964-1965), blz. 1443.

(23) Zeven artikelen (van artikel 80 tot 86) van het Huis-houdelijk Reglement van de Senaat en hoofdstuk VI (artikel 84) van het Huis-houdelijk Reglement van de Kamer zijn aan deze procedure gewijd.

(24) Mast (A.): Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht. Gent 1963. Blz. 356. De wet van 31 mei 1961 is hier niet van toepassing.

(25) Voor wat de inhoud betreft, ligt maar een klein verschil in de formulering van de verklaring voor artikel 1, lid 4. Zie Besch. S. Nr. 352, blz. 1 en 2 (1957-1958).

(26) Zie Belg. St. 14 maart 1954 en 30 april 1958. In 1958 werd het besluit door negen ministers ondertekend.

(27) Belg. St., 17 april 1965, blz. 4155 tot 4157.

(28) In 1954 en in 1958 had men tweentwintig verklaringen tot herziening afgelegd.

(29) Zeven Ministers waren afwezig. Collega's tekenden in hun plaats. De h. Brasseur was toen reeds gouverneur van de provincie Luxemburg!

(30) In hun formele voorstellen ligt er dus maar weinig verschil tussen de verklaringen van 1954, 1958 en deze van 1965. Zie ook Mast (A.): De geest en de methode van een grondwetsherziening in Tijdschrift voor bestuurswetenschappen en Publiek Recht, 1953, blz. 75, 84 en blz. 155-164.

(31) « Les chambres nouvelles ont une compétence constitutionnelle limitée aux point soumis à la révision par les votes antérieurs » Errera (P.), Traité de droit public, Paris 1909, blz. 21.

(32) *Masquelin (J.)*, La technique des révisions constitutionnelles en droit public belge, op. cit., blz. 110.

(33) « De eerstvolgende Kamers zullen dan ook grondwetgevende bevoegdheid hebben » ! Nochtans werd de « eenheid van België » in de Vlaams-Waalse verhoudingen niet rechtstreeks gekoppeld aan een aangekondigde herziening van de Grondwet. P.H.K., 2 mei 1961 (B.Z. 1961), blz. 2 en 3.

(34) *Besch. K. Nr. 12* (B.Z. 1961) 1.

(35) *Besch. K. Nr. 140* (B.Z. 1961) 1.

(36) *Besch. K. Nr. 258* (Z. 1961-1962) 1.

(37) Het waren de heren *Simon Paque, H. Cugnon, L. Harmegnies, F. Massart, A. Naze, J. Peeters*. 29 B.S.P.-Senatoren en 22 B.S.P.-Volksvertegenwoordigers, allen uit Wallonië, zullen op 1 april 1965 in de Senaat en op 24 maart 1965 in de Kamer een verklaring met federalistische inslag afleggen: zie P.H.K., 24 maart 1965, blz. 11; zie P.H.S., 1 april 1965 (1964-1965), blz. 1444-1445.

(38) *Besch. K. Nr. 258* (Z. 1961-1962) 1 blz. 1.

(39) *Besch. K. Nr. 275* (Z. 1961-1962) 1, 31 januari 1962.

(40) Een gelijkaardig voorstel werd in de bijzondere Senaatscommissie verworpen; het voorzag ook dat de ouderdomsgrens van 40 jaar op 35 jaar zou worden gebracht voor de Senaat: *Besch. S. Nr. 278* (1964-1965), blz. 15 en 17.

(41) *Besch. K. Nr. 437* (Z. 1961-1962), 1, 30 oktober 1962, blz. 2 en 3.

(42) *Besch. S. Nr. 242* (Z. 1962-1963), 30 mei 1963.

(43) *Besch. S. Nr. 258* (Z. 1962-1963) 23 juni 1963.

(44) *Besch. S. Nr. 346* (Z. 1962-1963) 31 juli 1963.

(45) *Besch. S. Nr. 257* (Z. 1964-1965) 24 maart 1965.

(46) Wat niet noodzakelijkerwijze een grondwetsherziening vereist: zie de wet van 11 februari 1950 over de volksraadpleging.

(47) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 2, blz. 1 en 2.

(48) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 8.

(49) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 7.

(50) Het was de algemene tendens in het bijzonder van de Senaat om de grondwetgevende Kamers niet te binden bij beperkende voorafgaande verklaringen.

(51) Baron de Dorlodot had, in 1958 een gelijkaardig amendement ingediend *Besch. S. Nr. 352* (1957-1958). De houding van een politieke partij die niet onder de « traditionele politieke partijen » wordt geteld, verklaart enigszins dit standpunt; *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 9.

(52) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 10.

(53) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 3. De politieke werkgroep zoals trouwens de Driepartijencommissie hadden in deze zin besloten: *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 17 en 18; bijlage C, blz. 34 en 35; de regering nam de minimalistische oplossing: *ibid.*, blz. 16, 17 en 18.

(54) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 5.

(55) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 5.

(56) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, blz. 22 en 23.

(57) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 4.

(58) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) j, bijlage C, blz. 25 en 26.

(59) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 11.

(60) *Besch. S. Nr. 265* (1964-1965) blz. 18.

(61) *Besch. S. Nr. 278* (1964-1965) blz. 17.

(62) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 11; *Besch. S. Nr. 278* (1964-1965) blz. 27 en 30.

(63) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 13.

(64) De laatste navette moest vlug gebeuren: 8 april 1965 was de laatste zittingsdag van deze legislatuur: P.H.S. (1964-1965) 8 april 1965.

(65) Artikel 39bis die eventuele vervanging van Parlementsleden door collega's moest mogelijk maken was in 1954 en in 1958 voorgesteld geweest.

(66) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965).

(67) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage D; blz. 57, tot 73.

(68) Voor een goede beschrijving van de twee extra-parlementaire studiegroepen, hun ontstaan en hun leden alsook van hun mogelijkheden, zie C.R.I.S.P. (Courrier hebdomadaire) Nr. 280 en Nr. 281, 9 april 1965 en 15 april 1965.

(69) De « synthese van de werkzaamheden van de politieke werkgroep »; eerst gepubliceerd onder gestencileerde vorm op 24 oktober 1963, nu verschenen in bijlage A van het regeringsontwerp: *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, blz. 4 tot 19. Zie ook « Le groupe de travail préparatoire à la révision de la Constitution ». C.R.I.S.P. Nr. 207, 12 juli 1963.

(70) Wet van 8 november 1962 tot wijziging van provinciearrondissements- en gemeentegrenzen, aangenomen in de Kamer op 15 februari 1962, en in de Senaat op 9 oktober 1962. De wet van 30 juli 1963 houdende regeling in het onderwijs, aangenomen op 11 juli 1963 in de Kamer en op 26 juli 1963 in de Senaat. De wet van 2 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken, op 11 juli 1963 in de Kamer en op 25 juli 1963 in de Senaat aangenomen.

(71) Zie wet van 3 april 1965. *Belgisch St.*, 8 april 1965, bl. 3729.

(72) Zie P.H.K. verg. 2 mei 1961, B.Z. 1961, blz. 2 en 3.

(73) Zie *De Croo (H. Fr.)* « Parlement et Gouvernement » op. cit. 152, noot 1. Minister Vermeylen zat de afdeling, die zich met de hervorming van de centrale instellingen bezighoudt, voor; Minister Gilson leidde deze voor regionale vraagstukken.

(74) Zelfs voor wat de modernisering van de Staat betreft, was de werkgroep ervan bewust « dat het de harmonisering van de Vlaams-Waalse betrekkingen zou bevorderen ». Zie *Besch. K. Nr. 993*, (1964-1965) 1, blz. 14.

(75) Op 14 januari 1964 zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 23, noot 1. Een overzicht van de pers, ter zake, vindt men in Nr. 280, van het « Courrier hebdomadaire » C.R.I.S.P., 9 april 1965.

(76) Zie art. 3 bis en 38 bis voorgesteld door de Commissie voor de hervorming der instellingen: *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 29 en 53 tot 56.

(77) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 24, 31 en 50 tot 52.

(78) Zie *Besch. K. Nr. 993* (Z. 1964-1965) 1, blz. 19.

(79) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, blz. 19.

(80) Vergelijk *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, blz. 20 tot 22 en 33 en 34.

(81) Nochtans lezen wij in de verklaring der meerderheidspartijen, de bekommernis ook dit akkoord te eerbiedigen: zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, Blz. 57. Het akkoord tussen C.V.P. en B.S.P. draagt dus eveneens over de in te voeren wettelijke.

(82) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, blz. 29 en 61.

(83) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage B, blz. 20.

(84) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, respectievelijk blz. 17 tot 19, blz. 14 en blz. 17.

(85) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 29, bijlage D, blz. 60 en 61.

(86) Zie *ibid.* blz. 31 en 32, blz. 63.

(87) Zie *ibid.* blz. 33.

(88) Zie *ibid.* blz. 3, en 35 zie *Masquelin (M.-J.)* « La nécessaire révision de l'article 68 de la Constitution » J. Tr. 1959, blz. 433.

(89) Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 35.

(90) De Kamer van Volksvertegenwoordigers heeft reeds technieken daaromtrent uitgedacht: Zie *De Croo (H.)* « De Commissie voor Europese Zaken bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers » R.W. 1963-1964, kol. 529.

(91) *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, blz. 4.

(92) Het werd, zoals dit het geval was bij alle voorgaande herzieningen bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers neergelegd: zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1.

(93) Zie *Belg. St.* van 14 maart 1954 en van 30 april 1958.

(94) Bv. was de vervanging van een gerechtigd afwezig parlementslid, breder beschreven door de Senaat. Zij werd uiteindelijk verworpen. Voor de herziening van artikel 47 van de Grondwet, is de beschrijving nu breder, anderzins heeft men nu ook in één enkele verklaring, de artikelen gegroepeerd, waarin op te heffen overgangsbepalingen voorkomen: nl. artikelen 47, 52, 53 en 56 bis van de Grondwet.

(95) De politieke werkgroep had aandachtig de studie van deze vraagstukken hernomen (zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 17 tot 19). De driepartijencommissie had een artikel 25 bis voorgesteld om de uitdrukkelijke mogelijkheden te voorzien tot het verlenen van zekere bevoegdheden aan supranationale organismen (zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) I bijlage C, blz. 34 tot 35). Nochtans was de versoepeling van de goedkeuringsprocedure van internationale verdragen een hoofdbekommernis van de driepartijencommissie, die echter conservatiever optrad voor wat de voorrang van de verdragen op de interne wetgeving betrof: vergelijk hier de besluiten van de politieke werkgroep met deze van de driepartijencommissie: zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 17 tot 19, bijlage C, blz. 34.

(96) Dit was wel het geval voor de verklaringen van 1954 en 1958.

(97) Nochtans kunnen de redenen van herziening van eenzelfde artikel verschillend zijn. Bv. artikel 1, lid 4, werd nu niet met dezelfde bewijsvoering tot herziening vatbaar verklaard. In 1958, bezat België nog koloniën; zie *Besch. K. Nr. 906* (1957-1958) 1, blz. 1 en 2. Nu « ... rekent (België) voor de toekomst niet meer op zulkdanig bezit ». Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 6, blz. 21. Door de Kamercommissie voorgesteld, na een amenderende verklaring van Volksvertegenwoordiger Pierson, *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 3. Wat artikel 36 betreft, zie het verslag van de bijzondere Senaatscommissie. *Besch. S. Nr. 278* (1964-1965) blz. 11: gans het stelsel van de onverenigbaarheden zou moeten herzien worden. De Kamercommissie had dat artikel geschrapt uit de regeringsverklaringen, opdat het geen nauwkeurige verantwoording inhield. Zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 6, blz. 10.

(98) Zie *Belg. St.* van 17 april 1965, blz. 4143 tot 4163.

(99) Zie overgangsbepalingen van artikelen 47, 52, 53 en 56bis: niet door de regering voorgesteld, daarna door de Kamer bij afzonderlijke verklaringen naar de Senaat verzonden en door deze laatste vergadering samengevoegd, zie ook de vier verklaringen voor de opheffing van artikelen 132, 135, 136 en 139.

(100) Punten die dus niet voor herziening vatbaar verklaard waren geweest noch in 1954, noch in 1958.

(101) Zie de uitgewerkte formulering van deze artikelen in het ontwerp van besluit van de driepartijencommissie. *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 1 bijlage C, blz. 29. Een amendement tot verklaring die een gelijkaardig effect kan hebben werd in 1953 ingetrokken, na door de h. Verroken te zijn ingediend. De volksvertegenwoordiger, verslaggever voor de « taalwetten van 2 augustus 1963 », verklaarde toen: « Het was nooit mijn bedoeling aan het privégebruik van de talen te raken ». P.H.K. 20 oktober 1953 (1952-1953) blz. 7. Artikel 3bis kwam moeizaam tot stand. Het was de reden van de terugtrekking van de PVV uit de driepartijencommissie. Zie C.R.I.S.P. Nr. 281, op. cit. blz. 10-12.

(102) « Op dit gebied, leest men in het verslag van de Kamercommissie, neemt de regering uitdrukkelijk de voorstellen over die vervat zijn in de besluiten van de werkzaamheden van de driepartijencommissies voor de hervorming van de instellingen, zoals die door de afgevaardigden van de C.V.P. en de B.S.P. zijn goedgekeurd ». *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 6, blz. 10.

(103) Voor de « minderheidsnota » zie *Besch. K. Nr. 993* (1964-1965) 6, blz. 13 en 14; *Besch. S. Nr. 278* (1964-1965) blz. 5.

(104) *Mast (A.)* Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht, Gent, 1963, blz. 373 tot 375.

(105) Er was in deze legislatuur een voorstel geweest om alleen elk onderscheid in geslacht te weren: *Besch. S. Nr. 258* (1962-1963) 23 juni 1963.

(106) In de Senaatscommissie deed men echter opmerken dat dusdanige herziening een « efficiënte taalregeling niet in de weg zou staan » *Besch. S. Nr. 278* (1964-1965) blz. 5 tot 7.

(107) Deze legislatuur kende een soortgelijk voorstel van

verklaring. Zie *Besch. S.* Nr. 257 (1964-1965) 24 maart 1965. « Les Libertés économiques et sociales et la révision de la Constitution » *Ann. Dr. et Sc. Pol.* Deel XII nr 49, 1952, blz. 305. *De Jonghe (E.)*: Sociale rechten in de grondwet. In « *De gids op maatschappelijk gebied* » 1953, blz. 693-701 en 1099-1110.

(108) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 21.

(109) « Elke vergadering, mits behoud van evocatierecht, zou haar wetgevende bevoegdheden in niet betwiste aangelegenheden aan afdelingen of aan vaste commissies kunnen overdragen ». Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 9.

(110) Zie *De Croo (H.)* « *Parlement et Gouvernement* » op. cit. blz. 151, waar sommige voorbeelden van zekere overdracht van bevoegdheid worden ontleend. O.m. in Italië: *Goguel F.* « La procédure italienne de vote des lois par les commissions ». *Rev. Française de Sc. Pol.*, 1954, blz. 836 tot 842; *Mast (A.)*, Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht, op. cit. blz. 155, noot 2.

(111) *De Croo (H.)*, op. cit., blz. 33 en volgende, dit werd in het verslag van de bijzondere Kamercommissie trouwens bevestigd, zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 7 en 8.

(112) « Dit voorstel (van invoeging van artikel 38bis) stemt overeen met de besluiten van de Ronde Tafel-Conferentie », leest men in het verslag van de bijzondere Senaatscommissie; *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 11 en 12. Wanneer door een « uitzonderingsmotie » wordt bepaald dat een ontwerp of een voorstel van wet, de relaties tussen beide taalgemeenschappen in het gedrang zou kunnen brengen, begint een speciale goedkeuringsprocedure. Bestrijden minstens 2/3 van de leden van één van beide gemeenschappen het ontwerp, dan komt er een tweede lezing. Blijft de oppositie aanhouden, dan keert het ontwerp terug naar de Regering. De ontworpen tekst geeft geen enkele aanduiding voor het lot van een *wetsvoorstel*.

(113) De C.V.P. en B.S.P.-afgevaardigden gaven in de bijzondere Kamercommissie, lezing van de formulering van dit artikel 38bis. De inhoud ervan werd besproken en o.m. werd gevraagd welke zin artikel 32 van de Grondwet nog zou hebben wanneer de volksvertegenwoordigers en senatoren, in twee gemeenschappen zouden verdeeld zijn. Er werd hier ook de nadruk op gelegd dat, ofschoon afzonderlijk in de regeringsverklaringen besproken, artikelen 3bis, 38bis en het te herzien artikel 23, een geheel vormen. *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 12, 13 en 14.

(114) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage B, blz. 21.

(115) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965), 6, blz. 8 en *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 14. Het is een soort parlementair verweer tegen globale goedkeuringen voor wetsontwerpen.

(116) Art. 39bis was voorgesteld geweest in openbare vergadering van de Kamer door de h. Wigny, Merlot en De Schrijver; Zie *Beknopt Verslag K.* 23 maart 1965 (1964-1965), blz. 458. Senaatsvoorzitter *Struyve*, stelde de naamstemming over deze verklaringen voor: « pour donner plus de poids à l'opinion de la majorité du Sénat ». Het was de eerste verklaring waarover Kamer en Senaat verschilden. *P.H.S.*, 1 april 1965 (1964-1965) blz. 1458.

(117) Het Reglement van de Kamer — artikel 5, 3e — voorziet dat, wanneer de voorzitter zich in het debat wil mengen, hij zijn voorzitterschap tijdelijk opgeeft.

(118) Enkele procedure-argumenten werden gebruikt: zie *Bekn. V. K.* 23 maart 1965 (1964-1965) blz. 459.

(119) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 26.

(120) Ofschoon fel in discussie bij de voorgaande herzieningsverklaringen, werd het vervangen van een parlementslid door zijn plaatsvervanger, zoals in 1954 en 1958, verworpen; alleen de bijzondere Senaatscommissie achtte het « wenselijk dat voor deze gevallen (van wettige afwezigheid; ministerschap en opdrachten bij internationale organismen) beroep zou worden gedaan op de plaatsvervangers ». De Minister van Binnenlandse Zaken ging hiermede akkoord. Zie *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965), blz. 13 en 14. Dit bewijst eens te meer dat de inzichten van beide Kamers — ofschoon akkoord over eenzelfde globale verklaring — soms zeer verschillend kunnen zijn.

De h. Dehousse verklaarde in de Senaat dat, gezien een herziening terzake, onmogelijk was, men dit via het huishoudelijk reglement zou trachten te bekomen. *Beknopt V. S.* 8 april 1965 (1964-1965) blz. 631. Voor het probleem van het *paareren*, zie *De Croo (H.)*: « Le Pairage » *Res. Publica* 1963 IV, blz. 381 en volgende. Dit gebruik, waarbij een afwezig parlementslid, zijn afwezigheid « neutraliseert » doordat een andersdenkende collega zich bij de stemming onthoudt, is steeds zeer levendig bij de Senaat.

(121) De Senaatscommissie stelde één enkele verklaring voor die de opheffing van alle nutteloos geworden overgangsbepalingen omvatte. Zie *Besch. S.* Nr 287 (1964-1965) blz. 14 en 15.

(122) Artikel 56bis, werd op 15 oktober 1921 in de Grondwet gevoegd. (123) De driepartijencommissie had het probleem langdurig besproken. Men trachtte nieuwe en « vrij strikte » kwalificaties te vinden voor de niet rechtstreeks verkozen senatoren. Wat de rechtstreeks verkozen senatoren aanging, werden twee opvattingen besproken. De P.V.V. wenst een nationale Senaat, d.w.z. één enkele nationale kiesomschrijving. Deze thesis werd niet bijgetreden door de twee andere partijen die het status quo wensten te behouden. Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 2, en 26, en de gemeenschappelijke verklaring.

(124) *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 17 en 18.

(125) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 5.

(126) Geen rekening werd gehouden in het aantal senatoren, met de senatoren van rechtswege. Deze verklaring hernam volledig het besluit van de driepartijencommissie ter zake. Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C; blz. 25.

(127) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 6, en *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 16 (a contrario). *P.H.K.*, 6 april 1965 (1964-1965).

(128) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 10 en *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 15 en 18.

(129) Het was de mening van de driepartijencommissie, die oordeelde dat deze onvernegbaarheid, in artikel 56ter voor-

zien, moest worden opgeheven. *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C; blz. 25.

(130) *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 19. *Besch. K.* 993 (1964-1965) 6, blz. 13; *P.H.K.*, 6 april 1965 (1964-1965); in de commissie waren de opvattingen eerder verdeeld. Zie ook *Bekn. V.K.* 8 april 1965 - (1964-1965) blz. 631.

(131) De Kamercommissie verwierp dit, maar stelde een nieuwe uitgebreide verklaring op: zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 14; de Senaatscommissie besprak dit niet: zie *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 19. Het probleem van de staatssecretarissen en onder-staatssecretarissen alsook het « restructureren » van de ministeriële departementen werd vaak besproken in de extra-parlementaire besprekingen voor de hervorming van de instellingen, zie de politieke werkgroep: *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage A. (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 10 en 11; de driepartijencommissie, *ibid.* bijlage C, blz. 30 en 31. Alleen het statuut en de verantwoordelijkheid van de staatssecretarissen zou grondwettelijk moeten worden vastgelegd.

(132) Men mag ook terecht opmerken dat men niet heeft gewacht op een grondwetsherziening om onderstaatssecretarissen en adjunct-ministers te benoemen: zie *De Croo (H.)* « *Parlement et Gouvernement* » blz. 88; ook *Van Welkenhuyzen (A.)* « Les sous-secrétaires d'Etat du Cabinet Eyskens » *Res. Publica*, 1961, III blz. 169 tot 175.

(133) *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 18 en 19.

(134) Het lange naoorlogse regentschap is de hoofdrede dat men tot 1950 heeft moeten wachten vooraleer de eerste voorstellen van verklaring in overweging werden genomen. Zie bv. *Masquelin (J.)* « La technique des révisions constitutionnelles en droit public belge » op. cit. blz. 120 tot 122. Zie ook *Besch. K.* Nr. 534 (1947-1947) en de voorstellen van de h. Demuyter *P.H.K.* (B.Z. 1946) 20 maart 1946, blz. 298; ook deze van Gregoire. *Besch. K.* Nr 257 (1946-1947). Beide voorstellen van verklaringen werden niet in overweging genomen, gelet op artikel 84.

(135) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 15. « In ieder geval dient artikel 92... ongewijzigd te blijven ».

(136) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C; blz. 31 en 32. Deze formules hadden aan de bevoegdheid van de Hoven en rechtbanken zekere geschillen, nopens burgerlijke rechten onttrokken.

(137) Het « amendement » van de h. Moyersoen had de machting om voorstellen aanhangig te maken bij de Regering, niet voorzien. Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 5.

(138) De Kamer wenste niet dat deze « wetsvoorstellen » met het initiatiefrecht van de drie takken van de wetgevende macht, in artikel 27 beschreven, zouden verward worden.

(139) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 15.

(140) *Ibid.*, bijlage C, blz. 27 en 28.

(141) *Ibid.*, blz. 11.

(142) De Regering had de herziening van artikel 27 voorgesteld maar met andere inzichten, namelijk om een betrekkelijke specialisatie van de twee Kamers mogelijk te maken; zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 8 en 9. De driepartijencommissie ofschoon voorstander van een « preferentiële » specialisatie, schonk veel eerder aandacht aan een veel meer uitgebreide rol van de parlementaire commissies *ibid.*, bijlage C, blz. 26 en 27. De senaat deelde deze zienswijze niet.

(143) « Dat men aan het coördinatiebureau van die instelling (Raad van State) uitdrukkelijk bevoegdheid zou verlenen om op eigen initiatief, ontwerpen voor de coördinatie van sommige wetgevingen voor te stellen »; zie *Besch. K.* 993 (1964-1965) 6, blz. 16.

(144) *Perin (F.)* « Faut-il réviser l'article 93 de la Constitution ? » *J.T.* 1957, blz. 141-144. Dit is een manke oplossing.

(145) De Senaat besprak artikel 92 niet omdat, gelet op de houding van de Kamer, « derhalve door dit voorstel (was) gevat »; zie *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965), blz. 20.

(146) Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 32.

(147) Zie *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 21.

(148) Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 34.

(149) Zie *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 21.

Het Algemeen Comité der Vereniging van de Belgische Pers bracht op 9 februari 1965, heftige kritiek uit op deze voorziene verklaring: zie het dagblad « *Le Soir* » van 10 februari 1965.

(150) Een amendement van de h. Saint-Remy, wou het betrekken van politieke lichamen — provinciale raden en Senaat — bij het voorstellen van sommige rechterlijke benoemingen afschaffen. Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 4. De Senaatscommissie wou dit echter uitbreiden. Zie *Besch. K.* Nr 278 (1964-1965), blz. 22.

(151) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 15,6; blz. 15 - *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 23.

(152) *Besch. K.* Nr 61 (1952-1953) en *P.H.K.*, 7 juli 1953 (1952-1953) De h. Rolin, op het B.S.P. congres van 13 februari 1965, bestreed de verhoging van het aantal Hoven van Beroep. *Cfr. Nr 781, C.R.I.S.P. op. cit.* blz. 16.

(153) Zie *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 14.

(154) *P.H.K.* 24 maart 1965 (1964-1965), blz. 25-26. Overgangsbepalingen schijnen nodig.

(155) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 16; *Besch. S.* Nr 278 (1964-1965) blz. 22 en 23.

(156) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) blz. 13.

(157) In 1956, werden dusdanige bepalingen in de Nederlandse Grondwet ingelast.

(158) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 17 en 18.

(159) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 34 en 35.

(160) Zie *Besch. K.* Nr 345 (1953-1954) blz. 5.

(161) *Besch. K.* Nr 993 (1964-1965) bijlage C, blz. 33. De regering nam dit over. In de bijzondere Kamercommissie liep dit voorstel op veel kritiek uit. Het zou de Regering te veel binden om zelfs bij hoogdringendheid dit advies te moeten inwinnen. *Ibid.* 6, blz. 16 en 17. Men mag zich ook afvragen of deze vraag voor advies, ook voor voorstellen ter zake, verplichtend zou kunnen gemaakt worden. Zie *De Croo (H.)* « *Parlement et Gouvernement* » op. cit. blz. 132. *De Visscher (P.)* « *La révision*

de la constitution : le contrôle du respect de la constitution. Dagblad « La Libre Belgique » 10/12/63.

- (162) Zie Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 15 en 16.
- (163) « Toevoeging van nieuwe artikelen, omdat de nieuwe instellingen door belastingen of speciale retributies... in hun behoeften zouden kunnen voorzien »; leest men in het verslag van de Biezondere Kamercommissie: zie Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 17 en 18.
- (164) De politieke werkgroep had een aanpassing van de provinciale en gemeentelijke organisatie voorgesteld, alsook een statuut voor de Brusselse agglomeratie: Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 13 en 14. De driepartijencommissie had één van haar werkgroepen onder het voorzitterschap van de heer Van Audenhove gelast met het onderzoek van dit belangrijk vraagstuk. De besluiten van die werkgroep zijn vervut de omvangrijkste, nochtans vereisen zij bijna geen enkele Grondwetsherziening; *Ibid.* bijlage C, blz. 35 tot 53.
- (165) De Croo (H); « Parlement et Gouvernement », op. cit. 126.
- (166) De Croo (H): *Ibid.* blz. 44, noot 2.
- (167) Een amendement van de h. Moulin werd in de beweegreden tot herziening door de Kamercommissie overgenomen. Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 7.
- (168) Besch. S. Nr 278 (1964-1965) blz. 25; de driepartijencommissie stelde als laatste perken tot de controle van het Rekenhof, het verbod van aan « opportuniteitscontrole » te doen; Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage C, blz. 28.
- (169) Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage A, blz. 14 en 22.
- (170) Besch. S. Nr 278 (1964-1965) blz. 25.
- (171) Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 10, blz. 2.
- (172) Besch. S. Nr 278 (1964-1965) blz. 25, het was volgens de Biezondere Senaatscommissie, onnodig hiervoor de Grondwet te herzien.
- (173) Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 22, *ibid.* 6, blz. 20.
- (174) Zie Ganshof van der Meersch (W.J.) en Diderich (M.): « Les Etats d'exception et la constitution belge » in « *Annales de Droit et de sciences politiques* » 1952. Blz. 49 en 125.
- (175) Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 22.
- (176) Beknopt V. K. 6 april 1964 (1964-1965) blz. 527.
- (177) Nochtans, was bv. lid 5 van dit artikel nog niet uitgewerkt: zie verklaring van de h. Moyerson, tegen de opheffing. Beknopt V. K. 6 april 1965 (1964-1965) blz. 527.
- (178) Besch. S. Nr 278 (1964-1965) blz. 26; de regering had geen enkele verklaring, aangaande deze artikelen voorgesteld. Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, blz. 24. Tenslotte keurde de Kamer, op 7 april 1965 eenparig een amendement van de h. De Schrijver goed. De Minister van Binnenlandse Zaken liet verstaan dat ook de Senaat nu zou akkoord gaan. Beknopt V. K. 7 april 1965 (1964-1965) blz. 527.
- (179) Errera, op. cit., blz. 20. « Un appel au corps électoral et exigeant des majorités exceptionnelles, destinées à garantir le pays contre les coups des partis ».
- (180) Mast (A.): Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht. Gent 1963, nr 346, blz. 356. - Masquelin (J.) op. cit. blz. 110 deelt dezelfde opvatting. - Wigny (P.) is meer genuanceerd: « Droit Constitutionnel, 1952, Bruxelles T.I. nr 93, blz. 184 en volgende. - Moreels (J.M.): « La Révision constitutionnelle » in *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en publiek recht* 1958, blz. 413. - Terramare (M.): « Première étape de la révision constitutionnelle, in *Revue générale belge*, 1954, blz. 407-424.
- (181) P.H.K. 10 mei 1892 (1891-1892) blz. 1220 en volgende. « Nous n'avons pas à décider ni dans quel sens, ni dans quelles limites cette révision aura lieu ». (*ibid.* blz. 1222).
- (182) *Ibid.* Blz. 1224. (in het bijzonder wat de herziening van artikel 1 betrof in het licht van de Congolese vraagstukken).
- (183) Masquelin (J.) op. cit. blz. 102-105.
- (184) P.H.K. 10 september 1919 (1918-1919) blz. 1516: Verklaringen van de h. de Broqueville.
- (185) Besch. K. Nr 424 (1918-1919) blz. 158.
- (186) P.H.K. 7 oktober 1919 (1918-1919) blz. 1914 en volgende. De h. Woeste verdedigde juist dezelfde opvattingen bij de eerste herziening. Zie P.H.K. 10 mei 1892 (1891-1892) blz. 1222.
- (187) Mast (A.) « Premier acte de la Révision de la Constitution ». J.T. 1954, blz. 273.
- (188) P.H.S. 16 februari 1954 (1953-1954) blz. 768.
- (189) Een pertinent argument, wat de herziening van 1919-1921 betreft, werd herhaald: in 1919-1921 zouden de grondwetgevende Kamers, geleid op het invoeren van het algemeen stemrecht, fundamenteel verschillen van de pré-constituante. Daarom werden, volgens de h. Moyerson — alle beschrijvende verklaringen geweerd. Dit was niet meer het geval in 1954. Zie P.H.K. 16 februari 1954 (1953-1954) blz. 775.
- (190) P.H.S. 10 november 1964 (1964-1965) blz. 5 en 6.
- (191) De Biezondere Senaatscommissie herhaalde verscheidene malen deze bezorgdheid: bv. zie Besch. S. Nr 278 (1964-1965) blz. 7: « en dat slechts in algemene bewoordingen de herziening van artikel 6, in de deklaratie moet worden aangeduid », blz. 17, 27 en volgende.
- (192) Bekn. V.K. 23 maart 1965 (1964-1965) blz. 449.
- (193) In het Nederlands vertaald in het Beknopt V.K. 24 maart 1965, (Z. 1964-1965) blz. 454.
- (194) Zie Beknopt V.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 455. « Onze commissie verklaarde de h. Vanderpoorten in de Kamer — gaat opnieuw de weg op van de nadere formulering. Er dreigt dus een eindeloze discussie te ontstaan tussen de twee vergaderingen » Beknopt V.K. 6 april 1964 (1964-1965) blz. 526.
- (195) Beknopt V.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 455. Zie in deze zin Wigny (P.): « Propos constitutionnels » 1963, Bruxelles, blz. 37.

(196) Beknopt V.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 455, zie de verklaring van de Heer Vanderpoorten (PVV).

(197) P.H.S. 1 april 1965 (1964-1965) blz. 1444. « De grondwetgever van morgen is niet de testamentuitvoerder van de legislatuur van heden » verklaarde Senator Orban *Ibid.* blz. 1445.

(198) Mast (A.); Op cit. blz. 356 « In geval van twijfel omtrent de omvang van de bevoegdheid van de wetgever, handelende krachtens het eerste lid van artikel 131 en van die van de grondwettelijke macht, speelt het beginsel van volheid van bevoegdheden ten voordele van de grondwetgever ».

(199) Wigny (P.) Propos constitutionnels op. cit. blz. 39. Deze publicist gaat o.i. een tikje te ver wanneer hij schrijft: « La protection de la procédure de révision réside bien moins dans la consultation électorale, que dans la division du travail entre deux législatures ».

(200) Verslaggever Moyerson, gaf een goede beschrijving van de drie mogelijke werkmodes: ofwel wijst men een artikel aan, zonder meer, dan is de constituant volledig vrij. Ofwel wordt een bepaald artikel aangeduid, doch met een beperkend objectief, dan is de constituant door deze beperking gebonden. De derde methode tenslotte, bestaat erin een nieuwe stof aan te duiden. Nogmaals is de constituant door de materie begrensd, maar binnen die grenzen kan zij doen wat zij wil. Zie P.H.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 9.

(201) Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 6, blz. 16.

(202) Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 1, bijlage B; blz. 21. De Eerste Minister zal de drie partijvoorzitters meer dan eens ontmoeten. Zie nr 281, C.R.I.S.P. op cit. blz. 3 en 4. In gans deze herziening is hun rol bijzonder groot. Wij zijn geen tegenstander van politieke contacten terzake. Reeds voor de herziening van 1919-1921 werd een commissie van 21 leden opgericht, dat senatoren en buitenstaanders groepeerde. Maar de nu aangegane verbintenissen, schijnen een contractuele basis te bezitten, daar waar zij die ze afsloten, niet zeker konden zijn als leden van de grondwetgevende Kamers op te treden.

(203) De Croo (H) « Parlement et Gouvernement » op. cit. blz. 115; de h. Spaak, was er ook geen tegenstander van. (*Ibid.* blz. 131).

(204) P.H.S. 18 november 1964 (1964-1965) blz. 60.

(205) De rol van de drie partijvoorzitters in deze besprekingen was buitengewoon belangrijk. Zij coördineerden de drie afdelingen van de driepartijencommissie, maar hadden ook « geheime ontmoetingen » onder meer te Menton. Zie nr 280, C.R.I.S.P. op. cit. blz. 19 en 20. - Gregoire (M) « La révision constitutionnelle et la « Particratic » in Dagblad « Le Soir » van 24 februari 1965 - de La Vallee-Poussin (E): « Un nouvel unionisme ». *Ibid.* 19 februari 1965.

(206) Mast (A.): « Reprendre dans une constitution les lambeaux d'un programme politique, ou les articles d'une profession de foi, c'est pratiquer la confusion des genres qui est la mère des équivoques » in « *Travaux et Conférences de la Faculté de Droit de l'Université Libre de Bruxelles* » 1964, 1, blz. 19. Wij delen volledig deze zienswijze.

(207) « Lorsqu'on dit... pouvoir inscrire dans la constitution un article 3bis, cela n'a de sens que si l'on connaît le texte de l'article 3bis à insérer ». Cfr. Merlot, P.H.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 11.

Artikel 26bis, delegatie van bevoegdheden aan commissie-afdelingen. - Artikel 27: initiatiefrecht, artikel 41, 54 en artikel 65bis nopens het statuut van verschillende categoriën van ministers en artikel 92.

De Regering legde een ontwerp van negen en dertig verklaringen neer. Dertig ervan werden, door beide Kamers, overgenomen. Alle belangrijke politieke verklaringen zijn erin begrepen. Vier-entwintig verklaringen werden zelfs letterlijk overgenomen, terwijl zes ontwerpen van verklaringen werden verworpen. Elf verklaringen ontstonden in de Kamer en in de Senaat. Vijf ervan waren echter gericht op opheffing van overgangsbepalingen of van nuttelooze geworden artikelen. Elf verklaringen kenden een dubbele navette.

(208) De Biezondere senaatscommissie werd op 16 maart 1965 reeds samengesteld, ofschoon het ontwerp van verklaring maar op 24 maart 1965 door de Kamer werd goedgekeurd en overgezonden naar de Senaat. Besch. S. 16 maart 1965 (1964-1965) blz. 1061. Besch. S. Nr 265 (1964-1965). Zie ook P.H.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 7 en 8. Veelvuldig werd door de verslaggevers in de Kamer naar de zienswijze van de Senaat verwezen. *Ibid.* blz. 15 en 23.

(209) Bv. wanneer de hr Pierson, verslaggever in de Kamer, spreekt over artikel 27: « De Senaat wil er ten onrechte een initiatiefrecht van maken ». Beknopt V. K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 457. « Ik vraag mij dan ook af, verklaarde PVV-fractieleider René Lefèvre of het niet nuttig zou zijn contact te hebben met de Senaat, alvorens de bespreking voort te zetten ? » *Ibid.* blz. 455. Zie de verklaringen van senaatsvoorzitter Struye - Dagblad « Le Soir » 19 maart 1965. Bijv. « C'est le premier exemple où les propositions de limitation au Sénat paraissent vraiment inacceptables » - verklaarde in de Kamer verslaggever Pierson, wat de herziening van artikel 47 betrof. Toen was de Senaat nog steeds niet gevat door het ontwerp. P.H.K. 24 maart 1965, (1964-1965) blz. 20.

(210) 16 verklaringen werden gewijzigd en 8 nieuwe verklaringen werden opgemaakt. Zie Besch. K. Nr 993 (1964-1965) 12.

(211) Zie de verklaringen van de Minister van Binnenlandse Zaken, de h. Gilson, die in de Kamer verslag uitbracht over de « officiële » houding van de Biezondere senaatscommissie. P.H.K. 24 maart 1965 (1964-1965) blz. 7.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 22 oktober 1964.

Raadsheer-verslaggever : M. Moriamé.

Advokaat-generaal : M. Delange.

Advokaat : Mr. Van Rijn.

Huur. — Verhuur. — Verplichting voor de verhuurder het genot van de zaak te geven. — Zaak reeds aan een ander in huur gegeven. — Verhuurder niet vrijgesteld van zijn verplichtingen tegenover de nieuwe huurder.

Aangezien huur van goederen ten laste van de verhuurder de verplichting doet ontstaan om aan de huurder gedurende een bepaalde tijd het genot van een zaak te doen hebben tegen betaling van een huurgeld, dat de huurder zich verbindt te betalen, stelt het feit dat de verhuurder vroeger met een derde, zelfs bij een geregistreerd geschrift, betreffende het genot van dezelfde zaak een pacht heeft gesloten die nog altijd loopt, de verhuurder niet vrij van zijn verplichtingen jegens de huurder wiens overeenkomst van later dagtekent, en maakt het gebruik, door de laatste huurder, van de hem verhuurde zaak niet tot een feitelijkheid ten aanzien van de verhuurder.

Imprimerie et Publicité Bernaerts t./ Association des Filles de la Charité.

Gelet op het bestreden vonnis, op 10 april 1963 gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Verviers, rechtdoende in hoger beroep ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1101, 1102, 1106, 1107, 1134, 1135, 1165, 1709, 1719, inzonderheid 1° en 3°, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 47 van de Grondwet,

doordat de bestreden beslissing het vonnis waarvan beroep bevestigt en aan verweerster haar eis toewijst, op grond dat uit een geregistreerd contract van 13 januari 1953 blijkt dat de bedoelde muur aan de firma Publi-Est verhuurd werd ; dat die overeenkomst niet opgezegd of niet ontbonden is en derhalve nog altijd van kracht is ; dat aldus eiseres zich tegen het lopende contract niet kan beroepen op rechten die de firma « Publi-Mur bij latere niet geregistreerde overeenkomst van 13 juni 1961, van de directrice der inrichting zou hebben verkregen, zelfs indien deze daartoe opdracht had gekregen van verweerster, eigenares van het onroerend goed, wat de laatstgenoemde uitdrukkelijk ontkent ; dat derhalve de eerst rechter terecht de staking van de feitelijkheden heeft bevolen en de wegneming van alle reclameborden die eiseres had aangebracht vóór de muur waarvan de verweerster eigenares is,

terwijl, *eerste onderdeel*, zodra de rechtbank, verre van het niet-bestaan of de nietigheid van de huurovereenkomst van 13 juni 1961 vast te stellen of aan eiseres haar hoedanigheid van rechtverkrijgende van de firma Publi-Mur te ontzeggen, zich in de hypothese plaatste dat deze huur namens verweerster gesloten was door een daartoe behoorlijk gemachtigd persoon, zij wettelijk niet kon beslissen dat eiseres niet gerechtigd was zich daarop te beroepen, aangezien de verbintenis om iets te doen die op de verhuurster, hier verweerster rust krachtens de overeenkomst van 13 juni 1961, even-

als het hiermee verband houdende schuldvorderingsrecht van de huurster, eiseres, toepassing kunnen vinden en derhalve het bestaan van een geregistreerde huur vroeger afgesloten met een derde, voor de verweerster geen wettelijke oorzaak opleverde om vrijgesteld te worden van de verbintenissen die zij tegenover eiseres had aangegaan (schending inzonderheid van de artikelen 1101, 1102, 1106, 1107, 1134, 1135, 1165, 1709, 1719, inzonderheid 1° en 3°, van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet) ;

tweede onderdeel, de uitoefening door eiseres van de rechten die voor haar uit de huurovereenkomst van 13 juni 1961 voortvloeiden, namelijk het plaatsen en in stand houden van reclameborden vóór de bedoelde muur, verre van tegenover verweerster een feitelijkheid op te leveren, integendeel slechts de uitvoering was van de overeenkomst tussen de partijen (schending inzonderheid van de artikelen 1101, 1102, 1106, 1107, 1134, 1135, 1709, 1719, inzonderheid 1° en 3°, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet ;

derde onderdeel, in elk geval het bestreden vonnis, als het uitspraak doet zoals het heeft gedaan, geen passend antwoord heeft gegeven op het middel dat eiseres in haar conclusie in hoger beroep hieruit afleidde dat de rechtsvordering van verweerster een duidelijke miskenning was van haar verplichting om het rustige genot van de verhuurde plaatsen te waarborgen en zich te onthouden van elk persoonlijk feit dat dit genot kon storen (schending inzonderheid van de artikelen 1709, 1719, inzonderheid 3°, en 97 van de Grondwet) ;

Overwegende dat, aangezien huur van goederen ten laste van de verhuurder de verplichting doet ontstaan om aan de huurder gedurende een bepaalde tijd het genot van een zaak te hebben tegen betaling van een huurgeld, dat de huurder zich verbindt te betalen, het feit dat de verhuurder vroeger met een derde, zelfs bij een geregistreerd geschrift, betreffende het genot van dezelfde zaak een pacht heeft gesloten die nog altijd loopt, de verhuurder niet vrijstelt van zijn verplichtingen jegens de huurder wiens overeenkomst van later dagtekent, en het gebruik, door de laatste huurder, van de hem verhuurde zaak niet tot een feitelijkheid maakt ten aanzien van de verhuurder ;

Overwegende dat, zonder het niet-bestaan of de nietigheid vast te stellen van de huurovereenkomst van 13 juni 1961 waarbij verweerster aan de firma Publi-Mur het genot van de bedoelde muur heeft afgestaan, noch aan eiseres haar hoedanigheid van rechtverkrijgende van de genoemde firma te ontzeggen, het bestreden vonnis, dat zich plaatst in de hypothese dat dit contract zou gesloten zijn namens verweerster door een daartoe behoorlijk gemachtigd persoon, de in het middel aangehaalde wettelijke bepalingen, met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet, schendt, als het beslist dat eiseres zich in haar betrekkingen met verweerster niet op de huur van 13 juni 1961 kan beroepen tegen de geregistreerde huur van 13 januari 1953 die met een derde is afgesloten, en als het het genot door eiseres van de muur die het voorwerp is van de ene en van de andere huur als een feitelijkheid beschouwt ;

Dat de eerste twee onderdelen van het middel gegrond zijn ;

Om die redenen :

en zonder dat er grond bestaat om het derde onder-

deel te onderzoeken, dat geen ruimere vernietiging zou kunnen medebrengen,

Vernietigt het bestreden vonnis, maar slechts in zoverre het beslist dat eiseres een feitelijkheid heeft gepleegd als zij reclameborden heeft aangebracht vóór de muur van de binnenplaats, gelegen rue de Dison 139, te Verviers, die reeds vroeger door eiseres aan een concurrerende firma in huur was gegeven, in zover het eiseres veroordeelt om die borden weg te nemen en aan verweerster 400 frank schadevergoeding te betalen en in zover het de kosten van haar hoofdberoep ten laste laat van eiseres ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerster in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik, rechtdoende in hoger beroep. De kosten begroot op de som van vierduizend achterhonderd vijftig frank jegens de eisende partij en op de som van zeshonderd vijfendertig frank jegens de verwerende partij.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer — 22 januari 1965.

Voorzitter-verslaggever : M. De Bersaques.

Advocaat-generaal : M. Dumon.

Advocaten : Mrs. Pirson en Ansiaux.

1. Huur van handelshuizen. — Artikel 22 van de wet van 30 april 1951. — «Ander aanbod». — Betekenis.
2. Huur van handelshuizen. — Nietigverklaring van aanbod van een derde. — Huurhernieuwing. — Voorwaarden.

1. Uit de geschiedenis van de wet van 30 april 1951 blijkt dat de woorden «ander aanbod», vermeld in art. 22 van die wet dienen te worden verstaan als «aanbod uitgaande van een andere persoon dan diegene die het eerste aanbod deed».

2. Wanneer, bij een procedure tot huurhernieuwing, het vonnis het tweede aanbod van een derde heeft nietig verklaard, dient, luidens art. 22 van de wet van 30 april 1951, de huur te worden hernieuwd tegen de prijs en onder de voorwaarden vastgesteld, hetzij in onderlinge overeenstemming, hetzij door de rechter volgens de bepalingen van de artt. 18 en 19. Schendt die wetsbepalingen het vonnis dat beslist dat de huurder voor een nieuwe termijn van negen jaar de huurhernieuwing zal genieten tegen o.m. betaling van een jaarlijkse huur, gelijkstaande met de huur in de vorige overeenkomst, zonder vast te stellen dat die voorwaarden van de hernieuwing door beide partijen werden aangenomen ofwel door de rechter op grond van art. 19 werden bepaald.

Versteegh t/ N.V. Brasseries Imperial e.a.

Gelet op het bestreden vonnis op 21 december 1962 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 6, 1134, 1135, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 11, 14, 21 en 22 van de afdeling IIbis van hoofdstuk II van boek III, titel VIII van het Burgerlijk Wetboek ver-

vangen door de wet van 30 april 1951 op de handels-huurovereenkomsten, 61, 77, 78, 81bis en 82bis van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering,

doordat het bestreden vonnis verklaart dat de ontvankelijkheid van het hoger beroep van verweerster «Brasserie Imperial» tegen eiser niet betwist wordt, en wijzende op dit hoger beroep voor recht zegt dat het tweede aanbod van een derde aan verweerster medegedeeld op 8 november 1960 niet als ander aanbod geldt in de zin van artikel 22 van de wet op de handelshuurovereenkomsten, dat de hoofdeis van beroepster «Brasserie Imperial» gegrond is en dat zij voor een nieuwe termijn van 9 jaar de huurvernieuwing geniet en huurster blijft van eiser mits betaling van een jaarlijkse huurprijs van 54.000 frank vermeerderd met de grondbelastingen en met inachtneming van de andere voorwaarden van het huurcontract,

terwijl, eerste onderdeel, het bestreden vonnis de bewijskracht van de door eiser vóór de rechters in hoger beroep genomen conclusies miskent waarin hij integendeel deed gelden dat «De N.V. Brouwerij Imperial het vonnis aanvaard en uitgevoerd heeft tegenover concluant (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek), en het beroep van verweerster tegenover eiser ontvangt zonder de verwerping van dit verweermiddel te motiveren (schending van artikel 97 van de Grondwet) :

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat na uitdrukkelijk, in haar akte van hoger beroep de hervorming aangevraagd te hebben van de beslissing van de eerste rechter volgens welke het tweede aanbod door een derde gedaan rechtsgeldig was, de N.V. Brasserie Imperial, eerste verweerster, in haar conclusie, genomen vóór de rechter in hoger beroep, verklaarde dat zij van mening was dat bedoelde beslissing gegrond was;

Overwegende dat, naar aanleiding van bedoelde conclusie, eiser in zijn eigen conclusie betoogd had dat «de mede-geïntimeerde, de N.V. Brasserie Imperial, het vonnis aanvaard en uitgevoerd heeft tegenover concluant»;

Overwegende dat door vast te stellen dat eiser de ontvankelijkheid van het hoger beroep van eerste verweerster niet betwistte het vonnis de bewijskracht van de conclusie niet miskend heeft en artikel 97 van de Grondwet niet geschonden heeft;

Dat dit onderdeel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 11, 13, 14, 18, 19, 21, 22, 23 van de afdeling IIbis van hoofdstuk II van het boek III, titel VIII van het Burgerlijk Wetboek vervangen door de wet van 30 april 1951 op de handels-huurovereenkomsten, 6, 1134, 1135, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het bestreden vonnis voor recht zegt dat het tweede aanbod van de Brouwerij Haelterman, voor een jaarlijkse huurprijs van 66.000 frank door eiser aan verweerders medegedeeld op 8 november 1960 niet als ander aanbod geldt in de zin van artikel 22 van de wet op de handelshuurovereenkomsten, hetwelk een aanbod zou moeten zijn dat uitgaat van een andere persoon dan diegene wiens eerste aanbod werd afge-
wezen en bijgevolg voor recht zegt dat verweerster Brasserie Imperial de huurvernieuwing geniet en huurster blijft van eiser, en de verweerders Tieleman-Van Nevel de onderhuurvernieuwing genieten en onderhuurders blijven van «Brasserie Imperial» mits een jaarlijkse huurprijs van 54.000 frank en eiser veroor-

deelt tot de kosten van beide aanleggen tegen al de verweerders.

terwijl, *eerste onderdeel*, volgens artikel 22 van voormelde afdeling Iibis van hoofdstuk II van boek III, titel VIII van het Burgerlijk Wetboek, indien evenwel het eerste aanbod van een derde ongeldig is verklaard om een andere reden dan onoprechtheid, de verhuurder zich, binnen een maand na de betekening van het vonnis, op een ander aanbod kan beroepen, dit zonder onderscheid tussen een ander aanbod van een andere derde en een ander aanbod van de derde wiens eerste aanbod werd afgewezen, zodat de voorkeur boven alle anderen aan huurder en onderhuurder enkel mag gegeven worden indien zij een gelijke huurprijs aanbieden, in de door de wet bepaalde termijn en vormen, zodat verweerster Brasserie Imperial, die zulke gelijke huurprijs aannam, de hernieuwing van haar huurovereenkomst niet mag genieten mits een huurprijs van 54.000 frank per jaar, noch verweerders Tieleman-Van Nevel, die zulke gelijke huurprijs niet hadden aangeboden de hernieuwing van hun onderhuurovereenkomst niet konden genieten,

tweede onderdeel, indien de rechter het aanbod van de derde ongeldig verklaart, de huurovereenkomst hernieuwd wordt tegen de prijs en voorwaarden als vastgesteld hetzij in gemeen overleg, hetzij door de rechter naar het bepaalde in de artikelen 18 en 19, deze regel toepasselijk blijvende in het geval van ongeldig verklaring van het aanbod voorzien door de artikelen 22 van voormelde afdeling Iibis, zodat het bestreden vonnis, dat geen gemeen overleg constateert, zijn beslissing van hernieuwingen mits een jaarlijkse huurprijs van 54.000 frank niet wettelijk gerechtvaardigd heeft noch gemotiveerd (schending van al de in het middel aangehaalde wetsbepalingen), en de bewijskracht miskent van de dagvaarding van 1 december 1960 ten verzoeken van verweerders Tieleman-Van Nevel, die er in vroegen van de voordelen te genieten van het vonnis van 26 september 1960, hetwelk, alvorens ten gronde te beslissen, een deskundige aanstelde om de huurwaarde vast te stellen, en van hun conclusies in hoger beroep, die er toe strekten hun het voordeel van die inleidende dagvaarding toe te kennen, evenals de bindende kracht van het gerechtelijk contract door deze akten vastgesteld (schending van de artikelen 6, 1134, 1135, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek) ...

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat uit de voorbereidende werkzaamheden van de wet van 30 april 1951 blijkt dat de woorden «ander aanbod», vermeld in artikel 22 van die wet dienen te worden verstaan als «aanbod uitgaande van een andere persoon dan diegene welke het eerste aanbod deed»;

Overwegende, immers, dat de tekst van gezegd artikel 22 zijn oorsprong vindt in een amendement dat door de Senaat in zijn vergadering van 8 februari 1950 werd aangenomen;

Dat dit amendement aldus was gesteld : «maar de verhuurder kan zich, binnen één maand na de uitspraak van het vonnis, op het aanbod van een andere derde beroepen wanneer het eerste aanbod om enige andere reden dan onoprechtheid ongeldig is verklaard»;

Dat de Verenigde Commissies van Justitie en Economische Zaken, belast met het opstellen van een tekst overeenstemmende met de nieuwe gedachte van de Hoge Vergadering de termen van het amendement wij-

zigden om het zijn huidige vorm te geven, na zich aldus te hebben uitgedrukt : «dit is een amendement dat door de Hoge Vergadering werd aangenomen en waardoor het onmogelijk wordt het aanbod van een nieuwe derde aan te voeren, wanneer het aanbod van de eerste door de rechter afgewezen is om enige andere reden dan onoprechtheid. De gedachte werd gehandhaafd, de inkleding is eenvoudiger»;

Dat het aldus door de Senaat aangenomen amendement zonder enige andere wijziging in de wet werd ingelast;

Dat het onderdeel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede onderdeel :

Overwegende dat, vermits het vonnis het tweede aanbod nietig had verklaard, de huur, luidens artikel 22 van de wet van 30 april 1951, diende te worden hernieuwd tegen de prijs en onder de voorwaarden vastgesteld, hetzij in onderlinge overeenstemming, hetzij door de rechter volgens de bepalingen van de artikelen 18 en 19 van dezelfde wet;

Dat het vonnis die wetsbepalingen geschonden heeft door te beslissen dat verweerster voor een nieuwe termijn van negen jaar de huurhernieuwing van het verhuurde goed zal genieten mits onder meer betaling van een jaarlijkse huur van 54.000 frank, zijnde het bedrag dat door de vorige overeenkomst bepaald werd, zonder vast te stellen dat die voorwaarden van de hernieuwing ofwel door beide partijen aangenomen werden ofwel door de rechter op grond van artikel 19 van de wet werden bepaald;

Dat het onderdeel gegrond is;

Om die redenen :

En zonder acht te slaan op het tweede en derde onderdeel van het eerste middel en op het derde onderdeel van het tweede middel, welke tot geen uitgebreidere vernietiging zouden kunnen leiden,

Machtigt verweerster Van Nevel, voor zoveel als nodig, om in rechte op te treden,

Vernietigt de beslissing van het bestreden vonnis waarbij de huurovereenkomst tussen eiser en verweerster N.V. Brasserie Imperial hernieuwd wordt en dienvolgens ook de beslissing, die het gevolg is van de eerste, waarbij de onderhuur tussen de N.V. Brasserie Imperial en verweerders Tieleman-Van Nevel hernieuwd werd;

Beveelt dat melding van dit arrest zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt eiser in een derde der kosten, de N.V. Brasserie Imperial in een derde en de echtgenoten Tieleman-Van Nevel tot het overige derde der kosten;

Verwijst de zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg te Leuven, zetelende in hoger beroep.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e Kamer. — 5 maart 1965.

Voorzitter : M. Maréchal.

Raadsheren : M.M. Liard en Grenez.

Advokaat-generaal : M. Cerckel.

Advokaten : Mrs. L. Schöller, J. Van Mieghem, P. Van Doosselaere, Van Put, J. Dierckxsens, Demeyer en De Keulenaer.

1. Aansprakelijkheid. — Lift. — Gebrek. — Art. 1384, lid 1, B.W. — Fout bij de constructie. — Art. 1382 B.W. — Aansprakelijkheid in solidum. — Verhaal op contractuele grond. — Fout van het slachtoffer.
2. Schade en schadeloosstelling. — Aanvang van de loop der intresten op gekapitaliseerde vergoedingen. — Wijze van berekening van het loonverlies van het overleden slachtoffer.

1. Als er speling is op de onderdelen van de automatische veiligheidssluiting van een lift, derwijze dat de deur van de liftkoker en zonder dat de liftbak zich alsdan op gelijke hoogte bevindt, met «weinig geweld» kan worden opengeschoven, heeft die veiligheidssluiting een gebrek. Zelfs zo men aanneemt, dat het slachtoffer in zekere mate onvoorzichtig is geweest door, na de deur te hebben opengetrokken, zich niet van de aanwezigheid van de liftbak vergewist te hebben, moet toch worden gezegd, dat het ongeval zich zonder het gebrek van de sluiting niet had kunnen voordoen. Dienvolgens is de eigenares van het gebouw, onder wier toezicht de lift stond, aansprakelijk op grond van art. 1384, lid 1, B.W.

Eveneens aansprakelijk is, op grond van de artt. 1382 en 1383 B.W., de firma die de lift heeft geplaatst, daar blijkt, dat het door haar geplaatste grendelsysteem als beveiliging af te keuren is (zie nader het arrest).

Als verschillende personen afzonderlijk uit onrechtmatige daad, hier de constructeur op grond van de artt. 1382 en 1382 B.W., de eigenares op grond van art. 1384, lid 1, B.W., aansprakelijk zijn, zijn ze «in solidum» gehouden tot vergoeding van de aan het slachtoffer berokkende schade.

In casu heeft de eigenares van het gebouw een contractueel verhaal op de constructeur van de lift, daar deze zich ertoe had verbonden haar te «waarborgen op materialen en constructie». De eis in vrijwaring tegen een andere firma, die belast was met het onderhoud van de lift en tegen de deskundige, die er het toezicht over had, is evenwel ongegrond daar het gebrek niet waarneembaar was.

De helft van de aansprakelijkheid moet op het slachtoffer worden gelegd, niet omdat een zekere kracht werd aangewend om de deur open te schuiven want de deur moet daarop berekend zijn, maar omdat het slachtoffer blindelings in de liftkoker is gestapt

2. Wanneer de schade bestaat uit toekomstige annuïteiten, die op een bepaald tijdstip gekapitaliseerd worden, zijn de intresten op dat kapitaal verschuldigd vanaf de dag waarop de gekapitaliseerde vergoeding werkelijk wordt uitgekeerd.

Het loonverlies van het overleden slachtoffer is te berekenen op het brutoloon, verminderd met de van dit loon af te houden bijdragen voor maatschappelijke zekerheid; de loonbelasting zal gecompenseerd worden met de op de toegekende vergoedingen te heffen belasting.

L'Harmonie t./ De Schelde, Van De Velde, Ascenseurs Thierry, Eral en Deckers.

Gezien, in regelmatige uitgifte, het vonnis op 14 februari 1963 door de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen gewezen, waartegen op 6 en 15 maart 1963 twee naar vorm en tijd regelmatige beroepen werden aangetekend;

Gezien het incidenteel beroep door geïntimeerde Naamloze Vennootschap De Schelde, Van de Velde en Daems regelmatig bij zittingsbesluiten ingesteld;

Aangezien de zaken ingeschreven onder nummer 47.177 en 47.362 van de algemene rol, als verknocht, dienen samengevoegd te worden;

Ten aanzien van de hoofdvordering.

Aangezien de zeventienjarige Jean Van de Velde, zoon van Edouard Van de Velde en van Daems Henriette, op 17 september 1959, het slachtoffer was van een dodelijk ongeval in de koker van een lift, vernieuwd door de geïntimeerde vennootschap «Ascenseurs Thiery» in een appartementsgebouw van de appellerende maatschappij «L'Harmonie»;

Aangezien uit de overgelegde bewijselementen — inzonderheid de vaststellingen onmiddellijk na het ongeval gedaan door de politie en het verslag van gerechtsdeskundige Dauwe — blijkt :

— dat de schuivende eiken portaaldeuren van de liftkoker, op iedere verdieping, voorzien waren van een automatische veiligheidssluiting, samengesteld uit een op de linkerbovenhoek van de schuifdeur met vier kleine houtvijzen vastgemaakte slothaak, die grijpen moest in een slotwerk aangebracht in de linkerbovenhoek van de deuropening;

— dat, bij normale werking van bewust veiligheids-slot, iedere portaaldeur slechts kon opengetrokken worden indien de lift zich op gelijke hoogte met deze deur bevond;

— dat, op de zesde verdieping echter, te veel speling bestond tussen hout en vijzen aan de slothaak, hetgeen een beweging in verticale richting toeliet, voldoende om de veiligheidshaak te ontgrendelen, derwijze dat «met weinig geweld» (verslag Dauwe, blz. 5), de portaaldeur kon opengeschoven worden, alhoewel de lift niet op die verdieping aanwezig was;

— dat het slachtoffer, in laatstvermelde omstandigheden, de portaaldeur heeft opengetrokken en in de liftkoker is gevallen tot op het dak van de lift die zich op de benedenverdieping bevond;

Aangezien dienvolgens vaststaat dat de besproken veiligheidssluiting met een gebrek behept was;

Aangezien ter zake, noch van toeval, noch van overmacht sprake kan zijn en, zelfs aangenomen dat het slachtoffer in een zekere mate onvoorzichtig zou zijn geweest — hetgeen verder zal worden onderzocht — zulks toch niet zou wegnemen dat, bij niet bestaan van het gebrek van de zaak, het ongeval en de schade die eruit voortvloeit zich niet hadden kunnen voordoen;

Aangezien de Naamloze Vennootschap «Société Immobilière de L'Harmonie», als eigenares, het bestuur over de liften van het gebouw en hun aanhorigheden had, toezicht erover hield en ze derhalve onderhouden moest, derwijze dat zij, op grond van artikel 1384, lid 1 van het burgerlijk wetboek, aansprakelijk is voor de schade veroorzaakt door de daad van bewuste gebrekkige zaak die onder haar bewaring was;

Aangezien de gerechtsdeskundige Dauwe, om oordeelkundige beweegredenen, het advies uitbrengt van «het systeem grendelhaak op hard hout met vier kleine vijzen vastgevezen, af te keuren is» daar, op de duur,

speling tussen hout en vijzen kan gebeuren en deze bevestiging derhalve onvoldoende veilig is, hetgeen aanleiding kan geven tot noodlottige gevolgen, wat ter zake werkelijk het geval was;

Aangezien geïntimeerde Naamloze Vennootschap « Ascenseurs Thiery » aldus harerzijds onvoorzichtig is geweest om een dusdanig gebrekkige en onzekere veiligheidssluiting te hebben aangewend en zij dienvolgens, op grond van artikelen 1382 en 1383 B.W., ook aansprakelijk is voor de schade waarvoor oorspronkelijke aanleggers vergoeding nastreven;

Aangezien wanneer verschillende personen afzonderlijk op aquiliaanse grond aansprakelijk zijn, ieder voor de gehele ofwel eenzelfde gedeeltelijke herstelling der schade, zij — onder voorbehoud hunner onderlinge verhalen — allen « in solidum » daartoe tegenover het slachtoffer verplicht zijn;

Aangezien de fysische kracht door Jean Van de Velde ontwikkeld om de deur « met weinig geweld » open te schuiven niet als een fout in oorzakelijk verband met de schade dient te worden beschouwd, daar erop mag gerekend worden dat de veiligheidssluiting van een lift tegen een ietwat ongewoon doch, alles bij elkaar genomen, toch licht geweld bestand zal zijn;

Aangezien de eerste rechter nochtans terecht ten laste van het slachtoffer zelf de helft der verantwoordelijkheid heeft gelegd, daar het een niet te verantwoorden onvoorzichtigheid heeft begaan, welke bijgedragen heeft tot het verwekken van het ongeval, met blindelings de liftkoker binnen te stappen, zonder zich er voorafgaandelijk van te hebben vergewist dat de lift aldaar wel aanwezig was.

Aangezien samen met de Naamloze Vennootschap « De Schelde » de ouders van het slachtoffer de twee oorspronkelijke verweerders hebben gedagvaard en nog altijd samen met haar tegen hen concluderen, derwijze dat eerstgenoemden aldus beamen van bewuste verzekeraar-wet de vergoedingen te hebben ontvangen waarop ze mochten aanspraak maken op grond van de wetgeving op de arbeidsongevallen en tevens bevestigen dat de Naamloze Vennootschap « De Schelde » als dusdanig in hun rechten gesubrogeerd is tegenover de op grond van het gemeen recht verantwoordelijke derden;

Aangezien de verschillende vergoedingen door de eerste rechter aan ieder der drie oorspronkelijke aanleggers toegekend goed berekend werden, wat de materiële schadeposten betreft, en billijk geraamd, ten aanzien van de morele schade;

Aangezien de bedragen door de Naamloze Vennootschap « De Schelde » als verzekeraar-wet uitgekeerd het dubbel overtreffen der sommen die haar bij onderhavig arrest, op grond van het gemeen recht, worden toegekend;

Aangezien, wanneer de schade bestaat uit toekomstige annuïteiten welke op een bepaalde datum gecapitaliseerd worden — ter zake de datum van het overlijden van het slachtoffer — de intresten op dat kapitaal verschuldigd zijn vanaf die datum tot op de dag waarop de gekapitaliseerde vergoeding werkelijk zal worden uitgekeerd;

Aangezien verantwoord voorkomt ter zake, enerzijds de schade wegens loonverlies van de overledene te berekenen op basis van het brutoloon verminderd met de afhoudingen voor rijksmaatschappelijke zekerheid (R.M.Z.) en anderzijds de belastingen die hij op dit loon zou hebben moeten betalen, te compenseren met die welke op de toegewezen vergoedingen zullen geëist worden;

Ten aanzien van de oproepingen in vrijwaring :

A. Tegen Naamloze Vennootschap « Ascenseurs Thiery »

Aangezien de Naamloze Vennootschap « Ascenseurs Thiery » in haar besluiten voor het Hof (eerste conclusies, blz. 4, II, 3e alinea) bekend zich ten opzichte van de appellerende maatschappij « L'Harmonie » verbonden te hebben haar « te waarborgen op materialen en constructie » tot op het einde van het jaar 1959;

Aangezien bewuste verbintenis trouwens ook voldoende blijkt uit de overgelegde briefwisseling;

Aangezien de eerste rechter zulks verward heeft met een andere verplichting door « Ascenseurs Thiery » onderschreven nopens het kosteloos onderhoud der liften tot op 1 juni 1959;

Aangezien de eis tot vrijwaring aldus oncontractueel gegrond is;

B. Tegen Naamloze Vennootschap ERAL en Deckers Jean.

Aangezien op het ogenblik der feiten de Naamloze Vennootschap « ERAL » gelast was met het onderhoud van de lift en Deckers Jean met het toezicht erover;

Aangezien niet bewezen is dat het gebrek hetwelk tot het ongeval aanleiding gaf vóór 17 september 1959 waarneembaar was, noch dat deze partijen op welke wijze ook aan hun contractuele verplichtingen tegenover « L'Harmonie » tekort kwamen, derwijze dat de vordering tegen hen terecht ongegrond werd verklaard;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten verwerpend;

Voegt samen de zaken ingeschreven onder nummers 47.177 en 47.362 van de algemene rol;

Ontvangt de hoofdberoepen en de incidentele beroepen;

Bevestigt — behoudens de beschikkingen over de kosten — het aangevochten vonnis waar uitspraak werd gedaan over de eisen van oorspronkelijke aanleggers tegen de Naamloze Vennootschap « Société immobilière de l'Harmonie » en over de oproeping in vrijwaring van laatstgenoemde tegen Naamloze Vennootschap « ERAL » en Deckers Jean, mits bepaling evenwel dat de vergoedende intresten op de hoofdveroordeling verschuldigd zijn tot 24 augustus 1960 en de gerechtelijke intresten sindsdien;

Doet het vonnis te niet voor het overige;

Wijzigend desbetreffend :

— veroordeelt Naamloze Vennootschap « Ascenseurs Thiery » om in solidum met Naamloze Vennootschap « Société immobilière de l'Harmonie » te betalen aan Naamloze Vennootschap « De Schelde » 117.589,50 fr.), aan Van de Velde Edouard 50.000 fr. en aan Daems Henriette 50.000 fr., ieder dezer bedragen te vermeerderen met de vergoedende intresten vanaf 17 september 1959 tot 24 augustus 1960 en met de gerechtelijke intresten sindsdien;

— Veroordeelt Naamloze Vennootschap « Ascenseurs Thiery » de Naamloze Vennootschap « Société immobilière de l'Harmonie » te vrijwaren tegen alle veroordelingen die tegen laatstgenoemde, in hoofdbedragen, intresten en kosten op de hoofdeisen uitgesproken worden;

— Veroordeelt de Naamloze Vennootschap « Société immobilière de l'Harmonie » en « Ascenseurs Thiery »

samen tot alle kosten in eerste aanleg ten aanzien van de hoofdvorderingen, laatstgenoemde bovendien tot de kosten van haar oproeping in vrijwaring en eerstgenoemde tot die der twee andere oproepingen in vrijwaring;

Verwijst incidentele beroepers ieder in de kosten van zijn beroep;

Veroordeelt de Naamloze Vennootschap « Ascenseurs Thiery » tot de kosten in beroep in zake nummer 47.362 van de algemene rol en tot de helft der kosten van het hoofdberoep in zake nummer 47.177 van de algemene rol en Naamloze Vennootschap « Société immobilière de l'Harmonie » tot de overige helft ervan.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e Kamer. — 7 januari 1965.

Voorzitter : M. Bossaert.

Raadsheren : M.M. Beeckman en De Clercq.

Procureur-generaal : M. Matthijs.

Advocaten : Mrs. A. Cornelis (Gent) en

M. Evens (Kortrijk)

Openbaar domein. — Niet bevaarbare en niet vlotbare waterlopen. — Bedding. — Oevereigenaars. — Eigendomsrecht. — Voorwaarde. — Bewijs.

Zo de niet bevaarbare en niet vlotbare waterlopen in artt. 538 en 644, al. 1, B.W., niet worden vermeld als afhangende van het Openbaar Domein, blijkt evenwel uit de samenvatting van artt. 556 tot 563 van hetzelfde wetboek dat de wetgever de bedding van deze waterlopen heeft aangemerkt als deel uitmakende van het Staatsdomein, behoudens andersluidende rechtstitel.

Bovendien, zolang een niet bevaarbare en niet vlotbare waterloop een bepaald afwateringsgebied tot nut dient, is deze een heerloos goed, waarvan het gebruik voor allen gemeen is, en komt zowel het doorlopend water als de onontbeerlijke bedding rechtens de Staat toe; deze regel duldt slechts uitzondering ten voordele van de oevereigenaars, op voorwaarde dat ze over een titel beschikken die vóór het inwerkingtreden van het B.W. verworven werd, terwijl, sedert het ogenblik waarop artt. 713 en 714, B.W., van kracht zijn, het tot stand brengen van een nieuw eigendomsrecht over een niet bevaarbare en niet vlotbare waterloop noch door conventionele titel, noch door verkrijgende verjaring te verwezenlijken valt.

Daar de onteigende oevereigenaar van de betrokken niet bevaarbare en niet vlotbare waterloop geen zodanige deugdelijke titel van eigendomsrecht op die waterloop voortbrengt, valt de bedding ervan bij de onteigening te zijnen laste buiten beschouwing, en is zijn eis tot vergoeding uit dien hoofde ongegrond.

Gemeente Gullegem t./ Degraeve, Germain.

Gehoord de partijen in hun middelen en besluiten ;

Gezien de stukken, o.m. in eensluidende uitgifte overgelegd, het vonnis tussen partijen op tegenspraak gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Kortrijk, burgerlijke kamer met drie rechters, gedagtekend 17 oktober 1963 ;

Overwegende dat het principaal en het incidenteel beroep, tijdig en regelmatig naar de vorm, zijn ingesteld ;

Overwegende dat geïntimeerde onteigend werd van

een perceel weide en een geringe strook zaailand, groot 38 a. 64 ca. 5 dm², gelegen te Gullegem, bekend ten kadaster, sectie D deelnummers 222 en 221, en palende langs drie zijden aan de Heulebeek ;

Overwegende dat geïntimeerde, in zijn hoedanigheid van oevereigenaar, ten onrechte eigendomsrecht op de bedding van deze niet bevaarbare en niet vlotbare waterloop laat gelden en uit dien hoofde een bijkomende vergoeding opvoert ;

Overwegende dat, zo de niet bevaarbare en niet vlotbare waterlopen in de artikelen 538 en 644 al. 1 van het Burgerlijk Wetboek niet worden vermeld als afhangende van het Openbaar Domein, niettemin de samenvatting der artikelen 556 tot 563 van hetzelfde Wetboek aantoonde dat de Wetgever de bedding dezer waterlopen heeft aangemerkt als deel uitmakende van het Staatsdomein, behoudens andersluidende rechtstitel (art. 713 en 714 B.W.; Cass. 2 december 1948, Pas. 1948-1-690) ;

Overwegende dat volgens art. 14 der Wet van 15 maart 1950 de bedding van een afgeschafte waterloop verondersteld wordt toe te behoren aan de gemeente waarop ze ligt, met recht van tegenbewijs door de aangelanden ; dat deze wijziging van de wetgeving betreffende de onbevaarbare waterlopen voor de beoordeling der aanspraak van geïntimeerde zonder belang voorkomt, daar hij de bewijslast draagt van zijn eventueel eigendomsrecht op de bedding der Heulebeek ;

Overwegende dat zolang een niet bevaarbare en niet vlotbare waterloop een bepaald afwateringsgebied tot nut dient, deze een heerloos goed vormt waarvan het gebruik voor allen gemeen is ; (art. 714 B.W.) ; dat zowel het doorlopende water als de onontbeerlijke bedding rechtens de Staat toekomt ; dat deze regel ten voordele der oevereigenaars slechts uitzondering duldt, op voorwaarde dat ze over een titel beschikken die vóór het in voege treden van het Burgerlijk Wetboek verworven werd (Verbr. 7 januari 1904, Pas. 1904-1-103 ; — 6 december 1912, Pas. 1913-1-26) ;

Overwegende dat sedert het ogenblik dat art. 713 en 714 B.W. van kracht zijn, het tot stand brengen van een nieuw eigendomsrecht over een niet bevaarbare en niet vlotbare waterloop, noch door conventionele titel, noch door verkrijgende verjaring te verwezenlijken valt ; dat overigens de aanmatigingsdaden die geïntimeerde tot verkrijgende verjaring inroept, de beoefening zijn van het genot, door de wet of bij gedoogzaamheid, de eigenaars van één of van beide rivieroevers verleend ;

Overwegende dat de oudste titel door geïntimeerde voorgebracht een akte-boedelscheiding is dd. 14 oktober 1809 die, zonder aanduiding van de oorsprong van eigendom zijn rechtsvoorganger een hofstede toebedeelt van 49 ha. 3 a. 61 ca. waarvan de landerijen afgebakend of doorkruist worden door de litigieuze Heulebeek ; dat deze akte het bewijs niet levert dat het bezit der hofstede tijdens het feodaal regime gepaard ging met privaat eigendomsrecht op de Heulebeek ;

Overwegende dat de navolgende akte-verkoop dd. 2.9.1856 van dezelfde hofstede een oppervlakte aangeeft van 49 ha. 3 a. 61 ca. volgens titels en van 46 ha. 3 a. 80 ca. volgens het kadaster ; dat geïntimeerde dit verschil toeschrijft aan het feit dat de bedding der Heulebeek onrechtmatig uit de opmeting van het kadaster werd geweerd ; dat nochtans de gegrondheid van deze argumentatie niet moet onderzocht worden daar het laatste blad derzelfde akte aanstipt dat uiteindelijk toegewezen werd een hofstede van 46 ha. 3 a. 80 ca., hetgeen nog bevestigd wordt door de afrekening van de notaris dd. 6.9.1856 ;

Overwegende dat geïntimeerde geen titel van eigendomsrecht op de Heulebeek voorbrengt; dat de onteigening te zijnen laste dan ook de bedding van deze waterloop niet omvat;

..... (Het overige zonder belang)

Om deze redenen,

Het hof,

Gelet op art. 24 van de wet van 15 juni 1935,

Gehoord in openbare terechtzitting de heer eerste advocaat-generaal Vanhoudt in zijn eensluidend advies, Alle andere en meeromvattende besluiten als ongegrond verwerpend,

Ontvangt het principaal en het incidenteel beroep en verklaart beide gedeeltelijk gegrond; dienvolgens vernietigt het bestreden vonnis en opnieuw recht doende;

Veroordeelt appellante om aan geïntimeerde te betalen het verschil tussen het gestorte bedrag van 163.566 fr. en het thans toegekende bedrag van 171.316 fr., hetzij 7.750 fr., som te vermeerderen met de gerechtelijke rente;

Ontzegt als ongegrond al het overige, zo van hoofd als wedereis.

Veroordeelt appellante tot 1/5 der kosten van beide aanleggen, de overige 4/5 ten laste zijnde van geïntimeerde.

Beveelt de afscheiding der kosten van beroep ten bate van Meester Cruyt, pleitbezorger, die ter terechtzitting bevestigde de voorschotten te hebben gedaan.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE KORTRIJK

1 april 1965.

Voorzitter: M. J. Meersseman.

Referendaris: M. Vandekerckhove.

Advocaten: Mrs. Albers en D'Hooghe loco Ducheyne.

1. **Garageovereenkomst.** — Toepasselijke regels m.b.t. de contractuele aansprakelijkheid van de aannemer-garagehouder tegenover de opdrachtgever en m.b.t. de bewijslast.
2. **Onrechtmatige daad.** — Aansprakelijkheid van de aannemer-garagehouder bij gebruikmaking buiten de grenzen van de overeenkomst van een voorwerp, waarvan hij de algemene slechte staat kende.

1. *Tussen opdrachtgever en aannemer-garagehouder spelen de rechtsregels uit bewaargeving niet, wanneer blijkt dat de partijen geen dergelijke overeenkomst hebben willen sluiten.*

Voor aannemingsovereenkomsten handelt art. 1789 B.W. over het risico van het voorwerp en art. 1790 B.W. over het risico van de aannemingsprijs. Art. 1789 B.W. regelt niet de bewijslast alsof de opdrachtgever eerst de schuld van de aannemer moet bewijzen, zodat dit artikel enkel belangrijk is voor wat het niet rechtstreeks zegt, nl. dat de aannemer niet voor toeval of vreemde oorzaak aansprakelijk is.

De contractuele aansprakelijkheid van de aannemer voor zijn schuld vloeit voort uit de algemene regels van het overeenkomstenrecht.

De aannemer-garagehouder, gehouden tot behoorlijke bewerking en teruggave van het ontvangen voorwerp, moet voor dit voorwerp zorgen als een goed huisvader (art. 1137 B.W.), het teruggeven zoals art. 1245 B.W. dit voorziet en moet, bij geheel of gedeeltelijk verlies de vreemde oorzaak bewijzen (art. 1302 B.W.), daar de aannemer het bewijs van

zijn bevrijding moet leveren (art. 1315, 2° lid B.W.). Ter zake bewijst de aannemer-garagehouder zijn bevrijding uit overeenkomst door het gebrek in het voorwerp zelf, eigendom van de opdrachtgever, waar te maken.

2. *Desniettemin is de aannemer-garagehouder uit onrechtmatige daad gehouden tot vergoeding van een deel der schade, omdat hij als beroepsdeskundige in het maatschappelijk verkeer een grotere zorgvuldigheid dan de gewone man aan de dag moet leggen bij het behandelen van een door hem als algemeen slecht gekend voorwerp, waarvan hij zonder instemming van de opdrachtgever gebruik maakt voor eigen doeleinden en buiten de grenzen van de overeenkomst voor bepaalde diensten.*

Caenepeel t/Lecoutere.

Toepassende art. 2, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Gezien de daging van 15 december 1962, waarbij eiser jegens verweerder de betaling vordert van 67.147 fr. met de vergoedende rente sinds 20 augustus 1962, de rechterlijke renten en de kosten van het geding;

Overwegende dat Caenepeel op 20 augustus 1960 zijn vrachtwagen « Bedford » bij de verweerder-garagist bracht ten einde grondig onderzoek zegt Caenepeel, controle van de remmen zegt de garagist;

dat in elk geval de garagist rijdend op 20 augustus 1960 met die vrachtwagen voor eigen rekening (de garagist is immers zelfstandig en vrij bij de uitvoering van zijn opgenomen verbintenissen) hetzij om de remmen te beproeven, hetzij om ermede stukken te halen die de garagist meende nodig te hebben voor deze wagen en andere, hetzij om beide motieven, een ongeval had waardoor merkelijke schade aan de wagen ontstond;

dat Caenepeel thans vergoeding voor deze schade jegens de garagist vordert maar dat de garagist weigert te betalen betogend dat zijn schuld niet is bewezen en dat het voertuig deze schade heeft ondergaan wegens een gebrek van het voertuig zelf;

Ten aanzien van de feiten.

Overwegende dat de volgende feiten zich hebben voorgedaan: Caenepeel, metser en kleine aannemer, koopt begin februari 1960 een oude vrachtwagen bouwjaar 1954 in minder goede staat;

de garagist Lecoutere heeft, blijkens facturen, herhaaldelijk aan deze vrachtwagen gewerkt:

- factuur van februari 1960: 5.516 fr.
- factuur van 1 mei 1960: 7.831 fr.
- factuur van 7 mei 1960: 21.948 fr.
- factuur van 20 juli 1960: 1.780 fr.

op 20 augustus 1960, te 16.30 uur brengt Caenepeel deze vrachtwagen « Bedford » bij de garagist die met de vrachtwagen naar Lauwe wou rijden en die op 20 augustus 1960 te 19 uur in de Wevelgemstraat te Gullegem door een breuk aan het stuur tegen een huis rijdt en schade veroorzaakt;

Caenepeel daagt op 21 december 1960 Lecoutere in kortgeding tot aanstelling van een deskundige en de Voorzitter, bij bevelschrift van 24 december 1960, benoemt daartoe de expert Corselle. Deze vervult zijn opdracht en zegt in zijn expertise dat Caenepeel een vrachtwagen gekocht heeft in slechte staat en herstellingen vergend nodig om de vrachtwagen in gebruik te houden.

De waarde van de wagen was vóór het ongeval

65.000 fr. en het wrak is 20.000 fr. waard, zodat de schade 45.000 fr. bedraagt.

Intussen was een strafonderzoek geopend, geklasseerd zonder vervolging en waarin Lecoutere het volgende heeft verklaard:

«Op 20 augustus 1960 omstreeks 18.50 uur zou ik van mijn woning, Bissegemstraat 122 te Gullegem, met de vrachtwagen van Caenepeel naar Lauwe rijden om een rempomp voor dit voertuig alsook nog voor andere wagens te halen. Ik zou meteen de remmen beproeven, dit is of de voorwielen niet meer afremden dan de achterwielen of omgekeerd. De remmen werkten goed. Ik voelde opeens dat de stuurinrichting niet meer functioneerde, reed à 40 à 45 km per uur, want het voertuig was niet in staat een hogere snelheid te ontwikkelen. Ik heb onmiddellijk geremd, de auto kwam in een gracht terecht en dan tegen een duiker en een huis»;

bij dit strafonderzoek werd ingenieur Tuypens gelast met het onderzoek van de oorzaak van het ongeval en in zijn verslag besluit Tuypens als volgt:

het ongeval is veroorzaakt door:

1) het uitvliegen van de smeerbout der veerband van de veer links vooraan wegens een abnormale sleet op de calagebout van deze smeerbout, wat wijst op een gebrekkig onderhoud van de vrachtwagen;

2) het sterk verschil in sleet van de voorwielbanden 95 % en 10 % met belangrijk verschil in de drukking 4,5 tegen 3 kgr;

3) de tamelijke hoge snelheid van 60 km per uur, de depannage van de wagen met standgeld kostte 1.129 fr.;

bovendien had Caenepeel de kosten van het kortgeding;

Ten aanzien van het recht

Overwegende dat hier tussen partijen een aannemingsovereenkomst gesloten werd;

dat partijen twisten over de inhoud van deze overeenkomst;

dat iedere overeenkomst van aanneming van werk een omschrijving moet bevatten van datgene wat de aannemer moet verrichten; bestelt de eigenaar bv. 3 herstellingen, dan moet de garagist deze uitvoeren en niets meer; bestelt de eigenaar het nazicht en het herstel in goede staat van zijn wagen dan moet de garagist ofwel, na onderzoek, een bestek voorleggen ter ondertekening van de eigenaar of bij ontstentenis de wagen normaal in orde brengen (hetgeen nog uitsluit de praktisch oncontroleerbare gebreken);

Overwegende dat, de inhoud van de overeenkomst aldus bepaald zijnde, de garagist wanprestatie pleegt wanneer hij het werk niet heeft uitgevoerd volgens de regels van de kunst en de werkwijze van een goede garagist;

dat de aanbesteder de schuld van de garagist voldoen de bewijst door de niet-behoorlijke uitvoering van het werk waar te maken, bv. aan de hand van de daardoor geleden schade;

dat immers bij contractuele aansprakelijkheid de niet-uitvoering van de verbintenis schuld medebrengt in hoofde van de garagist tenzij deze de vreemde oorzaak bewijst dit is natuurlijke overmacht, schuld van derden of schuld van de eigenaar;

Overwegende dat Caenepeel zijn eis steunt op aansprakelijkheid uit overeenkomst: Lecoutere heeft de wagen niet grondig onderzocht, reed met de ongecontroleerde wagen voor eigen gebruik, was depositaris van de wagen en, omdat hij geen toelating van de eigenaar had om de wagen voor eigen nut te gebruik-

ken, is hij aansprakelijk zelfs bij overmacht «De Page, T. V., nr. 202»; dat Caenepeel verder zijn eis steunt op aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad;

Overwegende dat de garagist de opdracht tot grondig onderzoek terecht betwist daar Caenepeel deze opdracht niet ten genoegen van rechte bewijst; dat de garagist verder de contractuele aansprakelijkheid afwijst daar het ongeval gebeurd is wegens een gebrek van het voorwerp zelf en de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad als onbestaande beschouwt;

Overwegende dat hier een verhuring van bepaalde diensten voorhanden is zodat de rechtsregels van de industria-verhuring het geval beheersen;

dat de rechtsregels uit bewaargeving niet toepasselijk zijn daar partijen geen dergelijke overeenkomst hebben willen sluiten (De Page, T. V., nr. 181 C);

Overwegende dat, wat het risico betreft, art. 1789 B.W. het risico van het voorwerp behandelt en art. 1790 B.W. het risico van de aannemingsprijs (De Page, T. IV, nr. 877);

Overwegende dat art. 1789 B.W. niet de bewijslast regelt alsof de aanbesteder eerst de schuld van de aannemer moet bewijzen;

dat de aansprakelijkheid van de aannemer voor zijn schuld voortvloeit uit de algemene regels van het overeenkomstenrecht;

dat immers de aannemer, gehouden tot behoorlijke bewerking en teruggave van het ontvangen voorwerp, voor dit voorwerp als een goed huisvader moet zorgen (art. 1137 B.W.), het voorwerp in goede staat moet teruggeven (art. 1245 B.W.) en bij geheel of gedeeltelijk verlies (het tijdstip hiervan, vóór, tijdens of na de bewerking is onverschillig) de vreemde oorzaak moet bewijzen (art. 1302 B.W.) daar de aannemer zijn bevrijding moet bewijzen (art. 1315 B.W., 2e lid);

dat art. 1789 B.W. aldus enkel belangrijk is voor wat het niet rechtstreeks zegt nl. dat de aannemer niet voor toeval of vreemde oorzaak aansprakelijk is (Cass. 18 febr. 1892, Pas. 1892, I, 115; noot L. Mazeaud, D. 1960, 697);

Overwegende dat de garagist hier de vreemde oorzaak terdege bewijst daar de expertise Tuypens van het strafonderzoek de hoofdoorzaak van het ongeval wijt aan de abnormale sleet op de calagebout van een smeerbout, weze aan een gebrek van het voorwerp zelf (De Page, T. II, nr. 598 litt. f);

Overwegende dat Caenepeel niet het bewijs levert, zoals voormeld, van de opdracht tot dergelijk grondig nazicht dat de garagist de versleten bouten van de oude vrachtwagen in slechte staat moest vervangen;

Overwegende echter dat de garagist toch voor een deel aansprakelijk is uit onrechtmatige daad en wel op de volgende gronden;

a) als garagist, die vanaf februari 1960 herhaaldelijk de vrachtwagen had moeten herstellen en hem zelfs op 27 juli 1960 had moeten gereedmaken voor de schouwing, kende hij de algemene slechte staat van de wagen en kende hij of moest hij kennen het sterk verschil in sleet van de voorwielbanden, zodat hij schuld uit onrechtmatige daad draagt door met de slechte vrachtwagen naar Lauwe te willen rijden voor eigen gebruik, derhalve zonder noodzaak voor Caenepeel;

b) de garagist zegt op blz. 7 van het strafonderzoek dat de remmen goed werkten zodat hij, om de remmen te beproeven, niet vanaf de Bissegemstraat tot in de Wevelgemstraat te Gullegem moest rijden louter om de remmen te controleren;

c) de garagist moet volgens het verslag Tuypens iets te rap hebben gereden;

Overwegende dat bij art. 1790 B.W. de rechtsleer

en rechtspraak strenger is voor de man die, bij teloor- gang van het voorwerp, uit kracht van zijn beroeps- kennissen dit moest voorzien (J.C. Dalloz, Supplément, Ve Louage d'ouvrage, nr. 73 ; Colin-Capitant, 10e druk, T. II, nr. 1092 b) ;

dat de beroepsdeskundige derhalve een groter zorg- vuldigheid bij het behandelen van een slecht voorwerp aan de dag moet leggen in het maatschappelijk verkeer dan een gewoon man ;

Overwegende dat de garagist uit dien hoofde hier voor de helft van de schade moet instaan weze voor de helft van 45.000 fr. + 1.120 fr + de kosten van het kortgeding en de expertisie Corselle ;

Om deze redenen,

De rechtbank, alle andere besluiten afwijzend,

Veroordeelt de verweerder om aan de eiser te be- talen de som van 23.000 fr. met de vergoedende rente à 5,5 % sinds 20 augustus 1962 tot aan de daging en sindsdien de rechterlijke rente ;

Verwijst verweerder tot de helft van de kosten van dit geding + de helft van de kosten van het kortge- ding en de expertise Corselle, alsmede tot alle de ge- beurlijke uitvoeringskosten ;

Verklaart het vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niet- tegenstaande elke voorziening en zonder borgstelling.

BALIELEVEN

VERKIEZINGEN VOOR DE RAAD DER ORDE VAN ADVOKATEN BIJ HET HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

Wij delen hieronder de tekst mede van het rond- schrijven dat door de heer Stafhouder der Balie te Brussel aan de leden dezer Balie werd toegezonden.

Het bevat de nieuwe regeling die er naar streeft een minimum Nederlandssprekende advocaten in de Raad zitting te doen nemen.

In een volgend nummer zal over deze nieuwe regeling uitgewijd worden.

* * *

Geachte Confrater,

Op maandag 21 juni a.s zal er overgegaan worden tot de verkiezing van de stafhouder, van de zestien leden van de Tuchtraad en van de zestien bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand voor het gerechtelijk jaar 1965-1966.

I. Verkiezing van de stafhouder.

De kandidaturen voor het stafhouderschap dienen neergelegd te worden op het secretariaat, tussen 9 en 12 uur, vanaf 30 april en uiterlijk op 1 juni 1965, voor- zien van de handtekening van vijftig advocaten inge- schreven op de tabel van de Orde.

II. Verkiezing van de leden van de Tuchtraad.

Zijn niet meer herkiesbaar, op hun verzoek, als leden van de Tuchtraad: Mrs. Frédéric Bauthier, Léonce Mardens, André Mahieu, Georges Cassart en Basile- Jean Risopoulos.

Krachtens de beslissing getroffen door de Raad van de Orde op 31 augustus 1962, wordt er, wanneer de stafhouder de hernieuwing van zijn mandaat vraagt, overgegaan tot de verkiezing van een kandidaat bij afzonderlijke stemming, volgens de regels die voor de aanwijzing van de stafhouder zijn voorgeschreven.

De kandidaturen voor deze zetel dienen neergelegd te worden op het secretariaat, tussen 9 en 12 uur, van- af 30 april en uiterlijk op 1 juni 1965, voorzien van de handtekening van vijftig advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde.

De voorwaarden van voordracht en van stemming voor de verkiezing van de andere leden van de Tuch- raad gaven tijdens dit gerechtelijk jaar aanleiding tot verschillende beslissingen welke een billijke vertegen- woordiging van de Franstalige en van de Nederlands- talige advocaten moeten verzekeren.

Ter zitting van 1 april 1965 heeft de Raad van de Orde, bij toepassing van artikel 15ter van het huishou- delijk reglement zoals dit gewijzigd werd in uitvoering van het koninklijk besluit van 5 maart 1965, respec- tievelijk op 2 en op 13 het aantal zetels bepaald voor- behouden aan de lijst der Nederlandstalige advocaten en aan deze der Franstalige advocaten ; de zestiende zetel toegekend wordend volgens de regels die gelden voor de verkiezing van de stafhouder. De kandidaten behorend tot de ene of de andere lijst zullen dus respectievelijk ten minste vijf en zestien in aantal moeten zijn ; anders verliest de onvolledige lijst het voordeel van de vertegenwoordiging gewaarborgd door artikel 15ter van het reglement.

De kandidaturen dienen neergelegd te worden op het secretariaat tussen 9 en 12 uur, vanaf 30 april en uiter- lijk op 1 juni 1965, voorzien van de handtekening van veertig advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde en behorend tot hetzelfde taalstelsel als de voor- gedragen kandidaat (overgangsbepaling toepasselijk op de verkiezingen tot en met 1968).

De advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde worden uitgenodigd op het secretariaat, waar registers geopend zijn, de lijst te laten kennen op dewelke zij wensen ingeschreven te worden. Deze keuze kan even- eens per brief geschieden.

De geldigheid van de kandidaturen en van de voor- drachtandtekeningen is afhankelijk van de inschrij- ving der kandidaten en der advocaten die de voordracht doen op één van beide lijsten. Nochtans zou de voor- drachtlijst, die buiten de vereiste handtekeningen, deze van andere confraters zou dragen, geldig blijven.

De wijziging van de stembrieven door bijvoeging van namen is niet meer mogelijk, op straffe van nietigheid van de stembrief, behalve voor de verkiezing van de kandidaat voor de zetel welke bij afzonderlijke stem- ming wordt toegekend.

III. Verkiezing van de bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand.

Zijn niet meer herkiesbaar, op hun verzoek, als bij- zitters, van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand: Mrs. Ignace De Greef, Jacques-Leo Hirsch, Roger Dalcq, Jules Van Hoof en Jacques Cam- pion.

Om verkozen te kunnen worden moet de advocaat sedert minstens zeven jaar op de tabel der Orde inge- schreven zijn op het ogenblik dat hij zijn functie waar- neemt.

De kandidaturen voor de functie van bijzitter van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand dienen neergelegd te worden op het secretariaat van de Orde, tussen 9 en 12 uur, vanaf 30 april en uiterlijk op 1 juni 1965, voorzien van de handtekening van tien advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde en behorend tot hetzelfde taalstelsel als de kandidaat (overgangsbepaling toepasselijk op de verkiezingen tot en met 1968).

Ter zitting van 1 april 1965 heeft de Raad van de Orde, bij toepassing van artikel 15ter van het huis-

houdelijk reglement zoals dit gewijzigd werd in uitvoering van het koninklijk besluit van 5 maart 1965, respectievelijk op vier en op twaalf het aantal zetels van bijzitter bepaald voorbehouden aan de lijst der Nederlandstalige advocaten en aan deze der Franstalige advocaten.

Voor het overige zijn de modaliteiten en voorwaarden van voordracht en stemming, voorzien voor de Tuchtraad, toepasselijk op de verkiezingen der bijzitters voor het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand.

* * *

U gelieve ingesloten de tekst te vinden van het koninklijk besluit van 5 maart 1965 tot wijziging van het koninklijk besluit van 5 augustus 1836, houdende regeling van het beroep van advocaat en van de tucht bij de balie, evenals hoofdstuk IV van het huishoudelijk reglement van de Orde van advocaten bij het Hof van beroep te Brussel, zoals dit gewijzigd en samengeordend werd door de beslissing van de Raad van de Orde van 1 april 1965.

* * *

De stemming gebeurt, voor deze verkiezingen, in de lokalen van de Orde, van 9 tot 14 uur.

Van 9 tot 12 uur, zullen er drie stemafdelingen zeten in de zaal van de Tuchtraad; in de eerste zullen stemmen de advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde van A tot D; in de tweede, deze van E tot Q; in de derde, deze van R tot Z.

In elke afdeling, zullen vier stembussen voorhanden zijn: de eerste, voor de verkiezing van de stafhouder; de tweede voor de verkiezing van het lid van de Raad bij volstreekte meerderheid te verkiezen; de derde voor de verkiezing van de andere leden van de Raad; de vierde, voor de verkiezing van de bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand. Deze stembussen zullen onder toezicht staan van de stafhouder of van een lid van de Raad door hem aangesteld, bijgestaan door twee leden van de balie welke belast zijn met de stemopneming.

Van 12 tot 14 uur zal er maar één stemafdeling open blijven.

De stembussen der afdelingen welke te 12 uur gesloten worden, zullen verzegeld worden door de voorzitters en de stemopnemers onder het toezicht van de welke zij stonden.

Te 14 uur zal de stemming een einde nemen en zal er overgegaan worden tot de stemopneming onder het voorzitterschap van het hoofd van de Orde.

De verkiezing van de stafhouder en van één lid van de Raad gebeurt bij volstreekte meerderheid. De verkiezing van de andere leden van de Tuchtraad en van de bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand geschiedt bij betrekkelijke meerderheid, rekening houdend met de vertegenwoordiging gewaarborgd aan elk van beide taallijsten.

Indien de stemming voor de verkiezing van de stafhouder geen volstreekte meerderheid oplevert, zal er twee dagen later, op woensdag 23 juni, en onder dezelfde voorwaarden, herstemd worden bij betrekkelijke meerderheid tussen de twee kandidaten die de meeste stemmen zullen behaald hebben. Hetzelfde zal, in voorkomend geval, geschieden voor de verkiezing van het lid van de Raad dat bij volstreekte meerderheid verkozen wordt. In dit geval zal de uitslag van de eerste stemming U medegedeeld worden, alsmede een oproepingsbrief voor de tweede stemming.

De uitslag van de verkiezing voor de Raad zal bekend gemaakt worden op de algemene vergadering

welke plaats zal vinden in het lokaal van de eerste kamer van het Hof van beroep, na de definitieve verkiezing van de stafhouder en van het lid van de Raad bij volstreekte meerderheid te verkiezen.

* * *

Ik verzoek U te willen deelnemen aan de verkiezing en tegenwoordig te willen zijn op de algemene vergadering van 21 juni 1965, eventueel op deze van 23 juni 1965 op hetzelfde uur. Deze vergadering heeft als dadorde:

1. Voorlezing, door de secretaris van de Orde, van de notulen van de laatste algemene vergadering;
2. Verslag van de penningmeester over de geldelijke toestand van de Orde;
3. Bekendmaking van de uitslag der verkiezingen;
4. Toespraak door het hoofd van de Orde.

* * *

De secretaris van de Orde zal U de lijsten mededelen der regelmatig voorgedragen kandidaten voor de verkiezing van de stafhouder, van zijn opvolger, van de leden van de Raad, en van de bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand. De kandidaten zullen gerangschikt worden volgens de inschrijving op de tabel; de namen van de herkiesbare kandidaten zullen bovenaan de lijsten vermeld worden.

Enkel de lijsten der kandidaten toegezonden aan de leden van de Orde, zullen geldig zijn als stembrieven. Wat betreft de verkiezingen voor de Raad en voor het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand hebben de leden van de Orde het recht deze stembrieven te wijzigen door schrapping maar niet door toevoeging van namen, en zonder dat het aantal uitgebrachte stemmen meer of minder mag bedragen dan het aantal toe te kennen mandaten, te weten vijftien voor de Raad van de Orde en zestien voor het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand.

* * *

De leden van de balie weten dat de aanwijzing van de stafhouder, van zijn opvolger, van de leden van de Tuchtraad en van de bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand zich enkel mag laten leiden door de hogere belangen van de Orde en de verdiensten der kandidaten die zich aan de keuze van hun confraters voorstellen.

Bijgevolg zou ik het mij ten kwade duiden aan te dringen op de regelen van waardigheid, van omzichtigheid en van kiesheid, alsook op de nauwgezette confraterniteit waarvan men moet laten blijken in de beoordeling van de hoedanigheden der mededingers en in hun vrije keuze. Deze vrijheid wordt geenszins beperkt door het ondertekenen van een voordrachtlijst.

Ik verblijf, geachte Confrater, met dienstwillige gevoelens,

De Stafhouder van de Orde,
Maurice Cornil.

* * *

Koninklijk besluit van 5 maart 1965 tot wijziging van het koninklijk besluit van 5 augustus 1836, tot regeling van het beroep van advocaat en van de tucht in de balie. (Staatsblad van 18 maart 1965.)

Eerste artikel. — In het koninklijk besluit van 5 augustus 1836 tot regeling van het beroep van advocaat en van de tucht in de balie wordt een artikel 4quater ingevoegd, luidend als volgt:

« Art. 4quater. — Ten einde een billijke vertegenwoordiging van de Nederlandstalige advocaten en van

de Franstalige advocaten te verzekeren, kan de Raad van de Orde van advocaten bij het Hof van beroep te Brussel de regeling en de voorwaarden vaststellen van de stemming met het oog op de verkiezing van de leden van de Raad en van de assessoren van het Bureau voor kosteloze raadpleging.

De Raad kan in zijn midden verschillende kamers instellen, bestaande uit ten minste zes leden. Iedere kamer oefent de volledige bevoegdheden van de Raad in tuchtzaken uit ».

Samenordening van hoofdstuk IV van het Huishoudelijk Reglement met de nieuwe beschikkingen op taalgebied. (Beslissing van de Raad ter zitting van 1 april 1965.)

Algemene vergaderingen van de Orde.

Art. 15. — De op de tabel van de Orde ingeschreven advocaten worden door de stafhouder bijeengeroepen in de tweede helft van juni, om over te gaan tot de verkiezing van de stafhouder en van de zestien leden van de Tuchtraad voor het daaropvolgend gerechtelijk jaar.

Minstens vier der uittredende leden worden niet meer herkiesbaar verklaard. Indien nodig worden zij door loting aangeduid.

Art. 15bis. — De leden van de Orde zullen ingeschreven worden op één der kiezerslijsten, Franse of Nederlandse, volgens de taal welke zij hoofdzakelijk gebruiken in de uitoefening van hun beroep. Deze lijsten zullen documenten zijn, alleen toegankelijk voor de leden van de Orde door raadpleging op het secretariaat en zullen niet mogen medegedeeld worden aan derden. Zij zullen geen ander gevolg hebben dan het bepalen van de advocaten verkiesbaar voor de ambten van de Orde.

Alle leden van de Orde worden uitgenodigd de lijst te laten kennen op dewelke zij wensen ingeschreven te worden.

In de toekomst zal de keuze gebeuren bij het verzoek tot inschrijving op de tabel van de Orde.

In uitzonderlijke gevallen zal het voor een lid van de Orde mogelijk zijn van lijst te veranderen voor gegronde redenen welke zullen beoordeeld worden door de Raad.

Art. 15ter. — Telkenjare, in de maand april, bepaalt de Raad van Orde, uitgaande :

- van de regel van evenredigheid ;
- van het belang van de Orde, de vereisten van de tucht en deze van de kosteloze raadpleging.

a) het aantal zetels voorbehouden aan elk van beide lijsten voor de samenstelling van de Raad die in functie zal treden bij het begin van het volgende gerechtelijk jaar.

Evenwel zal het aantal zetels van lid van de Raad toekomend aan de advocaten ingeschreven op elk der twee lijsten ten minste twee bedragen bij de verkiezingen van juni 1965, drie bij deze van juni 1966, vier bij deze van juni 1967 en ten minste vier daarna ;

b) het aantal plaatsen van bijzitter van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand voorbehouden aan elk van beide lijsten voor de samenstelling van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand dat in functie zal treden bij het begin van het volgende gerechtelijk jaar.

Art. 16. — De kandidaturen voor het stafhouderschap en voor de Tuchtraad dienen neergelegd te worden op het secretariaat, tussen 9 en 12 uur, vanaf de 30e april die de verkiezing voorafgaat, en uiterlijk op 1 juni, of 2 juni, indien de 1e juni geen werkdag is.

De voordracht der kandidaten voor het ambt van stafhouder moet voorzien zijn van de handtekening van vijftig advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde.

Wanneer de stafhouder de hernieuwing van zijn mandaat vraagt, wordt er overgegaan tot de verkiezing voor één zetel van de Tuchtraad bij afzonderlijke stemming, volgens de regels voorgeschreven voor de verkiezing van de stafhouder. De kandidaten voor deze zetel worden voorgedragen volgens de bepalingen van het tweede lid en aanvaarden, in geval van verkiezing, hun kandidatuur het volgende jaar te laten voordragen voor het ambt van stafhouder.

De voordracht van de andere kandidaten voor de Tuchtraad moet voorzien zijn van de handtekeningen van veertig advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde. Voor de verkiezingen van 1965, 1966, 1967 en 1968 zullen de advocaten die de voordracht doen moeten behoren tot hetzelfde taalstelsel als de kandidaat.

De verkiezing van de leden van de Raad, met uitzondering van de stafhouder en van zijn opvolger, heeft plaats op een enkele stembrief die voor elke lijst tenminste drie kandidaten meer vermeldt dan de plaatsen aan deze lijst toegekend ; anders verliest de onvolledige lijst het voordeel van de vertegenwoordiging gewaarborgd door artikel 15ter.

De secretaris van de Orde deelt de lijsten van de kandidaten die regelmatig werden voorgedragen dadelijk mede aan de advocaten ingeschreven op de tabel ; de kandidaten worden volgens de inschrijving op de tabel gerangschikt. Voor de verkiezing van de Tuchtraad worden de namen van de oud-stafhouders en de namen van de oud-leden van de Tuchtraad, uittredend en herkiesbaar, bovenaan de lijst vermeld.

Zullen niet vermeld worden op deze lijsten de namen van de advocaten die het voorwerp uitmaakten van een schorsing welke ook de datum er van weze, of van een andere tuchtstraf die kracht van gewijsde heeft bekommen in de loop van de laatste vijf gerechtelijke jaren, dit van de verkiezing er in begrepen.

Enkel de lijsten der kandidaten aldus medegedeeld aan de leden van de Orde zijn geldig als stembrieven. De advocaten die aan de stemming deelnemen hebben het recht deze lijsten te wijzigen door schrapping van namen van regelmatig voorgedragen kandidaten, *echter niet door toevoeging van namen*, behalve voor de verkiezing van de stafhouder en van de kandidaat van de zetel welke bij afzonderlijke stemming wordt toegekend. Voor de verkiezing van de leden van de Tuchtraad zijn zij verplicht, op straffe van nietigheid, een stem uit te brengen op zestien kandidaten, indien geen enkele kandidatuur voorzien in het derde lid van dit artikel werd ingediend. In tegenovergesteld geval zijn zij verplicht, op straffe van nietigheid, een stem uit te brengen op vijftien kandidaten voor de verkiezing bij betrekkelijke meerderheid.

Art. 17. — De stafhouder en de leden van de Tuchtraad worden bij gelijktijdige maar afzonderlijke stemming verkozen. De stafhouder wordt verkozen bij volstrekte meerderheid, evenals het lid van de Raad bedoeld bij het derde lid van artikel 16. De andere leden of, in voorkomend geval, alle leden van de Raad worden verkozen bij betrekkelijke meerderheid der stemmen, met inachtneming van het toekennen aan elke lijst van het aantal zetels dat haar voorbehouden wordt, zoals voorzien is in artikel 15ter van dit reglement.

Op de dag die vastgesteld is in de oproeping worden verschillende stembussen, onder toezicht van de stafhouder of van het door hem aangeduid lid van de Raad, van 9 tot 14 uur beschikbaar gesteld voor het neer-

leggen van de stembrieven tot verkiezing van de stafhouder en van de leden van de Tuchtraad.

De stemming wordt gesloten te 14 uur en de opneming der stemmen geschiedt door de stafhouder bijgestaan door de leden van de Tuchtraad of door advocaten door hem aangeduid.

Te 15 uur wordt de uitslag der opneming, in de algemene vergadering, door de voorzitter bekendgemaakt.

Indien één der kandidaten voor de Tuchtraad, in nuttige orde om verkozen te worden, als stafhouder verkozen wordt, zal diegene der niet-verkozen kandidaten voor de Tuchtraad *die behorend tot dezelfde lijst* de meeste stemmen heeft bekomen voor de verkiezing bij betrekkelijke meerderheid, tot lid van de Raad uitgeroepen worden in zijn plaats.

Met het oog op die mogelijkheid, wordt de uitslag van de verkiezing voor de Tuchtraad maar bekendgemaakt na de definitieve verkiezing van de stafhouder.

Indien bij de stemming voor de verkiezing van de stafhouder geen volstreekte meerderheid bereikt wordt, heeft een herstemming plaats bij betrekkelijke meerderheid tussen de twee kandidaten met het grootste aantal stemmen. Hetzelfde geschiedt, in voorkomend geval, voor de verkiezing van het lid van de Raad dat bij volstreekte meerderheid wordt verkozen.

Deze herstemming heeft met dezelfde formaliteiten plaats op de tweede werkdag die volgt op de dag van de eerste stemming. De stafhouder verwittigt de balie ervan.

Ingeval van staking van stemmen bij deze herstemming, wordt de advocaat die volgens de volgorde der tabel de oudste is, verkozen verklaard.

Ingeval voor de verkiezing van de leden van de Tuchtraad bij betrekkelijke meerderheid, er staking van stemmen is voor het laatste mandaat toe te kennen *in de schoot van elke lijst*, wordt de advocaat die volgens de volgorde der tabel de oudste is, verkozen verklaard.

De secretaris der Orde maakt het proces-verbaal van de verrichtingen op.

Art. 18. — De bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand worden verkozen door de advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde. De verkiezing gaat door op dezelfde dag in dezelfde voorwaarden als deze van de stafhouder en van de leden van de Tuchtraad. De stemming geschiedt van 9 tot 14 uur.

Onmiddellijk daarop zal er overgegaan worden tot de opneming der stemmen.

Om verkozen te kunnen worden moet de advocaat sedert minstens zeven jaar op de tabel der Orde ingeschreven zijn op het ogenblik dat hij zijn functie waarneemt.

De kandidaturen dienen voorgedragen te worden op het sekretariaat van de Orde, tussen 9 en 12 uur, vanaf de 30e april, die de verkiezing voorafgaat, en uiterlijk op 1 juni, of op 2 juni, zo de 1e juni geen werkdag is, voorzien van de handtekening van tien advocaten ingeschreven op de tabel van de Orde.

Voor de verkiezingen van 1965, 1966, 1967 en 1968 zullen de advocaten die de voordracht doen moeten behoren tot hetzelfde taalsysteem als de kandidaat.

De verkiezing van de bijzitters van het Bureau voor kosteloze raadpleging en rechtsbijstand heeft plaats op een enkele stembrief die voor elke taallijst tenminste drie kandidaten meer vermeldt dan de plaatsen aan deze lijst toegekend; anders verliest de onvolledige lijst het voordeel van de vertegenwoordiging gewaarborgd door artikel 15ter.

De lijst der regelmatig voorgedragen kandidaten wordt door de secretaris van de Orde aan de leden van de Orde medegedeeld. Zullen niet vermeld worden op deze lijst de namen van de advocaten die het voorwerp uitmaakten van een schorsing, welke ook de datum ervan weze, of van een andere tuchtstraf die kracht van gewijsde heeft bekomen in de loop van de laatste vijf gerechtelijke jaren, dit van de verkiezing erin begrepen.

Enkel de lijst der kandidaten aldus medegedeeld aan de leden van de Orde is geldig als stembrief. De advocaten die aan de stemming deelnemen hebben het recht deze lijst te wijzigen door schrapping van namen van regelmatig voorgedragen kandidaten, *echter niet door toevoeging van namen*. Zij moeten op straffe van nietigheid een stem uitbrengen op zestien kandidaten.

Het mandaat der verkozenen duurt één jaar; zij zijn herkiesbaar.

Minstens vier der uittredende leden worden niet meer herkiesbaar verklaard. Indien nodig worden zij door loting aangeduid.

Elke bijzitter der afdelingen heeft de leiding van een groep stagiairs. Hij voert de titel van kolomhoofd.

Art. 19. — De stafhouder mag de Orde in algemene vergadering bijeenroepen, onverminderd het aan de procureur-generaal toebehorend recht van bijeenroeping (koninklijk besluit van 5 augustus 1836, art. 2).

De algemene vergadering mag bijeengeroepen worden door de Tuchtraad, bij beslissing van twee derden der stemmen.

MEDEDELINGEN

HET HOF VAN JUSTITIE EN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

roept sollicitanten op voor de functies van:

1) *Jurist-vertaler*

te plaatsen bij de Nederlandse sectie van de taalkundige dienst.

Gezocht wordt een kandidaat die in staat is zelfstandig onder meer de arresten van het Hof en de conclusies van de Advocaten-Generaal vanuit het Duits of het Frans in het Nederlands te vertalen ter publikatie in de Nederlandse editie van de Jurisprudentie van het Hof.

Vereisten:

— moedertaal Nederlands;

— universitaire opleiding in de rechtswetenschappen (Meester in de rechten in Nederland of Doctor in de rechten in België);

— goede kennis van het Duits en het Frans;

— goede kennis van de Duitse en Franse rechtsterminologie;

— leeftijd 25-40 jaar;

— kennis van het Italiaans en het Engels strekt tot aanbeveling.

Standplaats: Luxemburg.

Aanstelling geschiedt in de schaal L/A 6, netto bezoldiging tussen 25.200 BF (± hfl. 1.800) en 28.000 BF (± hfl. 2.025) per maand of in schaal L/A 5, netto bezoldiging tussen 29.300 BF (± hfl. 2.123) en 32.500 BF

(± hfl. 2.355) afhankelijk van leeftijd en ervaring. Exclusief gezinstoelagen.

Kandidaten dienen zich te onderwerpen aan een vergelijkend onderzoek.

2) Correspondent - vertalers

Gezocht worden juristen die in staat zijn thuis de arresten van het Hof en de conclusies van de Advocaten-Generaal vanuit het Duits of het Frans in het Nederlands te vertalen.

Vergoed wordt 180 BF (± hfl. 13) per bladzijde van 30 regels.

Schriftelijke sollicitaties bevattende uitvoerige gegevens omtrent opleiding en ervaring en onder duidelijke vermelding naar welke functie wordt gesolliciteerd, vóór 3 juni 1965 te richten aan de Griffier van het Hof, 12, rue de la Côte d'Eich, Luxemburg (tel. 215.21), alwaar tevens nadere inlichtingen kunnen worden verkregen.

Zij die niet aan bovenvermelde vereisten voldoen worden verzocht niet te solliciteren.

Vereniging « Handelsrecht »

Opgericht 16 april 1918

Secretariaat: Eendrachtsweg 61, Rotterdam 2
Tel. 010-111455

Prijsvraag

De Vereniging « Handelsrecht » vraagt een antwoord op de navolgende vraag:

Verdient het — met inachtneming ook van ervaringen elders — aanbeveling de « eenmanszaak » in de Nederlandse wet te regelen, en zo ja, in welke zin?

Het antwoord moet zijn gesteld in de Nederlandse taal, met de schrijfmachine zijn geschreven en vóór 1 maart 1966 in viervoud worden ingezonden aan het secretariaat der Vereniging, Eendrachtsweg 61, Rotterdam; het dient — in druk — niet langer te zijn dan ongeveer 60 pagina's (350/400 woorden per pagina).

Het antwoord zal de naam en het adres van de schrijver niet mogen vermelden, noch enigerlei andere aanduiding van herkomst mogen bevatten, doch voorzien moeten zijn van een motto, dat ook zal moeten voorkomen op een bijgevoegde gesloten en verzegelde enveloppe, welke naam en adres van de schrijver volledig moet behelzen. Voorts zal het antwoord een correspondentie-adres moeten vermelden, hetwelk evenmin aanwijzingen mag geven omtrent de schrijver.

De beoordeling der inzendingen zal geschieden door een jury, bestaande uit de heren Mr. H. H. Nauta, Mr. N. J. Polak en Prof. Mr. G. J. Scholten. Het Dagelijks Bestuur der Vereniging is bevoegd andere leden van de jury aan te wijzen, indien één of meer der aangewezenen verhinderd mocht(en) raken zijn (hun) taak te vervullen.

De Vereniging stelt een bedrag van f. 1.000,— (één duizend gulden) beschikbaar als beloning van de beste inzending, welke een prijs waardig wordt gekeurd, met dien verstande, dat de jury de bevoegdheid heeft genoemd bedrag onder méér inzenders te verdelen dan wel slechts een gedeelte daarvan toe te kennen.

De naam (namen) van degene(n) aan wie een prijs wordt toegekend, wordt (worden) openbaar gemaakt.

De Vereniging krijgt het auteursrecht van de bekroonde inzendingen; de niet bekroonde inzendingen worden desgewenst aan de opgegeven correspondentie-adressen teruggezonden.

De beslissing van de jury is onherroepelijk. In ge-

vallen, hierboven niet voorzien, beslist het Dagelijks Bestuur van de Vereniging.

Vereniging « Handelsrecht »

Prof. Mr. L. J. Hijmans van den Bergh, Voorzitter

Mr. I. J. Dutilh, Secretaris

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Notarissen: jg. 1965 - nr. 4:

Du Faux H., Personenvennootschappen met beperkte aansprakelijkheid. — Zijn art. 127 en 128 S.W.H.V. gebiedende of aanvullende beschikkingen? — Rechtspraak. — Bestuurlijke beslissingen. — Parlementaire Kroniek. — Notariaat.

De Gemeente: jg. 1965 - nr. 4:

Editoriaal. — Callewaert M., « 't Ware Heem » (voorbeeld van bejaardentehuis te Waregem). — Van Nierop M., « Onafgezien » een raar gehaspel.

Nederlands Juristenblad: jg. 1965 - nr. 18:

Polak J. M., Privaatrechterlijke bejaardenzorg. — Van den Dungen G. J. M., terbeschikkingstelling door de kantonrechter. — Pot H. J., partijen als getuigen?

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie: jg. 1965 - nr. 4858:

Van der Ploeg P. W., Uitlegging van uiterste wilsbeschikkingen (II). — Rombach J., Tegenstrijdige belangen van deelgenoten, leidende tot de benoeming van een onzijdig persoon voor elk hunner (art. 1117 B.W.). — Gerbrandy S., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Zakenrecht (III, slot).

Advokatenblad: jg. 1965 - nr. 4:

Korthals Altes F., De vergoeding voor kosteloze rechtsbijstand en het begrip « zonder tegenspraak ». — Hollander J., Algemene kinderbijslag. — Hollander J., De nieuwe belastingwetten (I).

Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen: jg. 1965 - nr. 12:

Völlmar H. F. A., Aandeelhoudersvergadering en goede trouw. — Van Berckel J. J. L., Spreiding van effectenbezit. — Nederburgh S. C. H., Beperking der concurrentie in E.E.G.-verband. — P. A. De Pree, Terugblikken en vooruitzien. — Van Sikkelerus W. P., Vrijstelling van vennootschapsbelasting voor fondsen van weldadigheid. — Slagter W. J., Civielrechtelijk rechtspraakoverzicht. — Overgangerecht Wet op Stichtingen. — Van Soest C., Fiscaal rechtspraakoverzicht - De echtgenote van de directeur/aandeelhouder als commissaris der n.v.

De Gerechtsdeurwaarder: jg. 1965 - nr. 4:

Van Kampenhout H. L., De Rechterlijke Organisatie in de republiek van Zuid-Afrika. — Teekens M., Ministerieplicht en menselijke waardigheid. — Teekens M., Huishvredebreek tussen echtgenoten. — Teekens M., Rechtspraak.

Arbitrale Rechtspraak: jg. 1965 - nr. 531:

Pabbruwe H. J., Nogmaals Bindend Advies en Grondwet.

Journal des Tribunaux: jg. 1965 - nr. 4488:

Reumont Eug., La frontière du secret. — Le Brun J., La « Semaine de Bruges ». 8-10 avril 1965. Jurisprudence. — Chronique Judiciaire.